

En kyrka med ökade olikheter

Evangelisk-lutherska kyrkan i
Finland åren 2012-2015:
En översikt över kyrkans arbete

En kyrka med ökade olikheter

**Evangelisk-lutherska kyrkan i
Finland åren 2012-2015:
En översikt över kyrkans arbete**

En kyrka med ökade olikheter.
Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2012–2015:
En översikt över kyrkans arbete

© Kyrkans forskningscentral

Kyrkans forskningscentral's webbpublikationer 50.

Ombrytning: Grano Oy

ISBN 978-951-693-360-6 (hft)
ISBN 978-951-693-361-3 (PDF)
ISSN 2341-7641

Grano Oy
Kuopio 2017

INNEHÅLL

FÖRORD	5
1 FRÅN NÄRVARO TILL MÖTE	9
1.1 Inledning	9
1.2 Tre strategier för 2000-talet.....	10
1.3 Kyrkans grundläggande uppgift (mission) i strategierna för 2000-talet	12
1.4 Kyrkans vision i de tre strategierna för 2000-talet.....	13
1.5 Värderingarna i de tre strategierna för 2000-talet	16
1.6 Strategiska prioriteringar	17
1.7 Vilken nytta ger strategiarbetet?	18
2 MÅNGFALD SOM UTMANING FÖR FÖRSAMLINGSARBETET	23
2.1 Kyrkan i ett Finland med allt större mångfald	23
2.2 Ensamhet, otrygghet, utanförskap.....	28
2.3 Kyrkan och välfärdstjänsterna	32
2.4 Medborgarverksamheten.....	39
2.5 De anställdas roll förändras	43
2.6 Stiftens roller förändras	46
2.7 Sammanfattning	52
3 KYRKAN I EN FRAGMENTERAD MEDIEMILJÖ	54
3.1 Verkligheten har blivit medialiserad	54
3.2 Kyrkans innehåll i olika medier.....	61
3.3 Sammanfattning	70
4 PÅ SPANING EFTER ENHET OCH GEMENSKAP I EN VÄRLD SOM FRAGMENTERAS	72
4.1 Ekumenisk verksamhet	72
4.2 Mission och internationell diakoni.....	82
4.3 Möten med olika religioner.....	88
4.4 Kyrkans arbete bland finländare utomlands.....	92
4.5 Sammanfattning	98
5 ALLT INTENSIVARE SAMARBETE - KYRKANS FÖRVALTNING, EKONOMI OCH PERSONAL	100
5.1 Församlingarna	100
5.2 Kyrkans centralförvaltning.....	108
5.3 Organ och val	113
5.4 Arbetsliv	118
5.5 Mot framtiden	126
KÄLLOR OCH LITTERATUR	127

FÖRORD

I den här publikationen ges en översikt över Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2012–2015. Översikten bygger på dokumentkällor och på kyrkans statistik. Publikationen är den första delen av kyrkans fyraårsberättelse över denna period. Ett särskilt syfte med publikationen är att beskriva kyrkans verksamhet utgående från rikskyrkan och dess olika arbetsområden. Fyraårsberättelsens andra del, *Luthersk delaktighet*, ger i sin tur en på empiriska enkätunderlag baserad beskrivning av Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland med perspektiv på dess verksamhetsmiljö. Syftet med fyraårsberättelsen är att stödja planeringen och utvecklingen av kyrkans och församlingarnas verksamhet. Därför har enkätmaterial som samlats in till fyraårsberättelsen gjorts offentligt tillgängliga i form av interaktiva visualiseringar på adressen <http://www.kirkontutkimuskeskus.fi>. Syftet med detta är att göra det lättare att använda materialet.

Den föreliggande publikationen är inte bara en rapport över det som vi redan åstadkommit. Syftet med artiklarna är också att placera det arbete som gjorts inom kyrkan i en samhällelig och kyrklig kontext som en del av olika aktuella fenomen. Den gångna fyraårsperioden har präglats av ökande olikheter i samhället och i kyrkan. Till exempel Hanna Salomäkis undersökning om de regionala skillnaderna i medborgarnas vilja att binda sig till kyrkan, *Kirkkoon sitoutumisen alueelliset erot*¹, som publicerades år 2014, visade hur betydande skillnader det råder i fråga om hur kyrkans olika arbetsformer når fram på olika håll i Finland. Även det material som samlats in från församlingarna för denna publikation lyfter fram många utvecklingstrender som pekar på att olikheterna, dvs. differentieringen, håller på att öka inom kyrkan. Samtidigt kan man också se en utveckling i motsatt riktning, mot ökande gemenskap och enhet. Den här publikationen präglas av spänningen mellan enhet och olikhet.

Berättelsen inleds med kanslichef Jukka Keskitalos jämförelse av de strategier som kyrkan gjort upp under 2000-talet i kapitel 1. Kyrkans senaste strategi från 2014 betonar mötet, vilket vittnar om att det grundläggande sättet att tänka har förändrats. Kyrkan utgår inte längre från att den är självklart eller tyst närvarande i alla finländares liv. I takt med att mångfalden ökar blir det allt viktigare med möten, dialog, växelverkan och samarbete mellan parter av olika slag. Samtidigt har man i allt större grad börjat betrakta kyrkan som en del av Kristi världsomspännande kyrka och rikta blicken mot rötterna för kyrkans enhet. Kapitel 2, som har skrivits av experter vid Kyrkostyrelsens verksamhetsavdelning² och av företrädare för stiftet, behandlar mer ingående olika fenomen som tangerar de ökande olikheterna och de

1 I verket *Leikkauspintoja kirkon jäsenyyteen* (Kyrkans forskningscentrals webbpublikationer 35).

2 Även Kyrkans central för det svenska arbetet har medverkat i arbetet med detta kapitel.

utmaningar som de medför för kyrkans arbete. Samhället blir alltmer mångfasetterat och differentierat, vilket ger upphov till ett allt större spektrum av mänskliga behov som kyrkan ska tillgodose. Fungerande lösningar kräver sektorövergripande samarbete inte bara mellan kyrkans olika verksamhetsområden utan även mellan kyrkan, den offentliga sektorn och medborgarorganisationerna. Under den gångna fyraårsperioden hade största delen av församlingarna ett regelbundet eller sporadiskt samarbete med kommunala aktörer inom fostran och utbildning och särskilt med enheter inom äldreomsorgen, socialvården, handikapparbetet och missbrukarvården.³ Det var också vanligt att församlingarna samarbetade med organisationer inom dessa områden.

När man frågar finländarna om vad kyrkan borde ägna sig åt, får samarbete inom fostran och stöd för familjernas välbefinnande ett starkt understöd. Däremot är finländarna mer reserverade till arbetet i skolor och läroinrättningar.⁴ Problem som ensamhet och utslagning är emellertid särskilt akuta bland unga och unga vuxna, och därför är det allt angelägnare för kyrkan att hitta lyckade lösningar på fältet för multiprofessionellt samarbete. Även i den pågående reformen inom social- och hälsovården kan kyrkans plats byggas upp genom det samarbete och partnerskap som redan finns.

En enkät som gjorts i församlingarna visar att många kontakter diakoniarbetet just nu för att be om hjälp. Enligt enkäten behöver de som tar kontakt med diakoniarbetet hjälp med problem som otillräcklig utkomst, skuldsättning och ensamhet. Det är också möjligt att se regionala skillnader i problemen. I en del områden kämpar människor med bostadsbrist och i andra områden är det svårt att få vård. Under åren av ekonomisk recession har budgetmedlen för hjälpåtgärder inom diakonin blivit något större trots att många församlingars ekonomiska läge har blivit svårare.⁵

Snabb diversifiering har präglat särskilt mediernas utveckling under de senaste åren. Denna fråga behandlas i kapitel 3, som har skrivits av experter vid Kyrkans informationscentral. Den förändring som digitaliseringen har orsakat i själva medierna samt i produktionen och konsumtionen av medierna har betecknats som en grundlig omvälvning av medielandskapet. Situationen är särskilt krävande för kyrkan eftersom allt fler finländare har sina enda kontakter med kyrkan genom medierna. Enkäter visar att mer än hälften av alla finländare önskar att kyrkan synligare lyfter fram sina tjänster på webben. Kyrkan har vidtagit allt fler åtgärder för att tillgodose detta önskemål. Nästan alla församlingar har en webbplats och mer än nio av tio församlingar använder olika sociala medier.⁶

3 Se www.kirkontutkimuskeskus.fi: Seurakunnat yhteistyökumppaneina.

4 Se www.kirkontutkimuskeskus.fi: Kasvatus.

5 Se www.kirkontutkimuskeskus.fi: Diakoniatyö kirkossa.

6 Se www.kirkontutkimuskeskus.fi: Seurakuntien viestintä.

Utmaningarna handlar dock inte enbart om införandet av nya medier. Mediernas omvälvning är också en stor kulturell omvälvning som påverkar såväl människors medievanor som deras attityder och levnadsvanor på ett mer allmänt plan. De sociala medierna förändrar den sociala verkligheten. Att mötas och att samtala har fått nya betydelser som betonas på webben.

De kontinuerliga utmaningarna, meningsskiljaktigheterna och polyfonin som till och med kan bli kakofonisk inom kommunikationen är en stor utmaning för alla traditionella institutionella kommunikatörer.

Kapitel 4, som skrivits av experter på avdelningen för utrikesärenden, behandlar kontaktytor med andra kristna samfund och andra religioner. Internationalism och möten mellan olika religiösa samfund och åskådningsammanslutningar hör i allt större utsträckning till vardagen på alla nivåer inom kyrkan. Samtidigt som regeringen år 2015 gjorde avsevärda nedskärningar i anslagen för utvecklingssamarbete blev den internationella diakonins utmaningar helt konkreta för oss i Finland, då 30 000 asylsökande anlände till vårt land. Församlingarna antog utmaningen och skred hastigt till verket tillsammans med staten och många organisationer. Samarbetet mellan församlingarna och olika organisationer blev allt starkare.⁷

För församlingarna innebär de asylsökande att det uppstår en ny missionssituation. Som arbetsområden betraktas internationell diakoni och missionsarbete i församlingarna i allt högre grad som ett gemensamt arbetsfält och som en grundläggande uppgift som ankommer på församlingens alla arbetsområden.

Församlingsenkäten visar att ekumeniken har en etablerad ställning också på församlingsfältet. År 2015 ordnade cirka två tredjedelar av församlingarna ekumenisk verksamhet. Det finska samhällets religiösa diversifiering syns också i församlingarnas vardag. Församlingarna har haft fler kontakter till exempel med muslimer än tidigare.⁸

Församlingarnas förhållande till kyrkans missionsorganisationer och särskilt det ekonomiska stödet till dessa organisationer har väckt diskussion under fyraårsperioden. Det har förekommit regionala skillnader i församlingarnas attityder. Vid sidan av ökande i inställningen till missionsorganisationerna och väckelserörelserna har man också kunnat se tecken på en starkare strävan mot enhet. År 2013 undertecknade Kyrkostyrelsen ett grundavtal med sju missionsorganisationer. Ett motsvarande avtal om internationell diakoni undertecknades också med Kyrkans Utlandshjälp. Dessa avtal definierar rättigheterna och skyldigheterna för en organisation som verkar som kyrkans missionsorganisation. Samtidigt förband sig kyrkan att behandla alla sina missionsorganisationer på lika villkor.

Enhet, enhetlighet och integration var de viktigaste temana inom utvecklingen av kyrkans struktur och förvaltning under den gångna fyraårsperioden.

7 Se www.kirkontutkimuskeskus.fi: Lähetys ja kansainvälinen diakonia seurakunnissa.

8 Se www.kirkontutkimuskeskus.fi: Ekumenia ja uskontodialogi seurakunnissa.

Dessa förändringar dokumenteras i kapitel 5, som utarbetats av Kyrkostyrelsens förvaltnings-, ekonomi- och arbetsmarknadsavdelningar. Vid sidan av verksamhetsformerna inom det andliga arbetet måste kyrkan också se över församlingarnas strukturer, behovet av intensifiering av det interna samarbetet, fördelningen av de ekonomiska resurserna och personallösningarna. Under fyraårsperioden har Kyrkostyrelsen på många olika sätt strävat efter att stödja församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna, som lever i varierande miljöer, och många olika riksomfattande tjänster och datasystem har införts. Till exempel inledde Kyrkans servicecentral sin verksamhet år 2012, och församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna har successivt blivit centralens kunder sedan dess. Samma år infördes kyrkans gemensamma medlemsdatasystem Kirjuri inom kyrkobokföringen.

Det mångsidiga urvalet av skribenter i den föreliggande publikationen visar att denna del av fyraårsberättelsen i väsentlig omfattning är ett resultat av samarbetet mellan olika avdelningar och enheter vid Kyrkostyrelsen. För samordningen av skrivarbetet och för redaktionen av artiklarna ansvarade Kyrkans forskningscentrals direktör och forskare. För publiceringsredigeringen ansvarade forskningssekreterare Satu Ikonen, medan statistiksakkunnig Elina Lindroos skötte om behandlingen av statistiken. Projektchef Pasi Aaltonen ansvarade för anskaffning och implementering av den interaktiva webbtjänsten. Han står för de visualiseringar av statistiken som läggs ut i tjänsten. Redaktionsrådet vill framföra ett varmt tack för det smidiga samarbetet till alla som deltagit i arbetet med publikationen.

Tammerfors den 22 augusti 2016

Kimmo Ketola

Maarit Hytönen

Veli-Matti Salminen

Jussi Sohlberg

Leena Sorsa

1 FRÅN NÄRVARO TILL MÖTE

Jukka Keskitalo

1.1 Inledning

Planering har alltid varit en del av kyrkans arbete. Redan Nya testamentet visar hur aposteln Paulus planerade sina missionsresor mycket omsorgsfullt och hur han funderade på vart det vore ändamålsenligast att resa för att förkunna evangeliet. Det här är ett exempel på typiska strategiska överväganden, dvs. att man prövar olika alternativ och gör val. I Paulus strategiarbete fanns det också plats för Guds direkta ingripande. Paulus blev nämligen förvissad i en dröm om att Gud kallade honom att resa från Asien för att förkunna evangeliet i Europa. Paulus handlade enligt detta, och det är knappast möjligt att överdriva de följder som detta ”strategiska val” kom att få för den kristna kyrkan.⁹

Också i vår egen kyrkas historia finns det planer av många olika slag. Under seklernas lopp har man i församlings- och stiftsstrukturer och i verksamhetsfrågor gjort många ”strategiska val” med långsiktiga konsekvenser. Man kan naturligtvis fråga sig hur medvetna dessa avgöranden varit, men oberoende av det har de i varje fall varit val som styrt framtiden.

Under 1990-talets senare hälft var ”folkkyrkan” det strategiska nyckelbegrepp som man utgick från när det gällde att gestalta och planera verksamheten inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Folkkyrkotänkandet bär många av de kännetecken som förknippas med strategi trots att man inte alltid kallat detta sätt att tänka för strategi. I folkkyrkostrategin har man sett att kyrkans uppgift är att betjäna hela folket med evangeliet. Det var inte bara ett sociologiskt faktum som innebar att största delen av befolkningen tillhörde kyrkan, utan också en teologisk vision. Med stöd av folkkyrkostrategin infördes allt fler nya arbetsformer, och i takt med att ekonomin förbättrades ökade antalet anställda i kyrkan kraftigt från och med 1970-talets början.

Ett annat exempel på strategisk planering i vår kyrka var den övergripande planen för kyrkans verksamhet inom fostran på 1970-talet, det s.k. K-programmet. Det här programmet behandlade kyrkliga frågor inom fostran exceptionellt ingående. K-programmet återspeglade även i övrigt den tro på systemcentrerade och centralt ledda ramplaner som rådde under perioden.¹⁰

9 Om Paulus missionsstrategi, se Allen 1912, 3–11.

10 Kokkonen 2014, 85–89.

Det dröjde emellertid till 2000-talets början innan kyrkans planer började utformas som strategier och uttryckas på strategins språk. Med viss generalisering kan man säga att kyrkan under det innevarande millenniet visat prov på samma utvecklingstrender inom planeringen som företagsvärlden och den offentliga sektorn. Kyrkan har tagit in planerings- och ledarskapsteorier från annat håll men försökt tillämpa dem på kyrkans verksamhetssätt och formulera dem på ett sätt som passar ihop med kyrkans värderingar.

Under de senaste två decennierna har kyrkan kallats att tänka strategiskt framför allt genom de allt snabbare förändringarna i omvärlden. De stora förändringarna i medlemskapet efter att den nya lagen om religionsfrihet trädde i kraft (2003) är ett konkret exempel på dessa förändringar. Redan tidigare hade den långsamma uppluckringen av enhetskulturen gett kyrkan anledning att begrunda huruvida folkkyrkotanken fortfarande lämpade sig som ett strategiskt nyckelbegrepp.¹¹

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är inte den enda kyrkan som gått in för strategiarbete. Under detta millennium har de nordiska lutherska systerkyrkorna och de tyska evangeliska landskyrkorna genomfört många framtidsprojekt av vilka en del också siktar på att göra upp strategier. I USA gör många kyrkor upp strategier efter teorier från företagslivet. Många av dem har nära kopplingar till teologin om kyrkotillväxt, som är bekant från missiologin.¹²

1.2 Tre strategier för 2000-talet

På 2000-talet har hela tre strategier utarbetats för vår kyrka. Samtliga innehåller en kompakt beskrivning av kyrkans grundläggande uppgift (mission), uppfattning om den framtida målbilden (vision) och ett antal riktlinjer för verksamheten (strategiska prioriteter). Den första av 2000-talets strategier, *Den närvarande kyrkan*, utarbetades för att skapa riktlinjer för Kyrkostyrelsens och stiftens arbete. De två följande strategierna, *Vår kyrka* och *En mötande kyrka*, togs fram för hela kyrkan i syfte att stimulera och stödja planeringen av olika aktörers arbete inom kyrkan.

Den närvarande kyrkan

Kyrkans strategiarbete inleddes med strategin *Den närvarande kyrkan*, som fastställdes år 2002 och sträckte sig ända till år 2010. Frågan om mandatet var en central fråga under beredningen av *Den närvarande kyrkan*: vem i kyrkan hade mandat att göra upp en strategi – och för vem? Slutsatsen var att Kyrkostyrelsen i egenskap av kyrkans allmänna förvaltningsorgan hade mandatet att göra upp en

11 Om folkkyrkotänkandet och dess lämplighet för dagens kontext, se Vikström 2008.

12 Se t.ex. Macchia 2007.

strategi för den verksamhet som bedrivs med pengar från Kyrkans centralfond, dvs. för Kyrkostyrelsen och stiftet. Även de två följande strategierna godkändes i Kyrkostyrelsen, trots att de hade ett vidare perspektiv. De hänvisades dock för diskussion till kyrkomötet. Biskoparna har spelat en central roll vid utarbetandet av samtliga tre strategier på så sätt att en biskop fungerat som strategiarbetsgruppens ordförande.

Den teologiska utgångspunkten för strategin *Den närvarande kyrkan* kan uttryckas så att Kristus har sänt ut kyrkan i en värld som slitits sönder av synd, för att möta dem som längtar efter och söker Honom.¹³ Riktlinjerna i strategin bygger på ett synsätt där kyrkan visserligen betraktas i kontexten av en omvärld som är i förändring, men där gestaltningen fortsättningsvis i rätt hög grad styrs av en uppfattning om kontinuitet och där ramvillkoren för kyrkans verksamhet fortfarande är relativt konstanta.

Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet

Den andra strategin, som denna gång var avsedd för hela kyrkan och utsträckte sig fram till 2015, godkändes 2007. Den fick namnet *Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet*. Den innehåller en definition av kyrkans grundläggande uppgift, dvs. dess mission, samt kyrkans vision och värderingar. I anslutning till strategin utarbetades ett betänkande som hade samma namn. Betänkandet diskuterade strategins olika delar i ett vidare perspektiv. Strategins teologiska utgångspunkt är att kyrkan i första hand är en andlig gemenskap vars uppgift är att kalla människor till frälsning.¹⁴ Strategin har en mer missions- och aktivitetsuppmuntrande uppfattning om kyrkan än strategin *Den närvarande kyrkan*.

Även strategin *Vår kyrka* gav upphov till flera strategier och utvecklingsdokument för olika verksamhetsområden. I anslutning till strategiarbetet diskuterades huruvida det vid sidan av en strategi för hela kyrkan behövdes verksamhetsområdesspecifika strategier. Eller skulle verksamhetsområdena i stället kunna arbeta med riktlinjer som aktualiserades genom strategin? Diskussionen byggde på tanken om att en organisation har en enda strategi som förverkligas inom olika verksamhetsområden. Då behövs inga verksamhetsområdesspecifika strategier, utan riktlinjer eller handlingsprogram som härletts ur kyrkans övergripande strategi.

En nyhet i den här omgången av strategiarbetet var att man utarbetade en särskild strategihandledning för att stödja församlingarnas strategiarbete. För det fortsatta arbetet infördes dessutom en särskild strategiuppföljningsgrupp. Effekterna av strategin *Vår kyrka* i församlingarna utreddes med två enkäter. Den första enkäten gjordes genast efter att strategin blivit färdig och den andra två år

¹³ Den närvarande kyrkan 2002, 6.

¹⁴ Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet 2007, 3.

senare. Utredningarna visade att strategin *Vår kyrka* inspirerade församlingarna att jobba flitigare med sina strategier. Även befintliga strategier uppdaterades. Enligt enkäterna hade stora och medelstora församlingar ett aktivare strategiarbete än små församlingar.

En mötande kyrka

Kyrkans tredje strategi, *En mötande kyrka* fastställdes 2014. Den siktar på år 2020. Även strategin *En mötande kyrka* har ett komprimerat strategidokument och ett mer omfattande betänkande. *En mötande kyrka* tar i många avseenden avstamp från strategin *Vår kyrka* och gestaltar utmaningarna för kyrkans verksamhet under perioden 2016–2020. Den teologiska utgångspunkten är att kyrkan är en gemenskap inom vilken människan möter Gud, sin nästa och sin egen verklighet.¹⁵

Ett nytt element i strategin *En mötande kyrka* är att varje kapitel innehåller frågor till läsaren. Frågorna ger läsaren större delaktighet och stimulerar diskussionen om strategin i församlingarna. Strategihandledningen till församlingarna i anslutning till *Vår kyrka* uppdaterades för att motsvara strategin *En mötande kyrka*.

1.3 Kyrkans grundläggande uppgift (mission) i strategierna för 2000-talet

Kyrkans uppgift är bestående, oberoende av tid och plats. Missionen är således given. Utifrån karaktären på kyrkans uppgifter är det klart att verksamhetsidéns innehåll inte har kunnat variera. Däremot har dess ordalydelse varierat i viss mån beroende på strategi, vilket den vidstående tabellen visar. I fråga om verksamhetsidén hänvisar strategierna *Den närvarande kyrkan* och *Vår kyrka* till missionsbefallningen (Matt. 28:18–20). Strategin *En mötande kyrka* stödjer verksamhetsidén på definitionen av kyrkans uppgift i 1 kap. 2 § i kyrkolagen.

Det finns mycket gemensamt i beskrivningarna av kyrkans grundläggande uppgift, dvs. mission, i de tre granskade strategierna, även om formuleringen hela tiden har blivit kortare. I alla tre strategier är kärnpunkten att det är kyrkans uppgift att kalla människor till gemenskap med Gud. Även tjänandet, dvs. diakonins, perspektiv finns med i varje definition. I den första strategin uttrycks detta genom att vi ska sätta oss in i andras situation och att vi ska tjäna och dela med oss. I de två senare strategierna ger definitionen endast uttryck för omsorg om medmänniskorna utan att precisera omsorgens karaktär.

¹⁵ En mötande kyrka 2014, 4.

Tabell 1.1 Kyrkans mission i 2000-talets strategier.

Den närvarande kyrkan	Vår kyrka	En mötande kyrka
Den kyrka som förverkligar sin mission är ett öppet samfund som välkomnar alla. Kristus närvaro i kyrkan tar sig uttryck i tron, genom vilken Kristus förenar människorna med sig själv och med varandra, och i kärleken, som gör oss redo att sätta oss in i vår nästas situation, tjäna och dela med oss. ¹⁶	Kyrkans uppgift är att kalla människor till gemenskap med nådens Gud, att ge en hållfast grund i livet och att uppmuntra till omsorg om medmänniskorna och skapelsen. ¹⁷	Kyrkan kallar människor till gemenskap med Gud och uppmuntrar till omsorg om medmänniskorna och skapelsen. ¹⁸

Den närvarande kyrkan lyfter inte enbart fram kallelsen till gemenskap med Gud, utan också gemenskapen mellan människor. Även om gemenskapen mellan människor inte tas upp klart i betänkandet om strategin *Vår kyrka*, finns det dock en hänvisning till detta i form av ett konstaterande att gemenskap varit ett kännetecken för de kristna sedan urkyrkans tider. Det syntes i form av gemensamma gudstjänster och måltider.¹⁹ Ett bevis på den ökande miljömedvetenheten i samhället och kyrkan är att de två senaste strategierna också upptar omsorgen om skapelsen i beskrivningen av kyrkans grundläggande uppgift, dvs. mission.

1.4 Kyrkans vision i de tre strategierna för 2000-talet

En jämförelse av hur visionen formulerats i de tre strategierna avslöjar intressanta saker. Visionen i *Den närvarande kyrkan* ger uttryck för ett starkt förtroende för att kyrkan sköter sin grundläggande uppgift genom att vara närvarande i den finländska verkligheten och i människornas liv. Formuleringen återspeglar den rätt förtroetsfulla uppfattningen om kyrkans ställning i människors tänkande och i samhället som rådde vid den här tiden. Enligt strategins vision är närvaron dock aktiv närvaro, inte bara passivt varande. Ett bevis på detta är att den närvarande kyrkan i strategidokumentet beskrivs som en folkkyrka som förnyas.

Visionen i *Den närvarande kyrkan* behandlar mötet med människor i en mycket folkkyrklig anda. Däremot finns det inget omnämnande om medlemmar i den sammanfattande visionen. Det torde vara så att frågan om medlemskapet ännu inte hade aktualiserats när *Den närvarande kyrkan* skrevs på ett sådant sätt som i *Vår*

¹⁶ Den närvarande kyrkan 2002, 1–2.

¹⁷ Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet 2007, 4.

¹⁸ En mötande kyrka 2014, 15.

¹⁹ Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet 2007, 3.

kyrka och särskilt i *En mötande kyrka*, som godkändes efter att religionsfrihetslagen trätt i kraft år 2003 och som visar klara spår av det ökande utträdet från kyrkan till följd av denna. Förändringarna i omvärlden var även i övrigt mycket långsammare vid millennieskiftet än de är i dag, vilket syns i visionen i *Den närvarande kyrkan*, som skrivits i en stil som betonar stabilitet och fortbestånd.

Den närvarande kyrkan beskriver kyrkan som en rätt statisk institution som ger medlemmarna trygghet, även om förändringarna i omvärlden beaktas i strategin: "Det nya millenniets européer fäster sig inte andligt eller geografiskt vid någon viss plats. Deras kyrka ger vila och skydd, men erbjuder också en möjlighet att finna nya riktningar, nya mål och nytt resesällskap."²⁰

I visionen i *Vår kyrka* får medlemmarna för första gången en central position i strategin. När visionen förverkligas inser medlemmarna kyrkans värde och hör Guds röst i kyrkan. Omvänt kan man konstatera att när uppmärksamheten fästs vid medlemmarna, talar man inte längre om alla finländare eller om människor i allmänhet på samma sätt som i *Den närvarande kyrkan*. I strategin *Vår kyrka* är tanken om folkkyrkan inte längre lika starkt närvarande. Man anser att kyrkan fortfarande har en stark ställning i det finländska samhället, men att den klart håller på att förändras: "Trots att kyrkans ställning fortfarande är stark är den lutherska enhetskulturens tid förbi."²¹ Perspektivet förändrades däremot och man betraktade kyrkan som världsomspännande: "Kyrkans medlemmar ser sig själva som en del av den världsvida kristna kyrkan..."²²

Visionen i *Vår kyrka* uttrycker kyrkans missionsuppgift på ett sätt som beskriver en dubbelriktad rörelse. Dels kommer man till kyrkan för att finna svar på livets stora frågor, dels går man ut ur kyrkan för att tjäna i Guds värld. Formuleringen uttrycker tanken om gudstjänstens samlande och utsändande karaktär. Man kommer till gudstjänsten för att möta Gud och går därifrån ut i världen för att tjäna sina medmänniskor. Sändningsorden i slutet av gudstjänsten uttrycker detta på ett konkret sätt: Gå i frid och tjäna Herren och era medmänniskor med glädje.

I visionen i *En mötande kyrka* ligger fokus inte längre på medlemmarna som ett kollektiv utan på kyrkans enskilda medlem med sina upplevelser och erfarenheter. Utvecklingslinjen från den äldsta strategin till den senaste är således klart synlig. Ytterligare ett tecken på att det skett en vändning mot individen är att man inte längre talar om att möta Gud eller om att man hör Guds röst, utan om människans tro på Gud. Enligt visionen i *En mötande kyrka* upplever kyrkans medlem denna tro som en resurs. Av detta följer att medlemmen också upplever kontakten med kyrkan som betydelsefull. Det här är första gången som begreppen upplevelse och betydelse tas upp som centrala element i kyrkans strategier.

20 Den närvarande kyrkan 2002, 2.

21 Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet 2007, 9.

22 Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet 2007, 41.

Tabell 1.2 Kyrkans vision i 2000-talets strategier.

Den närvarande kyrkan	Vår kyrka	En mötande kyrka
Som en gemenskap där Gud är närvarande är kyrkan närvarande i hela den finländska verkligheten och möter människor i den livsmiljö de lever i. Framtidens kyrka är en närvarande kyrka. ²³	År 2015 inser medlemmarna kyrkans värde och hör Guds röst i kyrkan. Till kyrkan kommer man för att finna svar på livets stora frågor och från kyrkan går man ut för att tjäna i Guds värld. ²⁴	Församlingens medlemmar upplever tron på Gud som en resurs och allt fler tillskriver kontakten med kyrkan stor betydelse. Församlingen är ett tillitens samfund som för samman olika människor. Kyrkans budskap hörs och påverkar överallt. ²⁵

I visionen i *En mötande kyrka* syns en helt ny betoning genom att den tar upp tanken om församlingen som en tillitens gemenskap som för olika slags människor samman. Här syns kyrkans interna differentiering och polarisering, som redan blivit ett rätt centralt diskussionsämne vid den tidpunkt då denna strategi fastställdes. Å andra sidan är visionen formulerad så att det verkar som om den erkänner att det existerar en viss mångfald – eller ”flerstämmighet”, som man också kan uttrycka det. Man vill dock inte stanna i mångfalden utan betonar strävan efter enhet. Det är således fråga om ett slags enhet i mångfalden. Den avslutande delen av visionen i *En mötande kyrka* understryker att kyrkans budskap hörs och verkar överallt. Här kan man se en dimension som handlar både om kyrkans globala missionsuppdrag och om dess samhälleliga arbete.

Förändringen i kyrkans verksamhetsmiljö, som blivit snabbare på bara ett drygt årtionde, framträder överraskande klart när visionerna i de tre strategierna ställs bredvid varandra. Utvecklingen har gått från närvaro till aktiv handling, från en betoning av stabilitet mot hantering av förändring, från en säkerhet som grundar sig på verksamhetsmiljön mot osäkerhet och från en betoning av harmoni mot ett erkännande av mångfald och en medveten vilja att söka efter enhet bland alla olikheter.

Det är också intressant att se hur begreppet folkkyrka syns i visionerna. *Den närvarande kyrkan* ställde upp som kyrkans mål att vara en folkkyrka som förnyas. De följande strategierna behandlade inte kyrkans karaktär av folkkyrka mer ingående. Detta betyder ingalunda att man övergett tanken om folkkyrkan i sig, endast att begreppet inte längre tillhörde den centrala terminologin i *Vår*

23 Den närvarande kyrkan förklarar visionen på följande delområden: förändringarna i befolkningsstrukturen och kulturen, kyrkan mitt i förändringarna i familjen och familjelivet, kyrkan i de samhälleliga konflikternas värld, kyrkan i gudstjänstliv, fostran och tjänande, den interaktiva kyrkan, den samarbetande kyrkan. Den närvarande kyrkan 2002, 9–15

24 Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet 2007, 37.

25 En mötande kyrka 2014, 16.

kyrka och *En mötande kyrka*. I stället för folkkyrkan lyfter *Vår kyrka* och *En mötande kyrka* fram tanken om en världsomspännande kyrka som verkar i de lokala församlingarna.

1.5 Värderingarna i de tre strategierna för 2000-talet

I en strategi ingår vanligen också en anteckning om de värderingar som gemenskapen vill följa. I strategin *Den närvarande kyrkan* fanns dock inga direkt uttryckta värderingar. En förklaring till detta kan vara att det moderna strategiarbetet fortfarande var en nyhet i kyrkan i detta skede. I strategierna *Vår kyrka* och *En mötande kyrka* definierades de värderingar som styr verksamheten.

Tabell 1.3 Värderingarna i kyrkans strategier för 2000-talet.

Den närvarande kyrkan	Vår kyrka ²⁶	En mötande kyrka ²⁷
	Vördnad för det heliga Ansvar Rättvisa Sanning	Tro Hopp Kärlek

I strategin *Vår kyrka* finns värderingarna i de ”två lagtavlor” med de tio buden. Vördnaden för det heliga förknippas med relationen till Gud, dvs. med buden 1–3 och de återstående värderingarna med relationerna till medmänniskorna, dvs. med buden 4–10. Av denna lösning följer att värderingarna i strategin *Vår kyrka* var rätt likartade med värderingarna hos så kallade världsliga organisationer under denna period, med undantag av vördnaden för det heliga.

Diskussionen om värderingarna i *Vår kyrka* tar för första gången upp andra religioner i kyrkans strategier. Enligt strategin erkänner kyrkan längtan efter det heliga också i andra religioner. Av de värderingar som presenteras i strategin lyfter särskilt värderingen sanning fram strategins missionsinriktade grundstämning. En dimension av sanningen är att vi talar frimodigt om Gud.

Värderingarna i strategin *En mötande kyrka* är tro, hopp och kärlek. De är inte värderingar i den betydelse som brukar avses i olika organisationers strategidokument. Att de utsetts till värderingar i strategin är ett uttryck för en klar vilja att uttrycka den kristna värdegrunden på ett enkelt och begripligt språk. Överraskande nog kan begreppen tro, hopp och kärlek vara lättare för en sekulariserad människa att förstå än det traditionella strategispråkets värdetermer.

²⁶ Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet 2007, 36.

²⁷ En mötande kyrka 2014, 16.

1.6 Strategiska prioriteringar

De strategiska prioriteringarna är medel som gör det möjligt att uppnå den målsituation som visionen uttrycker. I kyrkans strategier är det snarare fråga om att lyfta fram och förstärka bestämda riktlinjer än om att göra ett egentligt strategiskt val.

Strategin *Den närvarande kyrkan* talade ännu inte om strategiska mål eller strategiska prioriteringar. I stället formulerade den riktlinjer för verksamheten som diskuterades utgående från organisationens perspektiv. Däremot räknar strategierna *Vår kyrka* och *En mötande kyrka* upp flera verksamhetsmål och prioriteringar.

Tabell 1.4 Strategiska prioriteringar i kyrkans strategier för 2000-talet.

Den närvarande kyrkan	Vår kyrka	En mötande kyrka
Utveckling av den verksamhet som finansieras av Kyrkans centralfond ²⁸	Det andliga livet stärks Vi tar hand om de svaga och bär ansvar globalt Vi stärker betydelsen av medlemskap i kyrkan Vi förmedlar budskapet Strukturer och ekonomi ska tjäna verksamheten Förnyandet av kyrkan fortsätter ²⁹	Vi lyfter fram budskapet Möten berör Vi älskar vår nästa Vi värdesätter medlemskapet i kyrkan ³⁰

En viktig prioritering i strategin *Den närvarande kyrkan* är att trygga förutsättningarna för församlingarnas verksamhet. Enligt strategin *Den närvarande kyrkan* var detta motiverat särskilt på grund av den starka flyttrörelsen från landsbygden till staden. Målet var enligt strategin en strävan att ha tillräckligt stora enheter runtom i landet så att resurserna ska kunna riktas och överföras efter de behov som uppstår i en kyrka som är i rörelse. Målet inom församlingarna är att trygga goda förutsättningar för varierande och olika stora, välfungerande enheter.³¹

Jämfört med *Den närvarande kyrkan* strävade man vid fastställandet av prioriteringarna i *Vår kyrka* att lösgöra sig från det organisationsbaserade tänkandet och beskriva de förändringar som sker bland kyrkans medlemmar. Därför uppställdes ett starkare andligt liv som det främsta målet. Den andra prioriteringen lyfter fram den diakonala dimensionen både i hemlandet och internationellt. ”Vi stärker betydelsen av medlemskap i kyrkan” är kanske den

28 Denna allmänna prioritering beskrivs i strategin, se *Den närvarande kyrkan* 2002, 16–30.

29 *Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet* 2007, 38–46.

30 *En mötande kyrka* 2014, 18–26.

31 *Den närvarande kyrkan* 2002, 3.

mest centrala och samlande prioriteten i *Vår kyrka*. Den visar tydligast reaktionerna på medlemsförlusten, som vid denna tidpunkt blivit klart snabbare. Åtgärden för att förstärka medlemskapet var kanske det mest diskuterade förslaget i strategin. Enligt den har kyrkan minst fem högkvalitativa kontakter per år med varje medlem.

Inte heller *Vår kyrka* lösgör sig helt från organisationsfrågor, utan lägger fram målet att kyrkans strukturer och ekonomi ska tjäna verksamheten som en prioritet. Detta torde vara en följd av att diskussionen om behovet av förnyade församlingsstrukturer började bli livligare vid denna tidpunkt.

1.7 Vilken nytta ger strategiarbetet?

När strategier utarbetas är det också viktigt att följa upp hur de genomförs. Genomförandet kan studeras från två perspektiv. Dels kan man studera effekterna av de strategier som gjorts upp för rikskyrkan. Har strategierna utnyttjats inom kyrkan och har de haft effekter på andra strategier? Dels kan man fråga huruvida de strategiska målen lett till att de strategiska visionerna har förverkligats.

Strategiernas effekter

Även om *Den närvarande kyrkan* utarbetades för centralförvaltningens och stiftens behov, var den en källa för inspiration också på ett mer allmänt plan, och utifrån den utarbetades också ett antal strategier för olika verksamhetsområden. I enkäten för kyrkans fyraårsberättelse som Kyrkans forskningscentral gjorde hösten 2007 bedömde församlingarna effekten av strategin *Den närvarande kyrkan* på deras egen strategiska planering. Cirka 40 procent av församlingarna meddelade att de utarbetat en egen verksamhetsstrategi. Totalt 63 procent av de församlingar som utarbetat en strategi meddelade att rikskyrkans strategi haft viss inverkan på församlingens egen strategi. I nio procent av församlingarna var inverkan stor. Nästan en fjärdedel av församlingarna bedömde att rikskyrkans strategi inte haft någon inverkan på församlingens egen planering.

Effekten av strategin *Vår kyrka* undersöktes med en församlingsenkät hösten 2010. Totalt 65 procent av de församlingar som besvarade enkäten meddelade att de utarbetat en egen strategi. Nästan en tredjedel av församlingarna bedömde att *Vår kyrka* haft stor inverkan på församlingens strategi. Sammanlagt 84 procent av respondenterna bedömde att den gemensamma strategin åtminstone haft någon inverkan på uppkomsten av församlingens egen strategi. *Vår kyrka* påverkade inte bara församlingarnas strategier, utan även deras årsplanering (stor inverkan 14 %) och deras treårsplaner (stor inverkan 12 %). I 11 procent av församlingarna hade den gemensamma strategin stor inverkan på arbetsområdenas planer. Enligt utredningarna hade betydelsen av rikskyrkans strategiarbete således ökat betydligt i jämförelse med strategin *Den närvarande kyrkan*.

Strategin *En mötande kyrka* är fortfarande så färsk att tiden ännu inte är mogen för en övergripande utvärdering av dess inverkan på strategiarbetet i kyrkan. Det finns dock tecken som tyder på församlingar också håller på att ta denna strategi i användning i sitt strategiarbete. Till exempel fastställde Esbo kyrkliga samfällighet hösten 2016 en ny strategi som bygger på betoningarna i *En mötande kyrka*.³²

Förändringarna i omvärlden är snabbare än väntat

En observation verkar gälla kyrkans strategiarbete under 2000-talet som helhet: förändringscyklerna har varit snabbare än man väntat sig i strategiernas omvärldsanalyser. Till exempel har religionernas ställning i det offentliga rummet ifrågasatts, bland annat i förhållande till festtraditionerna och religionsundervisningen i skolan och i försvarsmaktens religiösa traditioner, på ett sätt som ännu inte kunde förutses i 2000-talets början.

Även förändringarna i medlemskapet har varit snabbare än väntat. Trots att man i strategin *Vår kyrka* såg att andelen medborgare som tillhör kyrkan håller på att minska, lyckades man inte helt bedöma hur snabbt förändringen var. I strategin presenterades tre alternativa långsiktiga scenarion. Enligt det mest positiva scenariot tillhör 75 procent av befolkningen kyrkan år 2030, och enligt det mittersta scenariot hör 67 procent av befolkningen kyrkan år 2030. I betänkandet presenterades ett ännu mer negativt scenario för en situation där huvuddelen av dem som lämnar kyrkan är unga vuxna. I en sådan situation minskar andelen döpta barn till följd av att andelen familjer där ingendera föräldern tillhör kyrkan ökar. Om ingendera föräldern tillhör kyrkan är det ju inte möjligt att döpa barnet. I slutet av 2015 har andelen finländare som tillhör kyrkan redan minskat till 72,9 procent, och därför torde det vara befogat att konstatera att vi just nu följer utvecklingstrenden för det mest negativa scenariot eller åtminstone befinner oss i dess närhet.

Strategierna har visat vägen till framtiden och hjälpt församlingarna

När man bedömer hur strategins vision har förverkligats är det viktigt att studera själva visionen. I företagens strategier görs ofta uteslutande strategiska val; företaget kan till exempel besluta att det avstår från ett helt verksamhetsområde. Detta har inte varit fallet med de kyrkliga strategierna, som är av en annan karaktär. Kyrkans strategier har i högre grad handlat om att ge mer tonvikt åt en viss fråga eller ett visst angreppssätt. Man har med andra ord avsett att förstärka någon utvecklingsgång som redan existerar.

När kyrkans strategier granskas i detta perspektiv kan man säga att de tre strategierna under 2000-talet förverkligats relativt bra. De har lyckats rätt bra

32 Jormakka 2010, 7, 15.

med att uttrycka den pågående förändringen och det rådande förändringstrycket. Stift och församlingar har plockat tankar från de gemensamma strategierna till sina egna strategier, och man kan säga att det genom detta uppkommit parallella strategiska rörelser och reaktioner inom kyrkan.

Ett exempel på hur de tre strategierna fört kyrkan framåt är hur de beskriver förändringen av kyrkans läge i en alltmer missionsbaserad riktning. Antalet religioner och sekulariseringen i kyrkans verksamhetsmiljö har ökat samtidigt som det blivit mindre självklart att vara medlem i kyrkan, och allt detta har förändrat kyrkans uppfattning om sig själv. Folkkyrkan som är en självklar del av det finländska samhället har i allt högre grad blivit Kristi kyrka i Finland som uppfattar sig som en del av den kristna andliga gemenskapen i världen. Detta innebär i själva verket att kyrkan återvänder till sina rötter. Man kan därför tänka sig att de stigar genom förändringarna som strategierna beskriver har bidragit till att pressa kyrkan att försöka hitta kärnan i sitt innersta väsen i det nya, mer osäkra läget. Detta återspeglas i kyrkans verksamhet bland annat genom att gudstjänstlivet i verksamhetsmålen åter tagits upp som centrum för kyrkans liv.

En uppfattning om den internationella dimensionens ökande betydelse fick uttryck redan i strategin *Den närvarande kyrkan*:

*Den kristna kyrkans grundläggande uppgift verkställs oberoende av geografiska gränser. Gränserna för yttre och inre mission håller på att försvinna. Missionsverksamheten och den internationella diakonin får en allt starkare ställning i kyrkans strukturer och liv.*³³

Det nya perspektivet fick ett ännu starkare uttryck i strategin *Vår kyrka*:

*De västerländska kyrkorna har på nytt ställts inför behovet att missionera i och med att utskrivningen ur kyrkorna har blivit så omfattande. Det här har tvingat kyrkorna att på djupet fundera över vad kyrkan är och vad dess uppgift i världen är. I den processen har kyrkans missionära natur och identitet igen börjat öppna sig. Växelverkan med de livskraftiga kyrkorna i syd har stärkt missionselementet inom kyrkorna på norra halvklotet.*³⁴

Även i strategin *En mötande kyrka* är kyrkan en global kyrka som lever i den lokala församlingen. I strategin *En mötande kyrka* framhävs bilden av kyrkan som en gemenskap som stödjer sig på sina medlemmar: "Den globala kyrkan lever i sina medlemmar och sina lokala församlingar."³⁵

33 Den närvarande kyrkan 2002, 7.

34 Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet 2007, 8.

35 En mötande kyrka 2014, 16.

Utifrån församlingsenkäten kan man konstatera att församlingarna upplevt att strategiarbetet gett positiva resultat. Det har gett församlingens verksamhet klarhet och långsiktighet och hjälpt församlingarna att gestalta de stora linjerna. Arbetet har aktualiserat teman och behov som församlingarna borde kunna tillgodose med sin verksamhet. Kyrkoherdarna bedömer att man genom strategiarbetet i församlingarna fått djupare insikt om de värderingar som styr verksamheten. Församlingarna har även fått större klarhet om kyrkans grundläggande uppgift samtidigt som församlingens identitet har blivit starkare. Det är ”lätt att leda” för kyrkoherden, när målen och grunderna för besluten är klara. Strategiarbetet har hjälpt församlingarna att förstå betydelsen av att fastställa mål och göra uppföljning av utfallet som arbetsredskap.

I planeringsprocesserna får samarbetet mellan förtroendevalda och anställda stor vikt. Många av dem som svarade på enkäten hade haft positiva erfarenheter av hur förtroendevalda och anställda kan arbeta tillsammans vid uppgörandet av strategin. Genom denna process har det uppstått en samtalskultur av en ny typ. Detta har ökat känslan av samhörighet samtidigt som betydelsen av de förtroendevaldas kunskande har framhävts på ett positivt sätt. Demokratin har blivit starkare.³⁶

Nästa steg på strategifronten?

Genom sina tre strategier under detta millennium har kyrkan tagit i bruk ett systematiskt strategiskt arbete i sin verksamhet. Kyrkans organisationsstruktur medför dock särskilda utmaningar för utarbetandet av strategin. Man har inte sett det som möjligt att bygga upp ett egentligt hierarkiskt strategisystem i kyrkan. Detta innebär att de strategier som utarbetats på olika nivåer i kyrkans organisation inte är sammanlänkade på så sätt att en strategi på ett högre hierarkiskt plan skulle vara förpliktande för strategier på lägre plan. Även i enskilda församlingar kan beslutssystemen och planeringsnivåerna verka flerskiktade och svåra att gestalta.

Verksamhet kan planeras med många olika metoder. Det strategiarbete som kyrkan använt på 2000-talet är en av dem. Genom det har kyrkan kunnat bedriva en medveten och fördjupad omvärldsanalys och formulera sina verksamhetsprioriteringar utifrån analysens resultat. Inom ramen för strategiarbetet har det varit möjligt att göra detta medvetet och att också erbjuda församlingarna material och redskap för framtidsplanering.

Det har också ställts kritiska frågor om den strategimodell som kyrkan gått in för. I anslutning till arbetet med strategin *En mötande kyrka* ifrågasattes till och med om en arbetsmetod och ett strategiskt språk av detta slag är det rätta sättet för kyrkan att gestalta framtiden. Som svar på frågan konstateras att *En mötande kyrka* visar riktningen för verksamheten, men att dokumentet inte ska betraktas

³⁶ Utmanad kyrka 2012, 63–64, 67.

som en övergripande kyrklig strategi. Om strategier konstateras att de skapas på det lokala planet.³⁷

Efter den senaste strategiprocessen har man också börjat gestalta arbetet med kyrkans framtidsscenarion som en helhet. Parallellt med de tre strategiprocesserna har kyrkan nämligen publicerat två framtidsredogörelser. Dessutom har man velat förnya kyrkans fyraårsberättelse.

I framtiden finns det anledning att säkerställa att kyrkans fyraårsberättelse, framtidsredogörelse och strategi har sina egna roller och uppgifter. Fördelningen skulle kunna vara som följer: Fyraårsberättelsen dokumenterar, kartlägger och undersöker fenomen. Kyrkans framtidsredogörelse reflekterar över och fördjupar insikterna om ett utvalt tema med utgångspunkt i kyrkans tro. Strategin styr i sin tur beslutsfattandet. När de olika processerna uppfattas på detta sätt har varje process en logisk och legitim plats i den övergripande framtidsprocessen.

Det finns anledning att koppla samman de olika processerna inom kyrkans framtidsarbete med varandra på så sätt att när kyrkans fyraårsberättelse blivit färdig, utarbetar kyrkomötets framtidsutskott ett betänkande om den och avgör vilket slags framtidsredogörelse som behövs i ljuset av de observationer som gjorts i fyraårsberättelsen. På motsvarande sätt är framtidsredogörelsen och dess fokus kända när strategin utarbetas.

37 En mötande kyrka 2014, 5.

2 MÅNGFALD SOM UTMANING FÖR FÖRSAMLINGSARBETET

Timo-Matti Haapiainen, Ari Hukari, Jarmo Kokkonen, Kari Kopperi, Kalle Kuusimäki, Päivi Kähkönen, Sampo Muurinen, Kai Peltonen, Pekka Rehumäki och Kari Ruotsalainen

2.1 Kyrkan i ett Finland med allt större mångfald

Attityden till den religiösa, etniska och kulturella mångfalden är en central fråga som genomsyrar alla nivåer från det globala planet ända ned till de lokala samhällena. Mångfalden ger fler möjligheter till växelverkan men ökar också spänningarna och motsättningarna.

Ledtanken i framtidsredogörelsen³⁸ för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är att beakta all social och kulturell mångfald och att öka interkulturaliteten. Multikulturalitet ses som ett rådande tillstånd och som kulturella förfaranden genom vilka man försöker hitta olika sätt att beakta olikhet, föra dialog och främja växelverkan mellan olika kulturer. Det är lätt att betrakta mångfalden endast som multikulturalitet som utvecklas till följd av invandringen, men fenomenet är betydligt mer vidsträckt än så. Mångfalden tar sig uttryck också i traditionella minoritetskulturer och som skillnader mellan stora bosättningscentra och landsbygden, särskilt som skillnader mellan huvudstadsregionen och det övriga Finland.

Detta kapitel beskriver fenomen som förknippas med den ökande kulturella, religiösa och samhälleliga mångfalden och de sätt på vilka kyrkan försökt tillmötesgå dessa fenomen. Mångkulturaliteten, skillnaderna mellan olika regioner och den religiösa mångfalden har sporrat kyrkan att utveckla gudstjänstlivet, kyrkans tillgänglighet och församlingsmedlemmarnas delaktighet. Ensamhet är ett samhälleligt problem som också kyrkan ständigt möter. På det strukturella planet har kyrkan allt fler kopplingar till välfärdstjänsterna och till samhälleliga lösningar i anslutning till dem. Detta kapitel behandlar också kyrkan med perspektiv på medborgarsamhällets verksamhet, på frivilligarbete och på kyrkans anställda och deras roll som är under förändring. Avslutningsvis diskuteras det kyrkliga arbetet i stiftet.

38 Kyrkan i ett mångkulturellt samhälle 2014.

Den mångkulturella kyrkan

Utmaningarna till följd av den ökande sociala, kulturella och religiösa mångfalden är ett relativt nytt fenomen i Finland. Finland har av hävd betraktats som ett relativt homogent samhälle. Denna bild har inte splittrats av de traditionella minoritetskulturerna, dvs. den svensk- och samiskspråkiga befolkningen och romerna, eller de religiösa minoriteterna judarna och tatarerna. Inom den internationella flyttrörelsen har Finland snarare varit ett utreseland än ett inreseland.

Av våra egna minoriteter är samerna det enda urfolket enligt Europeiska unionens klassifikation. Det finns cirka 10 000 samer i Finland. I dag bor största delen av samerna utanför samernas hembygdsområde, de flesta av dem i huvudstadsregionen. I Finland talas tre samiska språk: nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska. Skoltsamerna tillhör i regel Finlands ortodoxa kyrka. Samerna har en gammal och mångformig kulturtradition.

År 2008 grundade Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland en tjänst som sekreterare för det samiska arbetet i Uleåborgs stift. Arbetsfältet har utvidgats år för år. Efter ett seminarium om samerna och kyrkan i Enare år 2012 blev det samiska arbetet en del av Kyrkostyrelsens ansvarsområde. Delegationen för det samiska arbetet, som tidigare verkat inom Uleåborgs stift, överfördes på Kyrkostyrelsens ansvar. Samtidigt utnämndes en ansvarig person för det samiska arbetet. Sekreteraren för kyrkans samiska arbete har knutit kontakter och initierat flera reformer för att förbättra samernas ställning i kyrkan.

Invandringen till Finland började långsamt öka under 1980-talets senare hälft. Då fanns det cirka 26 000 utländska medborgare i Finland. Som en vändpunkt kan man betrakta år 1990, då ingermanländare fick status som återinflyttare samtidigt som det började komma asylsökande från Somalia till Finland. År 2013 fanns det fler än 300 000 personer med utländsk bakgrund i Finland. Antalet har således mer än tiofaldigats under de senaste 25 åren.

Fram till den senaste tiden har största delen av invandrarna till Finland varit kristna.³⁹ Hösten 2015 ökade antalet asylsökande mångfalt, vilket kommer att öka muslimernas proportionella andel. Även religionslöshet är en del av den religiösa verkligheten i Finland. I dag meddelar nästan var fjärde finländare att de är religiöst obundna. I huvudstadsregionen uppskattas andelen religionslösa personer, för vilka det är ett värde i sig att inte tillhöra någon kyrka eller religion, vara cirka 15 procent. Andelen är särskilt stor i åldersgruppen unga vuxna.

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fick upp ögonen för de utmaningar och möjligheter som en flerstämmig kyrka medför i början av det innevarande decenniet. Ärkebiskop Kari Mäkinen hänvisade till den ökande mångfaldens utmaningar i

39 Enligt en uppskattning av forskaren Tuomas Martikainen (2011) utgjorde kristna drygt hälften (53–61 %) av befolkningen som förts utanför Finland och bodde i Finland år 2009, muslimer en knapp femtedel (17–19 %), religionslösa 11–21 % och andra 1–4 % (buddhister, hinduer och sikher).

flera intervjuer som gjordes strax efter att han blivit vald till ärkebiskop. I sitt anförande vid öppnandet av kyrkomötet år 2011 tog han upp de olikheter och även meningsskiljaktigheter som rådde i kyrkan. Flerstämmighet bygger på den lutherska självförståelsen och det allmänna prästadömet. I en flerstämmig kyrka har medlemmarna rätt att uttala sig utan att de behöver frukta att bli avvisade. Kyrkomötet samma år uttryckte ett behov av en fördjupning av gemenskapen mellan människor som tänker på olika sätt. Det bad att biskopsmötet skulle vidta åtgärder för att främja den inre gemenskapen. Biskopsmötet publicerade Inbjudan till enhet⁴⁰ i augusti 2014.

Regional diversifiering

Den omfattande interna flyttrörelsen och urbaniseringen i vårt land har orsakat en ökande regional diversifiering och ojämlikhet på 2000-talet. I dag består Finlands regionala hierarki av Helsingfors influensområde (metropolområdet), stora och medelstora stadsregioner (de 13 största stadsregionerna), cirka 40–50 landskapscentra och regionstäder, kranskommuner till stora städer samt övriga kommuner. Det har uppskattats att upp till 3,2 miljoner människor, vilket är 60 procent av alla invånare i Finland, kommer att bo inom 90 minuters bilavstånd från Helsingfors, Åbo eller Tammerfors år 2030. Då bildar södra och sydvästra Finland ett nästan helt sammanhängande pendlingsområde.

I dag bor cirka en tredjedel av Finlands befolkning på landsbygden. För majoriteten av finländarna är landsbygden en plats där de tillbringar sin fritid och sina semestrar. Landsbygden är ingen enhetlig helhet. Livsvillkoren på den glest bebyggda landsbygden, i landsbygdens lokalcentra och på den stadsnära landsbygden avviker från varandra. I regionala välfärdsundersökningar har man upptäckt att de största bristerna i välbefinnandet råder på den glest bebyggda landsbygden och i stadsområden med hög levnadsstandard. Det proportionella välbefinnandet är störst på den stadsnära landsbygden. Inom utbildningssektorn uppskattas att landet indelats i metropolstäder och städer som utgör stora tillväxtcentra (koncentrationer av universitetsutbildning och annan utbildning), välmående medelstora områden av stadskaraktär med deras kranskommuner (ett visst utbud av utbildning) samt i glest bebyggda avfolkningsbygder (inget utbud av utbildning).

Syftet med kyrkans senaste riktlinjer för landsbygden⁴¹ är att uppmuntra kyrkan att stå vid landsbygdsbefolkningens sida och söka efter nya sätt att möta dem och hela skapelsen. På landsbygden ska kyrkan stödja framför allt människor och familjer som drabbats av arbetslöshet, främja det lokala skyddet av naturmiljön och upprätthålla förtroende, livstro och mod som bygger på evangeliets budskap.

40 Inbjudan till enhet 2014.

41 Lähiseurakunta – maaseudun henki ja elämä 2015.

Mångfalden inom gudstjänstlivet

Den religiösa diversifieringens utmaning hade på ett sätt kommit upp på agendan redan 2008, då kyrkomötet beslutade inleda ett projekt för att utveckla kyrkans gudstjänstliv. Projektet ville anknyta till den senaste gudstjänstreformen, som betonade mångfalden bland de lokala sätten att fira gudstjänst. Projektets övergripande mål var ett rikt och mångsidigt gudstjänstliv som erbjuder både mänsklig värme och andligt djup. Den förbättrade kvaliteten förväntades ta sig uttryck i ökande deltagarantal. Redan före detta projekt genomförde Borgå stift ett eget projekt för utveckling av gudstjänstlivet. Detta projekt följde delvis samma principer som projektet för hela kyrkan.

Utvecklingsprojektet genomfördes åren 2011–2013 under namnet Tiellä – På väg. Projektet utgick från en helhetssyn på gudstjänstlivet. Detta gav nya perspektiv på sambanden mellan olika element i församlingens verksamhet och gudstjänstliv.

I stället för så kallade specialgudstjänster fokuserade de flesta projektförsamlingarna på söndagens huvudgudstjänst som de ville göra mer gemensam, öppen och inbjudande. Både genomförandet av gudstjänsten som helhet och dess olika delar, till exempel förbönen, och andra aktiviteter i anslutning till gudstjänsten, såsom kyrkkaffet, utvecklades för att uppnå större gemenskap, delaktighet och gästfrihet. Församlingsmedlemmarna fick ökad delaktighet i planeringen och genomförandet av gudstjänsterna till exempel genom nya gudstjänstgrupper för frivilliga församlingsmedlemmar.

Projektet visade att kunskaperna om de möjligheter som handböckerna erbjuder är relativt dåliga. Många upplevde gudstjänstreformen som ett passerat stadium trots att den var och fortfarande är oavslutad. Samtidigt observerades att det finns ett behov att utveckla handboken och dess användning på ett smidigare sätt än tidigare.

Projektet visade vilken betydelse ledarskap och attityder har för gudstjänstlivets utveckling. Kyrkoherdens och de övriga anställdas attityder gentemot gudstjänsten och dess utveckling har en avgörande betydelse för hur församlingsmedlemmarnas delaktighet genomförs. Det finns ett uppenbart behov av utbildning och verksamhet som stödjer ledningen av gudstjänstlivet.

Ett särskilt resultat av projektet var att upplevelserna av delaktighet i gudstjänsterna började öka. Projektets avslutningsevenemang Parahat evähät (Den bästa vägkosten) ordnades i Seinäjoki i februari 2014. På plats fanns över 800 deltagare. Evenemanget i Seinäjoki fick en fortsättning redan året därpå i form av Jaetut eväät (Delad vägkost), som ordnades i Jyväskylä. Detta evenemang lockade cirka 540 deltagare. Anmärkningsvärt i fråga om dagarna i Jyväskylä var den stora andelen församlingsmedlemmar. De utgjorde cirka en fjärdedel av alla deltagare, vilket återspeglar den ökning av delaktigheten i gudstjänstlivet som är aktuell just nu.

Inom kyrkans gudstjänstliv pågår en mer omfattande positiv utveckling. Kyrkostyrelsen har fått höra berättelser om detta via stiftet och universitetet

och även genom medierna. Den omvälvning som projektet Tiellä – På väg gav upphov till har bidragit till detta fenomen. Entusiasmen och utvecklingsandan har spritt sig från projektförsamlingarna till grannförsamlingar. Delaktighet och gästfrihet har införts som centrala teman i gudstjänstutbildningen. Utvecklingen pekar på att det gäller att fördjupa sig i församlingarnas och kyrkans identitet och församlingsmedlemskapets väsen.

När kyrkomötet år 2010 gav Kyrkostyrelsen uppdraget att utarbeta ett tillägg till de finsk- och svenskspråkiga psalmböckerna önskade kyrkomötet bland annat att den internationella dimensionen skulle beaktas i arbetet. Ett psalmbokstillägg gör det möjligt att presentera ett textmässigt, musikaliskt och språkligt uttryck av ett nytt slag. Psalmbokstilläggen (79 psalmer på finska och 147 psalmer på svenska) godkändes i november 2015. Den internationella dimensionen har beaktats i psalmbokstilläggen eftersom de nya psalmerna kan sjungas på hela 24 språk. En del finska och svenska psalmer har dessutom fått teckenstöd, och psalmbokstilläggen utkommer också i punktskrift.

Kyrkan tillgänglig för alla

Kyrkan ska sörja för att den kan vara nära människorna under alla omständigheter. Enligt den kristna människosynen framträder Guds avbild i oss uttryckligen genom den rika mångfalden bland alla människor. Evangeliet kallar oss att bygga en gemenskap som är tillgänglig för alla. Kyrkans tillgänglighetsprogram⁴² publicerades år 2012. Målet med programmet är att främja jämlikheten och alla människors möjligheter till delaktighet oberoende av deras olika egenskaper. Tillgänglighetstänkandet handlar om helhetsbetonad verksamhet. Målet är att hitta olika sätt att nedmontera hinder i den fysiska omgivningen, kommunikationen, strukturerna, kunskapen och attityderna i församlingarnas verksamhet. En del större församlingar och kyrkliga samfundigheter har hunnit utarbeta tillgänglighetsprogram under rapporteringsperioden.

Kyrkomötets uppdrag om utarbetandet av ett tillgänglighetsprogram omfattade också produktion av material särskilt för omsorgsarbetet. Under rapporteringsperioden har det tagits fram konfirmandböcker för unga med grav funktionsnedsättning och en handbok för lärare i specialskriftskolor för unga med lindrig eller måttlig funktionsnedsättning. Lättlästa material används uppskattningsvis av 500 000 personer. Det har visat sig att det varit rätt tid att förnya kyrkans lättlästa webbsidor och producera nya lättlästa webbsidor också med tanke på seniorer med minnesstörningar och personer för vilka finska är ett främmande språk.

42 Kom 2012.

2.2 Ensamhet, otrygghet, utanförskap

I bästa fall ger den ökande kulturella mångfalden i samhället, diversifieringen av levnadsmönstren och de allt större valmöjligheterna människor nya möjligheter och ett rikare liv. Detta fenomen har emellertid också en frånsida. Ensamhetsforskaren Juho Saari har konstaterat att ”vi lever i allt högre grad i en kultur av val: vi måste hela tiden välja med vem vi vill stå i kontakt.”⁴³ Det finns de som till följd av val inom det sociala livet hamnar utanför alla sociala relationer. Nedan behandlas kyrkans och församlingarnas verksamhet med perspektiv på hur vi möter ensamhet. I sin verksamhetsstrategi *En mötande kyrka* understryker kyrkan mötets betydelse och behovet att i allt större omfattning rikta verksamheten dit där människorna finns, verkar och samlas. Kyrkan och församlingarna bör se särskilt dem som andra inte ser och utveckla verksamheten så att den allt bättre tillgodoser människors behov.

Ensamhet och ensamma människor har funnits alltid och i alla människogrupper. Ensamhetsforskare har dock konstaterat att ingen föds till ensamhet. Ensamhet uppkommer gradvis beroende på hur människor möter varandra. Ofrivillig ensamhet är ett negativt psykiskt tillstånd där människan upplever ångest för kvantitativa eller kvalitativa brister i mänskliga relationer.

I Finland är ensamhet ett litet problem i jämförelse med andra länder i Europa. Trots detta upplever cirka var femte person över 15 år i Finland regelbundet ensamhet. Var tionde har känt sig ensam i över ett år. Ensamhet har konstaterats vara bestående och ärftligt. Enligt undersökningar upplever män något mer ensamhet än kvinnor, unga och gamla mer än de övriga åldersgrupperna, ogifta mer än gifta och barnlösa mer än de som har familj. Särskilt många ensamma finns det bland barn och unga, och i denna grupp är också effekterna särskilt långvariga. Även om en människa kan uppleva sig vara ensam också när hon bor med andra, ökar ensamboende sannolikheten för upplevelser av ensamhet. Andelen ensamboende av befolkningen har ökat snabbt, och enligt Statistikcentralen utgör ensamboende cirka 40 procent av alla hushåll.⁴⁴ Ensamhet är ett problem för både individen och samhället, som minskar människors välbefinnande och känsla av lycka och tär på samhällets resurser. Ensamma använder mycket mer offentliga hälsovårdstjänster än andra. Samtidigt kan de bli utan upplevelser av genuina möten.

Förändringar i samhället orsakar ensamhet

Ensamhet har blivit en viktig social fråga. Det har konstaterats att risken för att människor upplever ensamhet har ökat i takt med att levnadsstandarden blivit högre, vänner fått större betydelse och familjestrukturen förändrats. När den

43 Saari 2010.

44 Statistikcentralen; Befolkning efter kön, ålder och ställning i familjen 2005–2015.

materiella levnadsstandarden har stigit har sociala relationer fått allt större betydelse som bidragande faktorer till känslan av lycka. Bristen på sociala relationer har blivit en viktigare välfärdsbrist än tidigare och ensamhet har blivit en betydande faktor som påverkar välbefinnandet.

Betoningen på individualitet och de penningstyrda värderingar som råder i samhället påverkar upplevelsen av ensamhet. Den allt strängare konkurrensen producerar vinnare och förlorare. Enligt den belgiska psykologen och psykoanalytikern Paul Verhaeghen⁴⁵ påverkades den västerländska kulturen tidigare av fyra starka krafter: den religiösa, den politiska, den kulturella och den ekonomiska kraften. I dag är pengar den viktigaste värderingen och människans värde mäts med hennes framgång. En framgångsrik människa producerar och konsumerar mycket medan förlorare drabbas av ångest och depression. Ensamhet är den mest tragiska följden av penningväldets tidevarv och en gemensam nämnare för hela epoken. Den engelske psykoanalytikern Sue Gerhardt⁴⁶ talar om ett liknande fenomen när hon talar om tomhet, ensamhet och längtan som människor upplever och som de försöker fylla med materiella ting och njutningar, dvs. genom att konsumera.

Från ensamhet och utanförskap till radikalisering

Ensamhet kan leda till en upplevelse av utanförskap, utslagning och förlust av funktionsförmågan. Utanförskap och ensamhet kan orsaka ojämlikhet, utsiktslöshet och hopplöshet. I de mest extrema fallen kan dessa upplevelser leda till ökad intolerans, uttryck av hat och radikalisering.

Människan har ett grundläggande behov av att ha kontakt och gemenskap med andra människor. Om dessa behov inte uppfylls genom goda och konstruktiva relationer, kan de ersättas med relationer i gemenskaper som utnyttjar de grundläggande behoven på ett destruktivt sätt för att genomdriva sina egna syften. Därför är åtgärder för att avvärja ensamhet och förstärka delaktigheten och gemenskapen den bästa metoden att bekämpa extremism och våldsam radikalisering.

Ensamhet är särskilt aktuellt i fråga om invandrare. Ensamhet tillsammans med arbetslöshet och ekonomiska svårigheter kan leda till att människan känner sig onödig och blir besviken på Finland. En särskild utmaning är barn till föräldrar som flyttat till Finland samt deras integrering i samhället. Invandrare önskar en jämlik ställning och betydelsefulla ansvarsuppgifter i olika gemenskaper. De önskar uppgifter som ger en upplevelse av delaktighet och tillhörighet. Integrering, som är viktigt för samhällsfreden, förutsätter ett positivt mottagande och en öppen

45 Verhaeghen 2011.

46 Gerhardt 2010.

och välkomnande attityd till människor som flyttar till vårt land. Här spelar församlingarna en viktig roll.

Utkastet till det nationella programmet för förebyggande av våldsam radikaliserings och extremism⁴⁷ understryker betydelsen av förebyggande arbete och samarbete mellan olika aktörer. De religiösa samfundens roll framhävs. Verksamhetsmodellerna för förebyggande av radikaliserings och våldsam extremism siktar uttryckligen på att förebygga ensamhet och utslagning samt förstärka föräldraskapet. Många av kyrkans verksamheter har samma mål.

Kyrkan förebygger och avvärjer ensamhet och utanförskap

Gemenskap och omsorg är motkrafter till ensamhet. Församlingarna är viktiga när det gäller att förebygga ensamhet genom att de erbjuder möjligheter till möten, gruppverksamhet och olika arenor för att samlas. De är ofta till hjälp, särskilt i ett stadium när ensamheten fortfarande endast är ett hot och människan fortfarande har förmåga och vilja att söka sig till andra människor.

Undersökningar pekar på att det är svårt att få dem som lider av djup ensamhet att komma med i sådan verksamhet som avsevärt skulle minska känslan av ensamhet. Ensamhet leder till passivering, och detta innebär att aktörerna måste vara särskilt aktiva. Det behövs ett mer individualiserat uppsökande arbete än tidigare – det gäller att gå dit där människorna finns.

I dag söker ensamma människor, som av olika orsaker inte kan ge sig ut från hemmet, kamrattstöd och vänner på webben, som erbjuder ett tryggt och enkelt sätt att etablera kontakter. Kyrkan har under de senaste åren gjort stora satsningar på att utveckla sin webbverksamhet och skapa arenor för möten i olika webbmiljöer för människor i alla åldrar, delvis i samarbete med andra aktörer. Finlands äldsta hjälptelefon, den finskspråkiga samtaltjänsten Palveleva puhelin, som grundades 1964, och dess svenskspråkiga motsvarighet Samtaltjänst, får årligen nästan 200 000 kontakter, av vilka tjänsten kan besvara cirka 40 procent. Största delen av samtalen behandlar ensamhet och mänskliga relationer. Samtaltjänsten har över 2 000 jourer, av vilka 1 400 är frivilliga. Tjänsten har också utvidgat sin verksamhet till webben.

Stöd för familjerelationerna och föräldraskapet

Människan kan använda sin potential i växelverkan med andra människor. Växelverkan och dess kvalitet har avgörande betydelse för människans välmående. En människa behöver en eller flera människor som hon kan lita på, som uppmuntrar henne och som hon kan bli fäst vid. Detta är särskilt viktigt för barn. Goda

⁴⁷ Nationellt åtgärdsprogram för förebyggande av våldsam radikaliserings och extremism.

interaktiva relationer spelar en nyckelroll för barnets uppväxt, skapande av en egen identitet och inläring. Det sociala nätverket kan kompensera för luckor i välfärden.

Kyrkans riktlinjer för fostran⁴⁸ betonar stödet till människans holistiska uppväxt och utveckling i livets alla skeden. Kyrkan vill stödja den tidiga interaktionen och föräldraskapet och skapa förutsättningar för ett tryggt föräldraskap och tidiga emotionella förbindelser. Med perspektiv på kyrkans småbarnsfostran kan församlingens verksamhet fungera som en faktor som förebygger ensamhet bland både barn och föräldrar. Särskilt familjeklubbar och annan verksamhet för föräldrar och barn lockar år efter år en betydande mängd föräldrar och barn som är hemma (1,1 miljoner besökare år 2014). Efterfrågan på kyrkans familjerådgivning (stöd till parrelationen och föräldraskapet) ökar år efter år. År 2015 hade kyrkans familjerådgivning över 18 000 klienter. Totalt 43 procent av dem var män. Klienternas medelålder har sjunkit. Den största åldersgruppen är småbarnsföräldrar i åldersgruppen 30–39 år. Familjerådgivningen har också utvidgat sin verksamhet till webben.

I det omfattande projektet Parrelationens klossar (2006–2015), som initierades till följd av ett förslag på kyrkomötet, utvecklades under årens lopp flera metoder som kan användas som hjälp och stöd när det gäller att bygga upp och öka närheten och skapa goda interaktiva relationer i livets olika skeden (sällskapande, parrelation, föräldraskap och far- och morföräldraskap).

Åtgärder för att förebygga utanförskap och öka delaktigheten bland barn och unga

Kyrkan har vidtagit kraftiga åtgärder för att förebygga och avvärja ensamhet och ojämlikhet bland barn och unga. Målet har varit att förstärka barnens och de ungas egen aktörsroll och deras egna upplevelser av delaktighet. Samtidigt har kyrkan i samarbete med andra aktörer utvecklat många nya verksamhetsformer.⁴⁹ Turnén Det gäller livet gav publicitet åt kyrkans specialungdomsarbete och arbete för förebyggande av utanförskap.

Kyrkans strävan att öka delaktigheten för barn och unga syns också i de utvecklingsdokument för fostran som Kyrkostyrelsen godkänt samt i många andra av Kyrkostyrelsens projekt. Några av de viktigaste projekten har handlat om att stödja barnkonsekvensanalyser, förstärka församlingsmedlemskapet i åldersgruppen

48 Vår kyrka – vi växer tillsammans 2010.

49 Till exempel projektet Motorverkstaden tillsammans med Lutherska ungdomscentret. (<http://www.nuortenkeskus.fi/fi/toimintaa/moottoripaja>) och projektet för små barn och förebyggande av mobbning (Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy PIKI) i samarbete med Centralen för barnarbetet i de ev. luth. församlingarna i Finland (http://www.evl-slk.fi/tyon_tueksi/piki).

10–14 år, förstärka delaktigheten hos unga, den pågående skriftskolreformen och riktlinjerna för hjälpledarverksamheten.⁵⁰

2.3 Kyrkan och välfärdstjänsterna

I december 2015 skrev professor Juha Siltala att människor som hotas av förluster är mer själviska och handlar kortsiktigare än när de känner sig trygga:

*Om behovsprövade sociala förmåner endast reserveras för marginalgrupper, upplever de medelgrupper som betalar skatt att förmånstagarna inte är lika dem, och de kan inte heller tänka sig att de någonsin skulle behöva social hjälp själva. Då börjar de oro sig för fripassagerare och missbruk av förmånerna. Om samhället polariseras väldigt skarpt i fattiga och rika, ökar missbruket av rusmedel, barndödligheten och våldsbrotten. Även de rika mår bättre i jämlika samhällen där man inte behöver bära stress för kontinuerliga statusjämförelser och där svårigheter med utkomsten inte leder till att människor hamnar i omänskliga förhållanden.*⁵¹

Redan före Siltala skrev Osmo Soininvaara att en stark medelklass är en förutsättning för samhällsfreden eftersom polariseringen av inkomstfördelningen inte bara är ett tråkigt fenomen utan också farligt.⁵² Tillspetsad ojämlikhet och välfärdsskillnader leder i värsta fall till störningar i samhällsfreden. Arbetslöshet, fattigdom och utslagning handlar inte bara om regional differentiering utan påverkar även olika befolkningsgrupper, särskilt unga, äldre och invandrare. Den ökade ojämlikheten i fråga om ekonomi och hälsa samt differentieringen av regionernas och människornas erfarenhetsvärldar utgör hot mot välfärden.

När det gäller att förebygga polariseringsutvecklingen har samhällspolitiken avgörande betydelse. Största delen av befolkningen mår bra, men det råder fortfarande stora socioekonomiska, regionala och könsrelaterade hälso- och välfärdsskillnader, och åtgärderna för att minska dem har inte fortskridit på önskat sätt. Den positiva utveckling som minskningen av ojämlikheten och ökningen av det sociala kapitalet har åstadkommit har stannat upp på 2000-talet. Till exempel gäller missgynnande, utslagning och hälsoproblem bland unga endast en liten del av dem, och polariseringen ökar. Cirka fem procent av alla unga mellan 18 och

50 För mer information om barnkonsekvensanalys se (<http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/sp?open&cid=Content459484>); om förstärkandet av församlingsmedlemskapet i åldersgruppen 10–14 år se broschyren Flickor och pojkar i församlingen; om förstärkandet av delaktigheten bland unga se dokumentet Unga i församlingen; om den pågående skriftskolreformen (<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=Content1FBAAA>) samt och hjälpledarverksamheten Underbara hjälpledare – Riktlinjer för hjälpledarverksamheten 2016.

51 Siltala 2015.

52 Soininvaara 2013.

24 år har ingen examen efter den grundläggande utbildningen, och de har inte arbete eller någon utbildningsplats (de är inte heller vårdlediga, pensionerade eller i militär- eller civiltjänst). Denna grupp, som också omfattar många unga med invandrarbakgrund, är utsatta för den största utslagningsrisken.

Inkomstskillnaderna i Finland är fortsättningsvis små, men Finland och Sverige har stått för den snabbaste tillväxten av inkomstskillnaderna bland alla OECD-länder under de senaste åren. Inkomstskillnaderna har också kopplingar till yrkesstrukturen, som är könsindeld. Låglönebranscherna är kvinnodominerade, vilket i fortsättningen också kommer att återspeglas i fördelningen av ackumulerade pensioner.

Långtidsarbetslösheten har ökat på grund av finanskrisen och den utdragna svaga ekonomiska tillväxten. Arbetets regionala balans förändras när arbetsplatserna koncentreras till metropolområdet och tillväxtcentra – och det gör också arbetstagarna, trots alla möjligheter till distansarbete.

Metropolområdet och tillväxtcentrumen måste lösa problem som gäller bl.a. bostadsproduktion, bevarandet av en sammanhängande samhällsstruktur och de tjänster som den alltmer koncentrerat boende befolkningen behöver. Med hjälp av informations- och kommunikationsteknik är det möjligt att ställa mångsidiga tjänster till hela befolkningens förfogande för att öka medborgarnas välbefinnande. En del av medborgarna låter bli att använda de digitala möjligheterna i vardagen på grund av att de saknar ekonomiska resurser, kunskaper eller intresse. Detta bidrar till att förstärka polariseringsutvecklingen. Den tekniska utvecklingen och digitaliseringen leder till att gamla yrken försvinner. Om alla befolkningsgrupper inte anpassar sig lika väl till den förändring som den tekniska utvecklingen medför, kan samhällets polarisering förstärkas ytterligare.

Priset på boende har stigit sedan länge, vilket har orsakat svårigheter för hushåll med små inkomster. Den svaga ekonomiska utvecklingen kan leda till problem i hushåll som tagit alltför stora och långvariga bostadslån. Den sociala differentieringen av olika bostadsområden kan bli djupare. Regionala skillnader uppkommer också genom de strukturella förändringarna i näringslivet. Särskilda åtgärder behövs på de strukturomvandlingsområden där det är svårt att sysselsätta uppsagda arbetstagare.

Den utveckling som gör att beslut fattas på allt längre håll från medborgarna samt reformen av kommunstrukturen och social- och hälsovårdstjänsterna förändrar också de regionala strukturerna, vilket gör att mängden medborgaraktiviteter som organiseras på eget initiativ ökar. Internationella undersökningar visar att det pågår en polariseringsutveckling i flera länder: arbetsbaserade förmåner får ökad betydelse och brister i dem åtgärdas med förmåner som bygger på en allt strängare behovs- eller inkomstprövning. De universella grundtrygghetsförmånerna blir snävare – man övergår från ett grundläggande skydd till ett minimiskydd. Processen leder också till att finansieringen polariseras: försäkringspremiebaserade och skattefinansierade förmåner separeras från varandra.

De ökande välfärdsskillnaderna och den allt större ekonomiska ojämlikheten är utmaningar som penetrerar hela det finländska samhället. Alla de förändringar som beskrivs ovan har också långsiktiga konsekvenser för kyrkan och för dess roll i bygget av finländarnas välfärd. Nedan diskuteras kyrkans roll som producent av välfärdstjänster och kyrkans plats i den strukturella omvälvning som social- och hälsovårdsreformen medför.

Social- och hälsovårdsreformen och kyrkan

Enligt regeringens beslut från hösten 2015 om reformen av social- och hälsovårdstjänsterna och om självstyrande områden, inrättas i Finland 18 självstyrande områden av vilka 15 själva ordnar social- och hälsovårdstjänsterna inom området. Tre andra självstyrande områden ordnar de lagstadgade hälso- och sjukvårdstjänsterna med stöd av ett annat självstyrande område. I fortsättningen ordnas den offentliga förvaltningen i Finland på tre nivåer. Dessa är staten, det självstyrande området och kommunen. De självstyrande områdena bildas utifrån landskapsindelningen. Ansvar för att ordna social- och hälsovårdstjänsterna överförs från kommunerna och samkommunerna till de självstyrande områdena 1.1.2019.

Det självstyrande området producerar de behövliga social- och hälsovårdstjänsterna själva eller tillsammans med andra självstyrande områden. Alternativt kan området anlita privata eller tredje sektorns tjänster. Regeringen har lovat att det införs förfaranden som tryggar möjligheterna för nya aktörer och för små och medelstora företag att tillhandahålla tjänster.

Som en del av reformen lagstiftas också om valfrihet. Tack vare detta kan användaren själv välja en producent inom offentlig, privat eller tredje sektor. Syftet med valfriheten är att stärka särskilt servicen på basnivå och att säkerställa en snabbare tillgång till vård. Regeringen fattar beslut om sin detaljerade ståndpunkt om lagarna utifrån remissrundan våren 2016. Syftet med riktlinjerna är att skapa förutsättningar för en reform av servicesystemet och att minska hållbarhetsunderskottet i de offentliga finanserna. Ett ytterligare mål är likvärdig kvalitet i och tillgång till tjänster i enlighet med grundlagen.

För kyrkan är social- och hälsovårdsreformen ett positivt initiativ, om den gör tjänsterna tillgängligare och ökar jämlikheten. Social- och hälsovårdsreformen kräver dock samtidigt att församlingarna uppdaterar bland annat sina tidigare avtal om välfärdstjänster och de serviceprocesser som anknyter till dem. I praktiken kommer social- och hälsovårdsreformen att förutsätta att åtminstone avtalen om sjukhussjälavård, familjerådgivningen och omsorgsarbetet uppdateras. Många församlingar har dessutom ingått lokala avtal om diakoni som ska förnyas. Även om social- och hälsovårdsreformen inte direkt gäller uppgifterna inom fostran, påverkar förnyandet av avtalen sannolikt också kommunernas och församlingarnas samarbete inom fostran.

Vid förberedelserna inför förhandlingarna för att utveckla tjänsterna ska församlingarna klargöra sin egen roll som serviceproducenter och särskilt sin religiösa identitet i anslutning till tjänsterna. I samband med omvälvningen kommer den religiösa serviceproducentens roll och principerna för de tjänster som produceras att bli föremål för diskussion. I kyrkan torde social- och hälsovårdsreformen också innebära att avtalsförfarandena måste göras enhetliga (till exempel kostnadsansvaret i familjerådgivningens avtal och förfaranden). Samtidigt kan social- och hälsovårdsreformen öppna nya dörrar för avtalsbaserad verksamhet. I de större social- och hälsovårdshelheterna kommer samarbetet dock att bli en utmaning: med vilka parter ska vi förhandla och vem är de som förhandlar? Hur kan vi säkerställa att församlingarna blir beaktade i utvecklingen av den nya servicehelheten? Hur kan församlingarna agera som en enhetlig aktör i de nya social- och hälsovårdsområdena? Kyrkan har ingen färdig struktur som är förenlig med det system av social- och hälsovårdstjänster som reformen ger upphov till. Hur ska vi handla när ett social- och hälsovårdsområde överlappar med två eller flera stift? Hur kan stifts- och samfällighetsstrukturerna samverka bäst? Och hur säkerställer vi att minoriteternas rättigheter tillgodoses, då de nya stora social- och hälsovårdsområdena gör att till exempel de språkliga minoriteternas möjligheter att påverka minskar? Just nu pågår en mycket mångfasetterad och komplicerad process som kommer att medföra många utmaningar för kyrkans anställda i församlingarna, stiftet och centralförvaltningen. I förberedelserna inför dessa samtal är det nödvändigt att säkerställa att förhandlingarna om frågor som gäller social- och hälsovården förs av dem som är bäst förtrogna med denna sektor.

Kyrkan och produktionen av välfärdstjänster

Konkurrensutsättningen, utläggningen och privatiseringen av offentliga tjänster har ökat i samhället. Det har aktualiserat frågan om kyrkan skulle kunna ha en starkare och större roll som producent av välfärdstjänster än i dag. Depressionen på 1990-talet ledde till etablering av samarbete mellan kommuner och församlingar på många håll. Detta gav också upphov till förväntningar på nytt samarbete. När kommunen inte längre producerar alla tjänster själv, utan en del av tjänsterna produceras enligt beställar-utförarmodellen, är församlingarna tack vare sin värdegrund, sin geografiska täckning och sina personalresurser relevanta samarbetspartner.

Möjligheterna till samarbete mellan den offentliga sektorn och församlingarna kartlades redan på 1970- och 1980-talen. År 1978 tillsatte social- och hälsovårdsministeriet en diakoniarbetsgrupp med uppgift att utreda vilken ställning kyrkans diakoniarbete hade som distributör av social- och hälsovårdstjänster samt att lägga fram ett förslag om arbetsfördelningen och sammanpassningen av de social- och hälsovårdstjänster som kyrkans diakoniarbete och den offentliga sektorn tillhandahåller samt om samordningen av verksamheten. År 1983 tillsatte social-

och hälsovårdsministeriet Diakoniarbetsgrupp 2, som hade till uppgift att utvärdera hur den tidigare arbetsgruppens utredningsarbete hade förverkligats.⁵³

Arbetsgruppen konstaterade bland annat att diakoniarbetet ibland misstänktes ha fungerat som ett redskap för församlingens förkunnelseverksamhet. Arbetsgruppen förmodade att misstanken kunde ha sin grund i att diakonin i sin strävan att hjälpa hela människan inte heller väjt undan för klienternas religiösa frågor. Behandlingen av religiösa frågor har betraktats som en viktig dimension av hjälpen särskilt inom det diakonala arbetet bland äldre. Diakoniarbetsgrupp 2 lyfte fram det faktum att varje församling själv kan besluta om diakonitjänsterna trots att diakoniarbetet är en lagstadgad förpliktelse i enlighet med kyrkolagen. Arbetsgruppen betecknade denna omständighet som en betydande utmaning eftersom den försvårar planeringen av samarbetet. Samtidigt erbjuder friheten till lokala lösningar möjligheter till flexibilitet och nya samarbetsmöjligheter med kommunen.

Diakoniarbetsgrupp 2 konstaterade att erfarenheterna av att rekrytera och anlita frivilliga för olika uppgifter inom diakoniarbetet skulle kunna utnyttjas i större omfattning inom det kommunala samarbetet. Arbetsgruppen konstaterade dessutom att det fortfarande fanns kommuninvånare som inte var medvetna om social- och hälsovårdstjänsterna och om de förmåner som tillföll dem trots att man försökt göra dessa tjänster bättre tillgängliga för dem genom information, rådgivning och handledning. Här har församlingens diakoniarbete möjlighet att uppmuntra och handleda människor som behöver tjänster. På motsvarande sätt kan kommunens anställda hänvisa klienter som vill diskutera religiösa frågor till församlingarna.

I sitt ställningstagande år 2005 behandlade kyrkans nämnd för diakoni och samhällsarbete kyrkans roll inom produktionen av välfärdstjänster.⁵⁴ Nämnden fäste uppmärksamhet vid de olika betydelserna av ordet "*palvelu*" ("tjänst") och på spänningarna mellan dessa betydelser. När ordet används för att hänvisa till kommersiell verksamhet som produceras på marknaden och tillhandahålls mot ersättning, betraktas tjänsten som främmande för diakonin, som "inte är tjänsteproduktion utan en del av kyrkans liv". Då ordet däremot används för att beteckna kärleken till nästan, handlar det om kyrkans grundläggande uppgift. I detta avseende har kyrkan flera hundra år långa traditioner inom produktion av tjänster som främjar människors välbefinnande. Detta konstateras även i ställningstagandet.

I det nordiska välfärdssamhället har den offentliga makten en central roll. Vid sidan av den offentliga makten producerar även kyrkor och organisationer inom social- och hälsovårdssektorn välfärdstjänster. Dessa aktörer har producerat lagstadgade tjänster med stöd av avtal om köpta tjänster som tecknats med

53 Kuusimäki 2012.

54 Kuusimäki 2012, 46.

kommuner. Kommuner och församlingar har haft avtal om köpta tjänster till exempel inom äldreomsorg, familjerådgivning, eftermiddagsverksamhet för skolelever och missbrukarvård. Vid sidan av församlingarna produceras välfärdstjänster också av diakonianstalter, diakonistiftelser och diakoniorganisationer.

I sitt ställningstagande bedömde nämnden att produktion av professionella välfärdstjänster kan lämpa sig bättre för diakonianstalter och diakoniorganisationer samt för företag som verkar i anslutning till dem än för församlingar. Det är möjligt att förstärka det ömsesidiga arbetet mellan kyrkans diakoniaktörer och deras roller på så sätt att mer krävande professionella välfärdstjänster produceras i diakonianstalter, diakonistiftelser och diakoniorganisationer och i företag som verkar i anslutning till dem. Församlingsdiakonin koncentrerar sig på att hitta de ställen där nöden är störst och på att förstärka medborgar- och frivilligverksamheten.

I Kommunförbundets och Kyrkostyrelsens utredning år 2005 kartlades hur kommunerna och församlingarna förhåller sig till att församlingar fungerar som producenter av köpta tjänster. Dessutom utreddes mängden och kvaliteten av kommunernas och församlingarnas relationer inom köpta tjänster. De kommunala respondenterna förhöll sig positiva till tanken om att överföra produktion av tjänster till församlingar med stöd av avtal om köpta tjänster. Församlingsrespondenterna ställde sig dock mycket mer negativa till tanken.⁵⁵ Man kan se tre utmaningar i ett mer intensivt samarbete inom tjänsteproduktion. För det första ska man säkerställa att avtalen om köpta tjänster inte binder församlingarna till en sådan verksamhetsform som förhindrar dem att reagera på förändringar i förhållandena, om församlingarna går mer målmedvetet in för verksamhet enligt beställar-utförarmodellen.

För det andra är församlingens uppgift att kalla, inspirera och utrusta församlingsmedlemmar så att de kan förverkliga kärleken till nästan. I värsta fall kan produktionen av tjänster tära på församlingarnas resurser och störa deras utveckling av frivilligverksamheten.

Det tredje riskområdet gäller kyrkans uppgift att agera som försvarare av människor, till exempel klienter inom diakonin, i förhållande till den offentliga makten. Det är berättigat att fråga huruvida en församling kan tala för människornas rättigheter om den inriktar sig på produktion av köpta tjänster och genom detta blir en del av det offentliga servicesystemet. Efter Kommunförbundets och Kyrkostyrelsens utredning har Kyrkostyrelsen fortsatt diskussionen om kyrkans roll som producent av offentliga tjänster. Under diskussionen har man upptäckt att det inte finns någon heltäckande information om de tjänster som församlingarna redan producerar i dag. Det är inte heller möjligt att bilda sig någon exakt uppfattning om de möjligheter och utmaningar som produktion av tjänster medför för församlingarna. För att få klarhet i dessa frågor gav Kyrkostyrelsen TD Valdemar Kallunki uppdraget att göra en utredning om saken. Utredningen

55 Kallunki 2007.

beskrev mångfalden inom serviceverksamheten och presenterade olika alternativ för utveckling av kyrkans egen serviceverksamhet.⁵⁶

Diskussionen och utredningarna visade att kyrkan behöver en motiverad riktlinje om kyrkans roll som producent av offentliga tjänster. Av denna anledning fattade Kyrkostyrelsens plenum den 9 december 2014 beslut om att starta projektet Kyrkan och offentliga tjänster. Enligt uppgiftsbeskrivningen

är målet med projektet Kyrkan och offentliga tjänster att dra upp riktlinjer för vilken roll Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland i framtiden kan axla som leverantör av välfärdstjänster. Avsikten är att kartlägga kyrkans möjligheter att producera välfärdstjänster och bedöma vad en utökad tjänsteproduktion skulle innebära för församlingarna och vilka förändringar den skulle kräva. Projektet utreder också vilka möjligheter och hotbilder de kyrkliga organisationerna ser i en utökning av församlingarnas tjänsteproduktion. Det bidrar till att klarlägga kyrkans och de olika kyrkliga aktörernas roll som leverantörer av välfärdstjänster.⁵⁷

Betänkandet av styrgruppen för projektet Kyrkan och offentliga tjänster färdigställdes i december 2015.⁵⁸ Å ena sidan anslöt sig styrgruppen till Kallunkis observationer, men å andra sidan fäste den uppmärksamhet på många teologiska, juridiska och ekonomiska utmaningar som förknippas med rollen som producent av offentliga tjänster. Styrgruppen anslöt sig till den observation som också gjorts i tidigare utredningar om att församlingarna och de övriga kyrkliga aktörerna förverkligar kärleken till nästan och deltar i olika sammanhang i främjandet av välfärden redan när de fullgör sin grundläggande uppgift. Därför uppmuntrade styrgruppen församlingar och kyrkliga aktörer till tätare interaktion och samarbete såväl internt som med andra aktörer.

I Kallunkis utredning betraktades produktionen av offentliga tjänster som en god möjlighet att utveckla församlingarnas verksamhet, men styrgruppen intog en annan ståndpunkt. Enligt styrgruppens uppfattning ska kyrkan och församlingarna inte sträva efter något betydande ansvar när det gäller konkurrensutsatt produktion av offentliga tjänster. Den nuvarande församlingsstrukturen och de tillgängliga resurserna stöder inte möjligheten att delta i någon omfattande tjänsteproduktion. Produktionen av offentliga tjänster förutsätter kompetens hos personalen och även personalutbildning, upphandlings- och konkurrensutsättningskompetens, separat ekonomiförvaltning samt kännedom om lagstiftningen i anslutning till dessa områden och till tjänsteproduktion. Dessutom behövs lämpliga lokaler, kvalitetsledning och utvärdering. I församlingarna skulle en omfattande produktion

56 Kallunki 2014.

57 Kyrkostyrelsens plenum 2014.

58 Kyrkan och offentliga tjänster 2016.

av offentliga tjänster innebära att ovan nämnda aspekter måste utvecklas avsevärt och att de anställda som ska delta i tjänsteproduktionen måste utbildas. Det är inte ändamålsenligt att använda kyrkans resurser för detta ändamål. Om en församling ger sig in på att producera offentliga tjänster ska beslutet bygga på en klar motivering av hur verksamheten fullgör eller gagnar kyrkans uppgift.

Styrgruppen konstaterade att produktionen av offentliga tjänster i första hand är en uppgift för kyrkliga stiftelser, organisationer, föreningar och eventuella bolag med kyrklig anknytning. Dessa har förutsättningarna för att verka som aktiva tjänsteleverantörer och representanter för kyrkans värdegrund. Kyrkostyrelsen diskuterade styrgruppens betänkande våren 2016 och gav anvisningar för den fortsatta beredningen av riktlinjerna. Riktlinjerna torde färdigställas hösten 2016.

2.4 Medborgarverksamheten

Med medborgarverksamhet avses vanligen sådan frivillig verksamhet för det gemensamma goda som inte siktar på ekonomisk vinning. Medborgarsamhället omfattar bland annat olika föreningar och rörelser som verkar självständigt i förhållande till företagen, staten och kommunerna. Inom medborgarverksamheten kan människor arbeta för saker och idéer som är viktiga för dem själva och deras närmaste krets, få nya vänner och lära sig nya saker. Till exempel inom idrott och motion består en stor del av verksamheten av organisations- och medborgarverksamhet.

Under de senaste åren har medborgarnas egna aktiviteter fått nya och spontana former. Medborgarengagemangets former och styrka har blivit öppnare och svårare att förutsäga. Detta syns till exempel i hur stadsutrymmet används. De synligaste fenomenen har varit olika mat- och restaurangdagar och andra evenemang av *pop up*-typ.

I Finland har kyrkan av tradition placerats bredvid staten och kommunerna som en officiell aktör med en juridiskt definierad ställning. Den lutherska och ortodoxa kyrkan har en annan ställning än andra religiösa samfund, vilket syns till exempel genom kyrkornas beskattningsrätt. På verksamhetsplanet har kyrkan och församlingarna närmat sig medborgarsamhällets verksamhetssätt. En bidragande faktor till detta har varit de negativa associationer som ofta förknippas med tjänstemannakyrkan. I stället för en sådan vill man skapa interaktiva gemenskaper som ger utrymme för olika mångfasetterade och ibland även mycket lätta former av deltagande och gemensam verksamhet. Församlingarna samarbetar fortsättningsvis ofta till exempel med skolor och olika myndighetsinstanser, och allt oftare även med andra regionala aktörer.

Det finns avsevärda tillväxtmöjligheter för verksamhet som bygger på församlingsmedlemmarnas egen aktivitet. Folk väntar sig att församlingarna arbetar för en god sak, och man har förtroende för deras verksamhet. Ett exempel på det goda som kan åstadkommas genom församlingarna är de olika

julklappsprojekten som går ut på att frivilliga köper julklappar som församlingarna sedan delar ut till behövande. Det är allt ovanligare att en medlem i kyrkan vill komma med i färdigt planerad verksamhet. Kyrkans egna riktlinjer betonar därför församlingsmedlemskapet och den enskilde aktörens subjektivitet.

Den utvidgade medborgarverksamheten kan också uppfattas ha en fränsida: man kan anse att den offentliga makten överför allt mer ansvar till medborgarplanet i syfte att spara pengar och med målet att medborgarna tar hand om varandra. Kyrkans uttalanden har velat betona vikten av att det finländska välfärdssamhället bevaras.

Nationellt kända och rikstäckande former av kyrklig medborgarverksamhet är Tomasmässan, Kvinnobanken som samordnats av Kyrkans Utlandshjälp, insamlingen Gemensamt ansvar, det uppsökande ungdomsarbetets Saapas-verksamhet och Samtalstjänsten. Nedan diskuteras olika områden för medborgarverksamhet inom kyrkan: frivilligverksamhet, motion och idrott samt miljöaspekten.

Frivilligverksamheten

Var tredje finländare utför någon form av frivilligarbete. Särskilt ungdomarnas deltagande i frivilligverksamhet har ökat under de senaste åren. Både privatpersoner och ekonomiska aktörer vill främja det goda och profilera sig som aktörer som arbetar för det goda. Inom lutherdomen har man av tradition betonat att man ska göra det goda utgående från den andras behov. I dag verkar det däremot som om tonvikten i arbetet för det goda åtminstone i viss mån förflyttats till den som utför arbetet: man gör det goda för att öka sin egen känsla av lycka.

Finländaren gör i genomsnitt 18 timmar frivilligarbete i månaden. I hela landet betyder detta cirka 170 000 årsverken per år. År 2010 var motsvarande siffra 146 000 årsverken. År 2015 deltog cirka 100 000 finländare i församlingarnas frivilligarbete.⁵⁹ Församlingarnas roll inom frivilligarbetet är delvis belagd med spänningar: församlingarna är medborgargemenskaper, men de har också en offentligrättslig roll och uppgifter och ansvar som bygger på den. Detta påverkar bland annat försäkrings- och ansvarsfrågor.

Enligt dokumentet *Alla är delaktiga – Riktlinjer för kyrkans frivilligverksamhet 2015*, som godkändes i maj 2015, är frivilligverksamhet

*inte en separat verksamhetsform, utan ett sätt att leva ut den kristna tron och det allmänna prästadömet som grundar sig på dopet. Under årtiondenas lopp har kyrkan skapat, utvecklat och genomfört många slag av frivilligverksamhet. Verksamheten är omfattande och involverar tusentals människor varje vecka.*⁶⁰

59 Vapaaehtoistyö Suomessa 2015.

60 Alla är delaktiga – Kyrkans riktlinjer för frivilligverksamheten 2015, 4.

Kyrkans frivilligverksamhet har i uppgift att kalla människor till delaktighet i kärlekens och ansvarets gemenskap och att erbjuda alla möjlighet att ställa sin tid och sitt kunnande till gemensamt förfogande.

Enligt riktlinjerna är alla i delaktighetens gemenskap värdefulla och skapade av Gud, sådana de är. I delaktighetens gemenskap ställs inga krav på människan. I stället uppmuntras hon att tjäna och göra sin insats för fullgörandet av den gemensamma uppgiften.

De mest omfattande formerna av frivilligverksamhet inom församlingarnas ungdomsarbete är hjälpledar- och klubbledarverksamheten. Cirka en fjärdedel av alla som gått skriftskolan deltar i hjälpledarverksamheten. Hjälpledarverksamheten har varit mycket populär under hela 2010-talet. Hjälpledarna är ofta också klubbledare och de assisterar vid gudstjänster, i uppgifter inom diakoniarbetet och på läger för olika åldersgrupper. Unga som verkar som klubbledare för flickor och pojkar i grundskoleåldern gör det möjligt för församlingarna att erbjuda familjerna mångsidiga klubbar och läger. Dokumentet *Underbara hjälpledare – Riktlinjer för hjälpledarverksamheten 2016* betonar att verksamheten ska fokusera på den ungas egen utveckling i stället för att vara utbildningscentrerad. Man ser det också som viktigt att hjälpledarverksamheten hjälper de unga att bli aktiva vuxna i församlingen. Ansvaret för frivilligverksamheten för unga som är på väg att bli vuxna ankommer på hela församlingen, inte bara på ungdomsarbetet.⁶¹

Scouting är en viktig miljö för frivilligarbete. Det finns cirka 60 000 scouter i Finland. Under de senaste åren har antalet medlemmar i scoutkårerna ökat särskilt i huvudstadsregionen. Det finns omkring 800 scoutkårer i Finland. Cirka 70 procent av dem fungerar i samarbete med en församling och utnyttjar den lokala lutherska församlingens lokaler.

Musiken lockar människor att verka och delta i församlingarna. År 2014 medverkade nästan 35 000 sångare i församlingarnas körer, och cirka 14 000 musiker i olika åldrar spelade i olika instrumentensembler.⁶²

61 Underbara hjälpledare – Riktlinjer för hjälpledarverksamheten 2016.

62 Statistisk årsbok för kyrkan 2015.

Kroppslighet och en holistisk syn på människan

Kroppslighet har blivit ett allt viktigare diskussionsämne i den kristna teologin på 2000-talet. Människans andlighet betraktas som oskiljaktigt sammanflätad med människans kroppsliga väsen. Tankarna om skapelsen och inkarnationen ligger i kristendomens kärna. Gud har skapat världen och själv fötts till människa i Jesus Kristus. Kroppens uppståndelse är en del av trosbekännelsen. I sakramenten förenas konkret materia med Bibelns ord. Den teologiska diskussionen om kroppslighet har bidragit till att exempelvis pilgrimsvandringar och retreatar blivit vanligare, och den har också skapat grunden för idrott, motion och miljöfrågor i kyrkans arbete.

Sammanlagt 1,2 miljoner finländare är aktiva i idrottsföreningar. Åren 2014–2016 genomför Kyrkostyrelsen och Suomen NMKY:n Urheiluliitto projektet Församling i rörelse.⁶³ Syftet med projektet är att främja en mer motionsinriktad livsstil bland församlingens anställda och medlemmar. Samarbetspartner är Suomen Latu, Valo ry och Suomen Icehearts. I projektet deltar tio pilotförsamlingar runt om i Finland.

Lokala idrottsföreningar och organisationer har ofta ett nära samarbete med församlingen. Det finns många möjligheter att intensifiera samarbetet ytterligare. Under ekonomiskt svåra tider framhävs församlingarnas möjligheter att erbjuda möjligheter till avgiftsfri motion och idrott som inte fokuserar på tävling och skicklighet.

Miljö

Kyrkans miljöarbete fick erkänsla år 2015. Finlands naturskyddsförbund beviljade kyrkans miljöarbete sitt årliga miljöpris för nyskapande verksamhet och för kyrkans agerande som en motvikt till vår tids materialism. Kyrkan kandiderade också för Nordiska rådets natur- och miljöpris år 2015. Kandidaturen motiverades med kampanjen Ekofasta och med kyrkans eget miljösystem, Kyrkans miljödiplom. Fram till år 2015 hade miljödiplomet i praktiken beviljats alla de största församlingarna och samfälligheterna och många små församlingar.

Kyrkans miljöarbete har synts i många sammanhang. En dialoggrupp för teologer och naturvetare utarbetade ett gemensamt klimatmanifest. Årkebiskopen undertecknade tillsammans med ett flertal miljö-, utvecklings- och arbetstagarorganisationer ett gemensamt klimatmanifest. Kyrkans aktivitet i miljöfrågor återspeglades också i FN:s klimatomöte i Paris i slutet av 2015. Kyrkan deltog i mötesförberedelserna genom sitt arbete för hållbar utveckling, och en företrädare för kyrkan kallades till medlem i finska statens delegation på klimatomötet.

63 Se <http://liikkuvaseurakunta.fi/> och <http://sacrista.evl.fi/fostran>

2.5 De anställdas roll förändras

Förändringarna i omvärlden och i församlingarnas strukturer är allt större utmaningar för kyrkans anställda. Det sker allt oftare att kyrkligt anställda får motivera sitt arbete. Med vilken rätt kommer församlingen till skolan, läroanstalten, sjukhuset eller någon annan organisation för att framföra sitt budskap? Varför ska man låta döpa sina barn? Måste man vara medlem i kyrkan för att barnen ska få gå på eftis? Varför ska man gifta sig i kyrkan? Vilken nytta har man av att vara medlem i församlingen? En annorlunda utmaning är församlingsmedlemmar som är engagerade för eller intresserade av kyrkans verksamhet men för vilka rollen som passiv åhörare inte är nog. Människor vill bära ansvar och vara delaktiga i verksamheten. De nöjer sig inte enbart med att vara mottagande objekt.

Allt detta ställer nya krav på kyrkans anställda. Den traditionella rollen som professionell anställd håller på att förändras. Det räcker inte längre för en kyrkligt anställd att vara ett specialutbildat proffs som sköter kyrkliga uppgifter professionellt och högklassigt. Han eller hon måste också kunna motivera sin existens, sitt arbete och sina ord. Den anställda måste dessutom kunna arbeta tillsammans med församlingsmedlemmar.

Förändringarna i församlingsarbetet kommer fram i många utredningar som beskriver behoven av förändringar i församlingsarbetet. Behovet synliggjordes till exempel i den diskussion som ledde till att kyrkomötet grundade ett framtidsutskott och senare en framtidskommitté. Erfarenheter av förändringarna kommer regelbundet fram i utbildningar vid Kyrkans utbildningscentral och i rapporterna från arbetsgruppen för yrkesbaserad utbildning.⁶⁴

Nedan diskuteras de nya kraven som ställs på kyrkans anställda till följd av att verksamhetsfältet blir allt mångsidigare samt de utmaningar för utbildningen av personalen som dessa krav medför.

Observationer inom det föregripande arbetet: vishet, växelverkan och förmåga att läsa omvärlden

Det förändringsbehov som beskrivs ovan har tydligt lyfts fram i det föregripande arbete som Kyrkostyrelsen organiserat. Framtidsutsikterna för de kyrkliga yrkena och de framtida kompetensbehoven har setts över inom ramen för detta arbete. I arbetet har anställda från församlingar, stift och Kyrkostyrelsen, företrädare för läroanstalter och organisationer samt andra experter inom utbildningssektorn deltagit. Man har småningom kommit till slutsatsen att skiljemurarna mellan olika yrkesgrupper och uppgifts- eller arbetsområden blir mycket lägre och att multiprofessionellt arbete blir allt vanligare.

⁶⁴ Ammatillisen koulutuksen ryhmän raportti ammatillisen koulutuksen seurannasta 2015.

Det verkar som om de framtida kompetenskraven på kyrkans anställda kan sammanfattas med hjälp av tre aspekter. För det första ska en anställd hos kyrkan i sin egen specialitet ha ett starkt substanskunnande som utvecklats till vishet. Den anställda ska således inte endast ha kunskaper och färdigheter utan också något djupare som gör det möjligt att utnyttja sitt kunnande i situationer av många olika slag. För det andra behövs mångsidiga interaktions- och kommunikationsfärdigheter. Med detta avses förmåga att möta människor i olika situationer, att tala inför publik, att kommunicera i sociala medier och i nyhetsmedier osv. Interaktionen kan vara talad, skriven eller till och med ordlös beroende på situationen. För det tredje krävs förmåga att läsa omvärlden. Den anställda måste inse att det krävs olika grepp i arbetet beroende på om uppgiften är att förrätta en gudstjänst, undervisa konfirmander, möta äldre på servicehuset, invandrare på förläggningen och församlingsmedlemmar i köpcentret eller arbeta i sociala medier. Olika situationer kräver olika arbetsmetoder och olika språk.

Dessa tre aspekter – substanskunnande som utvecklats till vishet, interaktiva färdigheter och förmåga att läsa omvärlden – är inte separata från varandra utan bildar en helhet. Det är önskvärt att framtidens anställda behärskar dessa delområden. Då kan de agera också när det sker förändringar i samhället och omvärlden.

Inom det föregripande arbetet har man också noterat att församlingsmedlemmarna inte längre nöjer sig med rollen som passiva åskådare. De är inte heller nöjda med rollen som frivillig ("den anställdas lilla hjälpreda"), utan de vill vara delaktiga. Därför förväntas den anställda ha förmåga att handla, arbeta och bygga upp församlingen tillsammans med församlingsmedlemmarna.

Det konkreta arbetslivet kräver i dag och i framtiden många praktiska färdigheter och förmåga att möta andra. Till exempel kan en präst inte sätta sig i ett elfenbenstorn för att därifrån uttala djupa visdomar till människor som inte förstår hans eller hennes budskap. Anställda måste möta andra och vara beredda till samverkan både med andra professionella och med församlingsmedlemmar. De måste också ha förmåga att lyssna på människor och använda ett språk som har betydelse.

Detta betyder dock inte att präster eller andra anställda i kyrkan inte längre behöver ha fördjupade kunskaper om sitt yrke och om teologin. Snarare tvärtom. Nu behövs kunnande som bygger på högklassig utbildning och som utvecklas till vishet. Genom detta blir det möjligt att ge uttryck för den kristna trons innebörd och tillämpa den i olika situationer i församlingsarbetet. Den anställda ska utvecklas från en tjänstemannaaktig expert till en facilitator och coach inom församlingsarbete.

Behov och möjligheter till förnyelse

Det förändringsbehov som beskrivs ovan återspeglas också på utbildningen av kyrkans anställda. Detta har observerats i rapporterna av arbetsgruppen för yrkesinriktad utbildning, men också i rapporten av den av biskopsmötet tillsatta arbetsgruppen för prästernas utbildning⁶⁵, och senast i den föregripande rapporten om de kommande utbildnings- och kompetensbehoven inom den teologiska sektorn som utarbetats av de universitet som ansvarar för prästutbildningen.⁶⁶

Förändringsbehoven gäller både grundutbildningen och fortbildningen av kyrkans anställda. Inom grundutbildningarna är det nödvändigt att förstärka personalens interaktionsfärdigheter och de allmänna färdigheterna som förknippas med yrkeskompetensen. Samtidigt är det viktigt att utbildningarna inte gör avkall på de fördjupade kunskaperna inom den anställdas eget yrkesområde. Dessa kunskaper behövs så att den anställda kan tillämpa sitt kunnande i mångsidiga arbetsuppgifter. Det är också viktigt att observera att studierna inte slutar när den anställda avlägger sin examen. Det kräver tid och arbetserfarenhet att utvecklas till ett proffs. Vi lär oss många aspekter som gäller yrkeskunnandet först i arbetslivet.

De förändrade kompetensbehoven kräver att kyrkan säkerställer att framtida nyrekryterade anställda tas emot och ges introduktionsutbildning i kyrkans arbete på ett adekvat sätt. Samtidigt ska kyrkan sörja för en högklassig fortbildning eftersom förändringarna förutsätter att de anställda kontinuerligt lär sig nya saker och är beredda att reflektera över sitt arbete. Ett projekt som genomförts i syfte att förstärka de kyrkligt anställdas professionella och andliga identitet har varit det flera decennier långa projektet för att skapa ett så kallat *diakonat* i kyrkan. Ett centralt mål med projektet har varit att förstärka yrkesidentiteten och kallet som kyrkligt anställda hos personer som verkar inom kyrkans andliga arbete och göra deras tjänstebeskrivningar klarare. Projektet har strävat efter att samla särskilt anställda inom diakoni och fostran och i något skede även professionella inom kyrkomusik inom ramen för en gemensam vigd tjänst. Projektets senaste försök till lösning, där Kyrkostyrelsen föreslog grundandet av en diakontjänst återremitterades för beredning till Kyrkostyrelsen vid behandlingen i kyrkomötet hösten 2015.⁶⁷

De största utmaningarna gäller emellertid verksamhetskulturen och attityderna. Både grundutbildningen och fortbildningen ska förstärka de anställdas beredskap att arbeta tillsammans med församlingsmedlemmarna. Detta kräver delvis kunnande och utbildning, men framför allt en betydande förändring i attityderna. Det utmanar etablerade arbetsmetoder och organisationens traditionella strukturer. Målet ska vara att församlingen/kyrkan är en gemenskap där kyrkans anställda och församlingens medlemmar sköter kyrkans uppgift tillsammans.

65 Papin koulutuspolku 2013.

66 Tulevaisuuden teologi 2015.

67 Kyrkomötets diskussionsprotokoll 2015.

Det är klart att det som beskrivs ovan också kommer att utmana de traditionella modellerna för ledarskap. Det ger kyrkan möjlighet att lära sig mycket till exempel av medborgarorganisationer i den tredje sektorn, där verksamheten bygger på frivilliginsatser.

2.6 Stiftens roller förändras

Omvälvningarna i samhället och den ökande mångfalden i kyrkans verksamhet har varierande effekter på församlingarnas och stiftens verksamhet. Det finska samhället och kyrkans verksamhet tar sig olika uttryck i Grankulla, Kangasala och Torneå. Detta återspeglas också i stiftens verksamhet. Nedan presenteras aspekter på stiftens förändrade roller i Esbo, Tammerfors och Uleåborgs stift. Förändringarna påverkas både av de unika förhållanden som råder i respektive stift och av rikskyrkans regler och lösningar.

Esbo stift

Enligt kyrkolagen handhar de nio stiftet i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland sin verksamhet och ekonomi själva i enlighet med kyrkolagen, kyrkoordningen och bestämmelser som utfärdats med stöd av dem.⁶⁸ Stiftsförvaltningen sköts av biskopen, stiftsfullmäktige, domkapitlet, direktorer och tjänsteinnehavare vid domkapitlet. Biskopens, stiftsfullmäktiges och domkapitlets uppgifter regleras separat i kyrkolagen och kyrkoordningen. Stiftets förvaltning och verksamhet leds av biskopen. Det är också biskopens uppgift att utöva den högsta tillsynen över församlingarna och prästerskapet i sitt stift.

Utöver de lagstadgade uppgifterna påverkas stiftens verksamhet av historien, geografin och de lokala förhållandena i det område där stiftet ligger samt av domkapitlets verksamhetskultur. Skötseln av de lagstadgade uppgifterna framhäver stiftens enhetliga ställning och roll i helheten av förvaltning och verksamhet i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Stiftet har ett antal uppgifter som ankommer på alla stift samt strukturer som är nödvändiga för att dessa uppgifter ska kunna fullföljas. I praktiken har det dock varit nödvändigt för stiftet att profilera sig, införa olika betoningar i verksamheten och inrikta sina resurser på olika sätt enligt kraven i deras verksamhetsområden. Denna utveckling kommer utan tvivel att fortsätta. Det är därför svårt att direkt jämföra stiftet med varandra och det är oftast inte heller ändamålsenligt.

Stiftet i metropolområdet karaktäriseras av att de är indelade i stora kyrkliga samfälligheter, i samfälligheter som bildats på språkliga grunder samt i stora eller

⁶⁸ Kyrkolagen 17 a § 1.

medelstora självständiga församlingar. Vid sidan av dessa finns det ett antal mindre eller små självständiga ekonomiska församlingsenheter i området. Det ekonomiska läget för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och dess verksamhetsenheter blir svårare och effekterna av detta syns också i metropolområdet, men de kyrkliga samfälligheterna och församlingarna i området har fortfarande dock rätt goda ekonomiska resurser och verksamhetsresurser.

De stora kyrkliga samfälligheterna i huvudstadsregionen (Helsingfors, Vanda, Esbo) är specialfall ur stiftsperspektiv. De har väsentligt större verksamhetsresurser och ekonomiska resurser än stiftet i deras områden, och de kan ordna de stöd-, utbildnings- och utvecklingstjänster och andra tjänster som deras personal behöver helt utan stöd från stiftet. En klar framtida utmaning i metropolområdet är att utveckla och förstärka sådana strukturella och operativa former av samarbete mellan de kyrkliga samfälligheterna och stiftet som säkerställer att resurserna används ändamålsenligt och effektivt och som förebygger differentiering i församlingsfältet och uppkomsten av inåtvända regionala verksamhetskulturer. I metropolområdet förutsätter detta nödvändigtvis att stiftsgränserna är flexibla och strukturellt sett smidiga att överskrida.

Församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna i metropolområdet har en fördel i att det finns flera läroanstalter som ger utbildning till kyrkliga tjänster i området, eftersom detta ger dem en betydande potential för rekrytering av nya anställda. Samtidigt är stiftet och församlingarna i metropolområdet de första som i större skala måste tackla de utmaningar som bland annat de strukturella förändringarna i det finländska samhället, pluralismen av kulturella och andliga strömningar, etableringen av olika religioner som en del av vardagen i Finland, minskningen av den evangelisk-lutherska kyrkans medlemsantal och försämringen av kyrkans ekonomi medför för det lokala församlingslivet.

I huvudstadsregionen har man redan nått en situation där mindre än hälften av befolkningen i en enskild församlings område är medlemmar i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Även om församlingen fortfarande är det största religiösa samfundet i sitt område, kan man i kvantitativ betydelse inte lägre tala om en traditionell folkkyrka.

I metropolområdets kontext har de lokala stiftet blivit tvungna att se över många traditionella tänkesätt och verksamhetsmodeller för att slå vakt om sin förmåga att sköta både de uppgifter som åläggs stiftet i kyrkolagen och de uppgifter som har sin grund i omvälvningarna i omvärlden. Detta gäller både biskoparna och domkapitlet.

De förväntningar som ställs på biskopens ställning och roll har kontinuerligt ökat och polariserats. Biskopen förväntas uppträda som en offentlig opinionsbildare, använda den evangelisk-lutherska kyrkans röst och uttrycka kyrkans ståndpunkt i frågor och val som väcker allmänt intresse, särskilt i frågor som gäller etik och livsstil. Samtidigt förväntar man sig att biskopen ger Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland som en religiös institution ett ansikte i sitt stift och visar exempel för

hur man kan leva som kristen i Finland. Vid sidan av sin offentliga roll förväntas biskopen också leda sitt stift samt handleda och stödja församlingarna och deras anställda i frågor som de djupgående omvälvningarna i omvärlden aktualiserar. I fortsättning är det nödvändigt att klargöra och strukturera biskopsrollen och den enskilda biskopens arbetsfält så att biskopens offentliga roll och lagstadgade uppgifter står i ett meningsfullt förhållande till den evangelisk-lutherska kyrkans grundläggande uppgift och mission som en kristen kyrka i det pluralistiska samhället. Detta gäller särskilt metropolområdet.

Domkapitlets roll som stiftets allmänna förvaltningsmyndighet har förändrats till följd av att dess tidigare domstolsuppgifter avvecklats. Till följd av detta har domkapitlet haft möjlighet att satsa på att stödja god förvaltning i församlingarna. Det har funnits behov av stiftets konsultativa handledning särskilt i anslutning till förändringsprocesser i församlingsstrukturerna, men även på ett mer allmänt plan när det gällt att utveckla ledarskapet i församlingarna, främja en öppen och interaktiv verksamhetskultur, stödja en god arbetsgemenskap och genomföra församlingarnas grundläggande andliga uppgift.

En klar förändring av stiftets roll har varit synlig i relationen mellan domkapitlet och den lokala församlingen. Domkapitlet uppfattar sig själva i allt högre grad som samarbetspartner och resurser för församlingarna. Från den tidigare verksamhetsmodellen, som handlade om tillsyn och hierarkisk styrning, har man målmedvetet gått mot en kultur av dialog och samverkan och en aktiv dialog där även den andliga dimensionen ständigt är närvarande. Grunden utgörs av uppfattningen om att den avgörande utvecklingen av den evangelisk-lutherska kyrkans liv och framtid sker i den lokala församlingen, inte i stiftet eller på andra nivåer inom kyrkans förvaltning. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland blir starkare endast när gemenskapen och kärleken till nästan bland de kristna i församlingarna blir starkare. Stiftet är inte subjektet för det kyrkliga arbetet i sitt område, utan det är den enskilda församlingen som har nyckelpositionen på sitt område. Särskilt i metropolområdet gör förändringen av kyrkans ställning och det finländska samhällets allmänna utveckling det nödvändigt att utföra en djupgående kritisk analys och reform av kyrkans traditionellt hierarkiska tankevärld och stela verksamhetskultur.

Stiftets roll som partner i förhållande till de lokala församlingarna har konkretiserats genom att de stödtjänster som erbjuds personalen har ändrat karaktär. Traditionellt har man ansett att stiftens huvuduppgift är att ordna utbildning för församlingarnas anställda. Stiftet ska även i fortsättningen ordna vissa examensinriktade utbildningar (pastoralexamina, examen i församlingsledning) och nödvändiga aktuella utbildningar, men generellt sett minskar mängden utbildningar som stiftet ordnar. I dag är stiftet och domkapitlet i första hand expert- och nätverksorganisationer som har till uppgift att producera sådana administrativa och operativa tjänster och arbetslivsutvecklingstjänster som deras församlingar behöver. I praktiken har detta tagit sig uttryck i en klar ökning av

konsulterings- och styrningsprocesser av olika slag. Behovet av dem kommer med säkerhet att öka även i framtiden. En kontrollerad reform av stiftets roll förutsätter att den professionella kompetensen hos de anställda vid domkapitlen fördjupas målmedvetet.

Tammerfors stift

Det är nödvändigt att se över sin uppgift och roll särskilt när kyrkans och församlingarnas omvärld befinner sig i en kraftig förändring. Domkapitlet har inte behövt för att tolka eller förklara den kulturella förändringen. Det har i stället behövt som medresenär och samtalspartner för församlingarna. Den viktigaste uppgiften inom utvecklingsarbetet på stiftsnivå har varit att studera olika fenomen och observera förändringssignalerna.

Det har blivit klart att förändringen är komplex och oförutsägbar. Därför har den systemiska infallsvinkeln betonats i stiftets handledningsarbete. Det har blivit allt viktigare att kunna läsa sambanden mellan olika förändringar och fenomen i omvärlden.

Under de senaste åren har den uppgift som sysselsatt domkapitlet mest varit att ge handledning i de stora strukturella förändringarna. Strukturomvandlingar handlar om mycket mer än att hitta en lösning för organisering av församlingsförvaltningen. De pågående processerna har föranlett diskussioner om församlingens och församlingsmedlemmarnas identitet, varför församlingen finns till och vad som är det mest väsentliga för församlinglivet och Kristi efterföljelse. Vi har lärt oss att skapa gränsöverskridande samarbete och förtroende. Vi arbetar med strukturomvandlingen och etablerar samarbetsmodeller även om kyrkomötet inte skulle kunna erbjuda en ny lagstiftningsgrund för förändringsarbetet.

En annan förändring som har präglat domkapitlets styrnings- och utvecklingsarbete är att församlingarnas ekonomiska verksamhetsförutsättningar blivit sämre. Domkapitlet har behövt som samarbetspartner för att tillsammans med församlingarnas beslutsfattare diskutera hur ekonomin ska balanseras och anpassas. Fastigheter realiseras och personalminskningar görs. Detta borde ske på ett sådant sätt att vi har tillräckligt med resurser, anställda och lokaler för det väsentliga även i framtiden.

Försämringen av församlingarnas verksamhetsförutsättningar leder lätt till reaktiva korrigerande åtgärder, varierande effektiviseringsåtgärder och ett ökande knåpande med småsaker. Biskopsvisitationerna har omvandlats från ett utvecklingsprojekt till ett ögonblick av eftertanke och utvärdering; församlingen får inbjudan att diskutera dess nuläge, stämningarna bland medlemmarna och händelserna i omvärlden. Hittills har biskopsvisitationerna fokuserat på att utveckla arbetsgemenskapen och skapa innovationer i församlingsarbetet. Nu är målet att studera kontexten och bygga nätverk.

Det kontextuella tänkandet och byggandet av gemenskaper betonas. Samtidigt som de anställdas roll i församlingarna får en allt större betoning på handledning av frivilliga, behövs domkapitlet som ett stöd för de anställda för att bygga upp kompetens för ett nytt slags gemenskapsbaserat arbete. De anställda ska också vara experter på dialog, inte bara på undervisning. Det nya arbetet med att bygga gemenskaper kallar också domkapitlets anställda att gå in för ett nytt sätt att arbeta. Domkapitlet ger inte längre utbildning – det ger handledning i gemensam, kollektiv inlärn timer i stället.

Tidigare var domkapitlet avsett för präster. I dag är det till för alla anställda. Stiftet föregår med exempel inom multiprofessionellt arbete och en verksamhetsmodell som överskrider och suddar ut gränser mellan olika arbetsområden. Domkapitlet har fått ett nytt verksamhetskoncept. Genom praktiska lösningar för strukturerna för utbildning och handledning vill det visa att alla anställda är jämlika och lika viktiga när det gäller att förverkliga kyrkans mission. Domkapitlet är också till för de förtroendevalda och dessutom en knutpunkt och länk för nätverket för frivilliga och andra aktörer som har kopplingar till församlingslivet.

Domkapitlet bygger samband och länkar, och det möjliggör nätverk och samarbete. Biskopens tillsyn handlar om att upprätthålla relationer och möjliggöra dialoger.

Biskopens och domkapitlets kommunikation har förändrats. Det är inte bara medieredskapen som har blivit mer transparenta och interaktionsorienterade, utan även budskapet har förändrats. Den enkelriktade informationen har ersatts med dialog. Vi talar mer om samarbetspartner och lyssnar mer på församlingarna och andra nätverkspartner än tidigare. Vi studerar aktuella fenomen och deltar i den allmänna diskussionen. Även i detta avseende är domkapitlet endast en del av nätverket, en stämma i en flerstämmig väv. Tidigare var domkapitlet avsett för personalutbildning. Nu är dess syfte att utveckla arbetsgemenskaperna, agera som en central och coach för handledningskompetens och möjliggöra coachningsbaserat ledarskap och dialogiskt arbete. Stiftet har gjort särskilda satsningar på rekrytering samt på utbildning och stöd till nyanställda. Nya anställda har färsk id éer och ett nytt grepp om arbetet när de börjar hos oss. Det är nödvändigt att måna om praktiken, inskolningen, mentorverksamheten, utbildningen och arbetshandledningen i karriärens inledande skede så att de unga hittar en roll som motsvarar deras läggning och kunnande i församlingsarbetet.

Stiftet har behövts som en central och koordinator för andlig handledning. Trogen sitt grundläggande uppdrag, som är att stå till församlingarnas tjänst, har domkapitlet inom den andliga handledningen koncentrerat sig på att ge andligt stöd till enskilda anställda och församlingarnas anställda. Inom detta område möter vi hela tiden frågor som gäller anställdas och arbetsgemenskapernas ork i arbetet.

Stiftets styrnings- och utvecklingsarbete har sedan flera år koncentrerats på att stödja ledarskapet och utveckla chefsarbetet. Målet har varit ett öppet, dialogiskt, delaktighetsskapande och uppmuntrande ledarskap. Domkapitlets konsultativa

grepp har främjat en utveckling i denna riktning. Stiftets kärnfunktioner, biskopsvisitationerna och de olika coachningsprocesserna pekar i samma riktning: domkapitlet behövs som möjliggörare och stöd. Det är församlingarna som har rollen som aktörer.

Olikheterna blir allt fler och djupare. Stiften blir alltmer olika eller särpräglade. Är det möjligt eller ens ändamålsenligt att försöka återgå till ett enhetligt sätt att arbeta i alla stift och församlingar? Även inom ett enda stift finns flera av den lutherska kyrkans subkulturer. De vittnar om verksamhetsmiljöns särdrag. Den interna polariseringen har ökat. Är det en konflikt som genererar något nytt eller är det ett förlamande problem? Låt oss tro att det uppstår nya innovationer när vi låter spänningsfyllda synvinklar törna mot varandra.

Uleåborgs stift

Uleåborgs stift omfattar 43 procent av Finlands areal och är därigenom det geografiskt största stiftet i Finland. Till sitt medlemsantal är stiftet tredje störst i landet. Största delen av stiftet utgörs av glesbygd med åldrande befolkning och stor utflyttning, vilket påverkar församlingarnas verksamhet. Majoriteten av befolkningen bor i städer, till exempel i Uleåborg och dess närområde.

I Uleåborgs stift har befolkningen en starkare kyrklig koppling än i Finland i medeltal. Alla väckelserörelser i Finland har verksamhet i området. Den största av dessa rörelser är laestadianismen med dess olika inriktningar. I stiftets södra delar verkar även de pietistiska och evangeliska rörelserna. Församlingarna är fortfarande en naturlig och välkommen samarbetspartner både för myndigheter och olika organisationer. Fjärmande från och utträde ur kyrkan är en utmaning i stiftets största centra. I glesbygderna minskar antalet medlemmar i kyrkan i högre grad på grund av avfolkningen än på grund av utträden från kyrkan.

Många församlingar i stiftet har kämpat med ekonomiska svårigheter redan under en längre tid. Församlingarnas anpassningsåtgärder har lett till att personalen på många håll arbetar med små resurser och under stort tryck. I denna situation är det en central uppgift för stiftet att stödja församlingarna och deras personal. I det allt strängare läget för både verksamheten och ekonomin har stiftet strävat efter att söka extern finansiering för att komplettera de tillgängliga resurserna. Med stöd av kommunernas pensionsfond har det ordnats utbildning som siktar på att effektivt införa modellen för tidigt ingripande i församlingarna. År 2015 inleddes dessutom ett utvecklingsprojekt som söker verksamhetsmetoder som aktivt kan användas under pågående förändringar och som hjälper församlingarna att allt bättre stödja församlingsmedlemmarnas behov. För det treåriga projektet erhöles en betydande finansieringsandel (470 000 euro) av NTM-centralen.

På kyrkomötet år 2015 presenterades en strukturlösning som byggde på kyrkliga samfälligheter. Förslaget väckte större motstånd i Uleåborgs stift än i det övriga landet. Man beförde att de långa avstånden och församlingarnas ekonomiskt

svåra läge skulle göra det svårt att bilda funktionsdugliga kyrkliga samfälligheter särskilt i stiftets norra delar. Förslaget avvisades, men detta avlägsnade dock inte behovet att hitta nya lösningar för att hjälpa församlingar i kris. Det är nödvändigt att hitta ett nytt slags fungerande modeller i denna situation. Stiftet ger utvecklandet av verksamhetssamarbete mellan församlingarna allt starkare stöd. I prosterierna pågår två pilotprojekt i syfte att undersöka och utveckla samarbetsformerna. I Uleåborgs stift har behovet att stödja församlingarna och de anställda i förändringsprocesserna påverkat domkapitlets roll. Domkapitlet håller på att omvandlas till en samarbetspartner som strävar efter att erbjuda församlingarna möjligheter att hitta sådana lösningar och verksamhetssätt som de behöver i varierande förändringssituationer. Det är viktigt att leda förändringen och arbetshälsan och att utveckla problemlösningsförmågan samtidigt som man söker efter nya krafter för att kunna sköta församlingens grundläggande uppgift.

Ett exempel på snabba förändringar är den ström av flyktingar som under sensommaren 2015 började komma via Haparanda och Torneå och senare över den östra gränsen till Finland. Utvecklingen överraskade myndigheterna. Församlingarna i området hade en viktig roll när det gällde att ta emot flyktingarna innan myndigheterna fick ett grepp om läget. Både förläggningar och nödinkvarteringar inrättades på kort varsel på flera församlingars område i Uleåborgs stift. I det inledande skedet var stiftets uppgift att skapa en lägesbild över den röriga situationen och att samordna verksamheten tillsammans med församlingarna. När läget var bättre under kontroll ökade i sin tur behovet att organisera utbildning och myndighetsinformation till församlingarna tillsammans med de övriga aktörerna.

2.7 Sammanfattning

Rapporteringsperioden har varit en tid av snabba och varierande förändringar. Människor, information, kapital och varor rör sig allt snabbare och smidigare över olika gränser, vilket har orsakat snabba förändringar i samhället. Digitaliseringen stödjer denna rörelse och förändrar såväl vardagens verksamhetsmodeller som samhällets strukturer. Samtidigt förändras människors livsföring och attityder. Många traditionella institutioner ställs inför nya utmaningar.

Förändringen leder till ökade olikheter mellan både människor och regioner. Den medför positiva effekter för dem som anpassar sig till förändringen. Den ger fler alternativ och möjligheter bland annat i fråga om olika livsstilar, meningsfulla människorelationer, frivilligverksamhet, fritidsaktiviteter och arbete. Samtidigt har förändringen negativa konsekvenser. Hos en del av befolkningen ökar den ensamheten och risken för utslagning. Den kan också försämra människors möjligheter att påverka. Även den strukturella förändringen och flyttrörelsen bidrar till att öka den regionala ojämlikheten och polariseringen.

Dessa förändringar påverkar också kyrkan. I detta kapitel har vi diskuterat de fenomen som ökningen av olikheterna i samhället medför samt olika sätt att ta hänsyn till dessa fenomen i församlingsarbetet.

Kyrkan spanar kontinuerligt efter arbetsformer som gör det möjligt för kyrkan att möta och stödja människor. I kyrkans tradition finns lösningar på många utmaningar. Att hjälpa sämre lottade människor, betona människovärdet, stödja jämlikheten och främja miljöskyddet är traditionella utgångspunkter för kyrkans arbete. Projektet för att utveckla gudstjänstlivet har visat att man med utgångspunkt i kyrkans kärnbudskap kan hitta en ny slags meningsfull gemenskap för människor som lever mitt i förändringarna. Bland annat arbetet med minoritetskulturer och åtgärder för att förbättra tillgängligheten har gjort det möjligt att möta människor individuellt. I beredningen av psalmbokstillägget lades särskild tonvikt på den internationella dimensionen. Nu är det möjligt att sjunga psalmer på 24 olika språk.

Kyrkan och medborgarorganisationerna utsätts för ett allt större tryck om välfärden fördelas ojämnt i samhället, om inkomstskillnaderna ökar eller om social- och hälsovårdstjänsterna blir sämre. Kyrkan har aktivt letat efter möjligheter att minska lidandet till följd av ensamhet och utslagning. Exempelvis har Samtalstjänstens verksamhet utvidgats till webben. Dessutom har församlingarna i sin verksamhet särskilt strävat efter att stödja välbefinnandet bland barn och unga och föräldraskapet. Kyrkan har också följt med processen för att reformera social- och hälsovårdstjänsterna. Förändringarna i välfärdsamhället har också sporrat kyrkan att diskutera sin egen relation till välfärdstjänsterna. Församlingarna måste uppdatera sina avtal och processer inom välfärdssektorn när social- och hälsovårdsreformen i sinom tid genomförs.

Förändringarna i samhället medför utmaningar för kyrkans arbete och anställda även i framtiden. Därför är förmågan att läsa omvärlden och dess förändringar en viktig framgångsfaktor för kyrkan. Varje stift söker de bästa sätten att stödja arbetet i församlingarna som lever mitt i alla förändringar. Betydelsen av möte, interaktion och kommunikation betonas. Kyrkan får nya möjligheter genom att göra människor delaktiga i kyrkans liv och verksamhet och genom att utveckla frivilligverksamheten. Uppkomsten och utvecklingen av växelverkan mellan människor kräver genuina möten och verksamhet i flera kanaler.

Kyrkan väntas kunna motivera sin existens och sin närvaro i det offentliga rummet. Omvärlden faller sönder i allt mindre subkulturer som uppvisar en allt större variation. Detta medför utmaningar för kyrkans traditionella verksamhetssätt. Även den religiösa mångfalden utmanar kyrkans verksamhet. Närvaron av olika religioner, åskådningar och seder kräver att kyrkan ger uttryck för sin egen identitet. Under nästa rapporteringsperiod infaller reformationens märkesår, år 2017. Även den sporrar kyrkan att förnyas utgående från kyrkans kärna och med hänsyn till omvärldens och tidens krav.

3 KYRKAN I EN FRAGMENTERAD MEDIEMILJÖ

Lari Lohikoski och Kimmo Saares

Medierna har genomgått en enorm omvälvning där digitaliseringen orsakat stora förändringar både i mediefältet och i användningen av medierna. Även om man redan talat om omvälvningen en lägre tid, har själva fenomenet inte blivit föråldrat, utan tvärtom: den förändring och utveckling av användningen och ägandet av medierna och av produktionen, utrustningen och affärsmodellerna i mediefältet som digitaliseringen har orsakat fortsätter, och förändring kan anses ha blivit ett permanent tillstånd som definierar medierna.

Människor möter kyrkan allt oftare via medierna, och för allt fler är medierna det enda forumet där de möter kyrkan. Kyrkan syns i olika medier särskilt genom dess förgrundsgestalter, som i sin tur har en stor inverkan på finländarnas uppfattningar om kyrkan. Både de viktigaste kriserna som drabbat kyrkan och kyrkans höjda profil som samhällelig opinionsbildare har fått såväl sin början som sitt ökande genomslag i medierna. Mediemiöjns utveckling har också stor inverkan på kyrkans verksamhet. I praktiken skapar mediefältets utveckling det ramverk inom vilket också kyrkan verkar.

Det första avsnittet i detta kapitel diskuterar förändringen av mediemiöjn under de senaste åren. Förändringens viktigaste element har varit digitaliseringen, som också orsakat en enorm ökning av informationsmängden. Samtidigt har informationsproducenternas och mottagarnas roller blivit allt jämlikare. I kapitlets andra avsnitt används konkreta exempel och statistik för att beskriva hur förändringen har kommit till uttryck i den kommunikation som kyrkan – och särskilt Kyrkans informationscentral – bedrivit.

3.1 Verkligheten har blivit medialiserad

Omvälvningen av medierna handlar inte bara om drastiska förändringar i användningen och produktionen av medierna. Saken kan också betraktas i ett motsatt perspektiv: i stället för att tala om en omvälvning av medierna kan det vara mer träffande att säga att hela verkligheten har blivit *medialiserad*. För största delen av befolkningen i aktiv ålder har de sociala medierna blivit en väsentlig del av vardagen, ett sätt att leva i världen. Alla frågor, fenomen och händelser i den fysiska världen återspeglas också i den digitala världen, och i allt fler fall är det inte endast individen som använder en utrustning som är uppkopplad till webben utan även en apparat i hemmet eller industrin. Enligt uppskattning är nästan 34

miljarder apparater kopplade till webben år 2020. Endast 10 miljarder av dem är traditionella apparater som används av människor.⁶⁹

Sociala medier har förändrat den sociala verkligheten och kommer att göra det också i fortsättningen. De möjliggör en fortlöpande kontakt med vänner och hela medieverkligheten och ger också tillfällen att skapa nya sociala kretsar oberoende av geografiska begränsningar. Till följd av att verkligheten har medialiserats borde vi inte längre se medierna som redskap, vilket var fallet i den traditionella medieuppfattningen, utan som väsentliga element som behövs såväl för att skapa och upprätthålla sociala relationer som för att effektivt skaffa och lagra information.

Via sociala medier har var och en av oss också blivit aktörer som publicerar information. Vi bygger upp vår personliga identitet genom sociala medier: både den offentliga bilden som är synlig för andra, och vår personliga uppfattning om oss själva. Samtidigt har tanken om integriteten och skyddet av den, som betraktas som viktigt i vårt samhälle, utmanats på många olika sätt. Många saker som tidigare ansågs vara privata delas nu frivilligt med en stor vänkrets eller med hela det globala internet. I en global jämförelse har nästan hälften av världens befolkning tillgång till Internet,⁷⁰ och nästan 31 procent av hela befolkningen i världen använder sociala medier.⁷¹ Enligt Statistikcentralen använder nästan 58 procent av alla finländare tjänster inom sociala medier. Av dem använder 50 procent tjänsterna varje vecka och 43 procent nästan dagligen. I de äldre åldersgrupperna är användningen mindre, men i åldersgruppen under 54 år är redan mer än hälften användare av sociala medier.⁷²

Användningen av digitala medier har ökat enormt. Finländarna tillbringar anmärkningsvärt långa stunder med olika medier. När överlappande användning och bakgrundslyssnande beaktas, kan tiden vara hela sju timmar per dygn.⁷³ Internet och tv får ungefär lika mycket tid, medan användningen av radio är något mindre. Som helhet står de elektroniska medierna för 90 procent av användningen av alla medier.

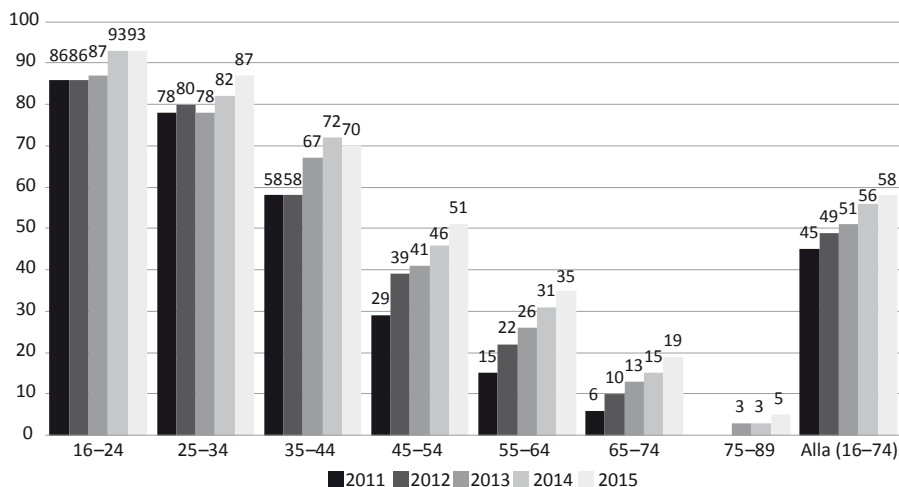
69 Greenough 2016.

70 InternetLiveStats.com 2016.

71 Chaffey 2016.

72 Finlands officiella statistik (SVT): Befolkningens användning av informations- och kommunikationsteknik 2015.

73 Miksi sähköiset mediat? 2015.

Figur 3.1 Finländarna i de sociala medierna: personer som använt en social nätverkstjänst under de senaste 3 månaderna 2011–2015, % av åldersklassen. Finlands officiella statistik (SVT): Befolkningens användning av informations- och kommunikationsteknik.

Den främsta förändringen i användningen av medierna som pågår just nu förknippas med den starka ökningen av mobila tjänster: användningen av nättjänster övergår nu snabbt till mobila tjänster, särskilt till mobiltelefoner. Traditionella datorer som har ett tangentbord och en stor skärm håller småningom på att enbart bli ett redskap för specialbehov i arbetet, medan den egentliga mediekonsumtionen sker med mobilutrustningar som människor alltid har med sig. Alla nya telefoner som säljs är i praktiken smarttelefoner⁷⁴ och nästan alla som har en smarttelefon använder också internet med den.⁷⁵ Till exempel bestod 48 procent av användningen av finländska församlingars webbsidor som publicerats på plattformen Klockaren under första hälften av 2016 av användning med mobiltelefon eller pekdator, trots att församlingarnas typiska kundkrets i regel inte alls består av föregångare inom användningen av digital teknik. På många andra webbsidor är mobilanvändningen betydligt större än detta, och mobilanvändningen ökar kontinuerligt.

Skillnaderna mellan olika former av medier suddas ut

Traditionellt har olika former av medier – tv, radio och tidningar – varit skilda från varandra. Genom digitaliseringen har de introducerats i samma digitala kanal, och skillnaderna mellan dem håller på att bli alltmer diffusa. Det är allt vanligare att en tidningsartikel kompletteras med en video, och ofta är de starkaste ställningstagandena som har den största genomslagskraften på webben skickligt uppbyggda bilder. Publiken följer också med de traditionella broadcast-kanalerna

⁷⁴ Haikala 2016.

⁷⁵ Digitaalisen median käytön trendit vuonna 2015.

och programmen i dem i allt större omfattning på webben, och på lång sikt planerar till exempel Yle att i högre grad bygga upp sitt utbud kring webbplattformen Yle Arenan i stället för att sända programmen i olika kanaler.

De traditionella portvakterna inom mediesektorn – till exempel de stora tidningarna och rundradiobolagen – har minskat i betydelse och tv-tittandet har slutat öka särskilt bland unga. För denna grupp är till exempel YouTube en mycket viktigare kanal för rörliga bilder än tv.

Innehållen i YouTube är ofta mycket annorlunda än utbudet i andra kanaler, och många av Finlands till tittarantalet populäraste mediepersonligheter har skapat sin kanal uteslutande på YouTube. I många fall har de som endast följer med traditionella medier ingen uppfattning om de här personerna, som är megastjärnor bland de unga. När Taloustutkimus undersökte vilka kändisar som var populärast bland unga i åldersgruppen 13–17 år, verkade hela 12 av de 20 populäraste kändisarna på listan utanför den traditionella underhållningsindustrin. De hade skapat sitt anseende och nått sin publik just på YouTube.⁷⁶

I dag är det också allt vanligare att fysiska produkter har mediala dimensioner, och finländare växer upp med den här medialiserade aspekten av verkligheten från barnsben. Ett utmärkt exempel på den trenden och dess starka expansion är Nexo Knights-temat, som leksaksbolaget Lego lanserade i januari 2016. Temat slog igenom hos målgruppen – småpojkar – runt om i världen på bara ett par månader. Nexo Knights består inte endast av ett antal legofigurer och byggsatser som designats enligt temat. Det omfattar också till exempel en serie av animerade filmer i många delar och ett mobilt spel som kan spelas med pektdator.⁷⁷ De olika kanalerna som bygger på det gemensamma temat kopplas samman på olika sätt: det är till exempel möjligt att skaffa nya egenskaper och krafter till mobilspelet genom att skanna in legoklossfigurernas sköldar – antingen fysiska sköldar eller bilder på sköldar som ibland visas i tv-programmen. Konvergensen gäller således inte bara de traditionella medierna utan också produkter i den fysiska världen.

Från mediekonsumenter till medieproducenter

Genom de sociala medierna har publikens roll förändrats. Mediekonsumenterna har börjat förmedla och producera medieinnehåll. Var och en som administrerar ett personligt konto i sociala medier fungerar på ett sätt som chefredaktör för ett eget medium. Användaren värderar innehåll som han eller hon ser och väljer ut de delar av innehållet som han eller hon vill förmedla vidare till sitt eget nätverk. En betydande del av det medieinnehåll – texter, bilder, videor och kommentarer – som vi konsumerar via sociala medier har producerats av personer som är i samma situation

⁷⁶ Lehti 2016.

⁷⁷ Se <http://www.lego.com/sv-se/nexoknights>

som vi. Rekommendationerna i sociala medier har en allt starkare styrande inverkan på medieanvändningen. Tiden för enkelriktade medier är över: ett medium som vill påverka ska vara dubbelriktat. Det ska vara inriktat på att skapa interaktion och locka till reaktioner. Ett meddelande som är avsett att vara enkelriktat och undvika reaktioner är helt enkelt inte intressant i den sociala medieverkligheten.

Detta ställer naturligtvis stora krav på organisationernas och institutionernas kommunikation, där sändarna traditionellt försökt kontrollera tolkningen och distributionen av meddelandena i så stor omfattning som möjligt. Många organisationer och institutioner har utgått från att deras meddelanden uttryckligen får trovärdighet via institutionens eller dess företrädares status. De sociala medierna har brutit upp den här konstellationen. Budskap blir intressanta och lockande att distribuera framför allt när det är möjligt att personligen ansluta sig till deras innehåll och använda dem som byggstenar för sin egen identitet och mediepersonlighet. Opinionsledarna på webben har inte fått sin ställning med stöd av någon institutionell status utan uttryckligen med hjälp av ett lättbegripligt budskap som vädjar till mottagarna så att de vill vidarebefordra det till andra. Opinionsbildarna på webben deltar också själva i diskussionen. De är beredda på dialog, öppna för utmaningar och orädda för meningsskiljaktigheter. Även kyrkan har småningom vaknat upp till den här flerstämmigheten.

Mediepubliken splittras

Genom de digitala medierna har hela mediefältet fragmenterats på ett betydande sätt i takt med den enorma ökningen av utbudet. Det finns ingen väg tillbaka till den värld där hela folket tittade på samma nyheter varje kväll klockan halv nio. Det finns ingen återvändo eftersom publikerna har splittrats i allt mindre och mer differentierade grupper. Globalt sett kan en sådan enhetlig nationell medieverklighet som fortfarande rådde i Finland på 1980-talet endast överleva i utvecklade diktaturer där staten kontrollerar massmedierna och där majoriteten av befolkningen inte har tillträde till eller förmåga att använda internet.

Det ökade utbudet gör det möjligt att tillgodose olika publikers och olika preferenser allt bättre, och den har också ökat användningen av olika medieredskap. Baksidan är att det bildas *bubblor*: det finns tecken på att vissa grupper tolkningar av hela den samhälls- och politiska verkligheten avviker från majoritetens uppfattning i avsevärd mån, vilket främjar en polarisering av åsikter. Till detta bidrar sannolikt Facebooks sätt att erbjuda läsarna nytt att läsa med hjälp av en algoritm som baseras på läsarens preferenser och tidigare reaktioner. På grund av denna "filterbubbla" får läsaren kontinuerligt se allt fler åsikter som stödjer hans eller hennes egna preferenser än information som står i strid med dem.⁷⁸

78 Se t.ex. Ingram 2015.

Webben är inte bara en utmärkt plattform för information, utan också ett utmärkt redskap för *desinformation*: för rykten, fördomar och medveten vilseledning. Under de senaste åren har medveten informationspåverkan blivit ett aktuellt diskussionsämne. Särskilt Ryssland har bedrivit sådan verksamhet för att gynna sina egna intressen. Ett annat aktuellt fenomen är de nya så kallade lögnmedierna. Den synligaste bland dessa medier är på finskt håll MV-lehti, som ofta publicerar missvisande, lögnaktiga och från andra medier stulna artiklar. MV-lehti har också publicerat många attacker mot kyrkan. Det är avgörande för medieatmosfärens utveckling i Finland hur vi lyckas förhindra att dessa hat- och lögnmedier får ökat inflytande. I dag har finländarna dock fortsättningsvis en god medieläskunnighet. Även om cirka hälften av finländarna känner till sådana webbplatser som MV-lehti eller Magneettimedia, betraktar endast åtta procent av dem de här medierna som trovärdiga informationskällor.⁷⁹

Den ökande mångfalden i mediefältet har naturligtvis också positiva effekter. Utbudet har ökat enormt och människor kan nu skapa nätverk som överskrider alla nationella och kulturella gränser. I dag kan en ung i Finland ha en internationell grupp som sin viktigaste referensgrupp, till exempel beundrare av koreansk pop, i stället för en finsk eller lokal hobbygrupp. För en nationell kyrka som geografiskt sett är starkt inriktad på lokal verksamhet medför en globalisering av identiteten och interaktionen av detta slag betydande utmaningar, som vi tills vidare inte har kunnat besvara i någon större utsträckning. Även om fysiska möten har stort värde och betydelse, skaffar många de verkliga ideologiska och identitetsformande byggstenarna via sina internationella nätverk, trots alla möten i vardagen. I den globala mediemiljön vore det klokt också för kyrkan att betona sin globala gränsöverskridande roll och godkänna att det oundvikligen finns skillnader mellan olika uppfattningar, stilar och smaker.

Är stora plattformar portvakter?

Samtidigt som det skett splittring inom olika publikers och kulturers, har digitaliseringen också medfört en synnerligen betydande internationell koncentration inom mediefältet. En allt större del av den tid som vi lägger ned på nätet gäller tjänster som produceras av mediejättar som Google och Facebook. Även om de båda företagen gärna uppträder som aktörer som möjliggör en informationsmotorväg, har deras dominerande ställning gett dem rollen som ett slags portvakter. De har stora möjligheter att påverka vilket innehåll människor slutligen får tillgång till. Om man döljer en uppgift i Googles sökmotor, blir den i praktiken otillgänglig för de flesta på internet. Även saklig information kan försvinna från Google enbart genom oväntade följder av förändringar i tjänstens sökalgoritm.

⁷⁹ Medioiden luotettavuus 2016.

Inte heller Facebook är någon neutral kanal för informationsförmedling, trots tjänstens synbara öppenhet. Den innehållsalgoritm som Facebook innehåller reglerar mycket kraftigt vilka av alla de existerande postningarna varje enskild användare slutligen erbjuds. Till exempel syns postningar på Facebooksidor som används av organisationer och företag i ett avgiftsfritt normalläge endast av några procent av dem som följer sidorna. För att uppnå större tittarmängder ska företaget eller organisationen betala för att postningen distribueras eller så ska tjänstens användare aktivt dela innehållet. Facebooks innehållsregler leder också till att innehåll som i Finland kan vara helt accepterat och normalt, t.ex. ett foto på en person som badar bastu, avlägsnas från tjänsten eftersom bilden i den amerikanska kulturen betraktas som olämplig.

Förhållandet till information och auktoriteter har förändrats

De för kyrkan viktigaste förändringarna gäller dock det sätt på vilket internet förändrat människans relation till information, auktoriteter och andra människor. Den amerikanske filosofen Daniel Dennett har jämfört den förändring som internet medfört i förhållande till informationen och varandra med den kambriska explosionen. Före den kambriska perioden var haven grumliga och organismerna kunde endast förnimma det som fanns i deras omedelbara närhet. När vattnet i haven blev klarare under den kambriska perioden, blev synsinnet organismernas viktigaste konkurrensfaktor, eftersom synen gjorde det möjligt för organismerna att se längre: till exempel en predator kunde se sitt byte på längre håll, och synsinnet möjliggjorde också utvecklingen av rörelseförmågan. När haven blev klarare, blev evolutionen väldigt mycket snabbare och gav upphov till en enorm mängd nya, mer utvecklade organismer. Enligt Dennett har den nya informationstransparens som internet medfört startat en likadan reaktion i våra organisationer.⁸⁰ Vi ser nu längre, förmånligare och lättare än någonsin: all information i världen är i princip tillgänglig i vår rockficka.

Starkast drabbar den här omvälvningen organisationer av kyrkans typ, vilkas ställning har byggt på kunskap, och där den hierarkiska organisationen mer eller mindre haft kontroll över vem som får tillgång till information och hur informationen ska tolkas. Genom reformationen, som drog nytta av boktryckarkonsten, introducerades Bibeln på folkspråk, så att Skriften blev tillgänglig för alla som kunde läsa. Detta gav dock den etablerade kyrkan mycket makt att bestämma hur tron skulle tolkas på rätt sätt. Under internets tidevarv har varken kyrkan eller någon annan organisation en sådan given ställning och deras uppfattningar blir föremål för likadan granskning som alla andra påståenden.

80 Dennett & Roy 2016.

Under internets tidevarv är kyrkans uppgift inte längre att försvara den rätta tron och läran, utan att lära sig att på ett nytt sätt vara medvandrare för människorna, tänka och söka på samma nivå som de och uppskatta mångfalden.

3.2 Kyrkans innehåll i olika medier

Kyrkans programinnehåll i radio och tv

Kyrkans innehåll har klarat sig rätt bra i alla omvälvningar i mediesektorn. Även om till och med Rundradion övergått till att betona webbens prioritet i sin strategi, har de traditionella radio- och tv-kanalerna behållit sina ställningar åtminstone bland de målgrupper som traditionellt använder kyrkans innehåll. Förändringen är dock oundviklig, även om statistiken över andaktsprogrammen i Yle år 2015 pekade på en liten ökning både i radio och tv (se tabellen 3.1). I Yle har de finska andaktsprogrammen placerats i Yle Radio 1, som stod för nio procent av den dagliga lyssnartiden. Kanalens tittarmängder ökade något; kanalen nådde 857 000 personer per vecka år 2015.⁸¹ Ökningen förklarar också delvis den lilla ökningen av andaktsprogrammets lyssnarmängder.

På längre sikt har trenden dock varit dalande. När radiogudstjänsten i slutet av 1960-talet nådde i genomsnitt 900 000 personer, var siffran i genomsnitt 367 000 personer år 1991 och i genomsnitt 180 000 personer år 2015. Även om radiogudstjänsten har behållit sin ställning som det populäraste programmet på söndag morgon, har den fått överlämna sin traditionella ledande ställning som veckans populäraste program i Yle Radio 1 till programmet Ykkösaamu.⁸² Det är allt svårare för programmet att nå unga lyssnare eftersom de vanligen vistas på ett helt annat håll vid den här tidpunkten.

81 Finnpanel Oy: Radion kuuntelu ja TV:n katselu Suomessa.

82 Finnpanel Oy: Radion kuuntelu ja TV:n katselu Suomessa.

Tabell 3.1 Utvecklingen av antalet lyssnare (räckvidd) för de finska andaktsprogrammen i radio. KRU (9+). Finnpanel Oy: Radion kuuntelu ja TV:n katselu Suomessa.

Radio	Lyssnare i medeltal					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Morgonandakt mån.–lör. kl. 6.15	62 000	62 000	61 000	58 000	56 000	54 000
Morgonandakt mån.–lör. kl. 7.50	140 000	148 000	146 000	133 000	132 000	137 000
Aftonandakt mån.–fre. kl. 18.50	77 000	77 000	75 000	71 000	70 000	72 000
Aftonandakt lör. kl. 18	123 000	112 000	114 000	112 000	104 000	109 000
Gudstjänst sön. kl. 10	203 000	212 000	183 000	190 000	179 000	180 000
Gudstjänst från annan kyrka sön. kl. 11	123 000	124 000	123 000	137 000	124 000	137 000
Gudstjänst / Horisontti sön. kl. 18	66 000	59 000	54 000	55 000	56 000	
Hartaita säveliä mån.–lör. kl. 6.05	56 000	57 000	57 000	53 000	51 000	50 000
Hartaita säveliä mån.–lör. kl. 7.45	140 000	148 000	146 000	133 000	132 000	137 000
Hartaita säveliä mån.–fre. kl. 18.30		70 000	70 000	65 000	66 000	67 000
Horisontti sön. kl. 12.15						83 000

Samma utveckling kan ses i tv – även om tv-gudstjänsterna i bästa fall lockar en publik på över 300 000 personer, är riktningen långsamt minskande.

Tabell 3.2 Utvecklingen av antalet tittare (räckvidd) för de finska andaktsprogrammen i radio. Tv-mätarundersökning (4+). Finnpanel Oy: Radion kuuntelu ja TV:n katselu Suomessa.

Tv	Tittare i medeltal					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gudstjänst (alla)			143 000	128 000	119 300	119 600
• lutheraner	171 000	139 000	158 000	145 000	130 500	131 000
• ortodoxa			55 000	57 000	66 000	65 000
• frikyrkliga			135 000	112 000	104 000	105 600
• katoliker			59 000	86 000	73 000	92 000
Gudstjänst repris				43 300	44 100	45 300
Pisara	102 000	95 000	99 000	111 000	107 000	79 600
Pisara repris					109 000	84 500

Tv	Produktion					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gudstjänster (alla)	31	35	33	31	34	35
• lutheraner	22	26	24	22	25	26
• ortodoxa	3	3	3	3	3	3
• frikyrkliga	5	5	5	5	5	5
• katolska	1	1	1	2	1	1
Pisara	57	57	58	57	57	57

Tabell 3.3 Utvecklingen av antalet lyssnare och tittare (räckvidd) för de svenska andaktsprogrammen i radio och tv. KRT-Online (Svenskspråkiga 9+). Finnpanel Oy.

Radio	Lyssnare i medeltal						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Andrum må–fre kl. 6.54	25 000	23 000	20 000	19 000	18 000	18 000	18 000
Andrum må–fre kl. 9.15	42 000	39 000	37 000	37 000	40 000	37 000	37 000
Aftonandakt må–fre kl. 19.15	14 000	14 000	16 000	15 000	16 000	14 000	16 000
Aftonandakt sö kl. 19.15	9 000	12 000	13 000	11 000	12 000	11 000	13 000
Familjeandakt lö kl. 8.53	28 000	26 000	28 000	24 000	25 000	24 000	28 000
Radiogudstjänst sö kl. 13.03	29 000	26 000	28 000	27 000	25 000	26 000	27 000
Tv	Tittare i medeltal						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Gudstjänst (alla sändningar)	12 000	9 400	7 000	10 000	11 000	9 000	12 000
Himlalive (alla sändningar)	22 000	25 000	22 000	25 000	24 000	25 500	30 000
Tv	Antal / år						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Gudstjänster	10	12	10	10	12	8	8
Himlalive	15	15	15	15	15	15	15

Även om radio- tv-gudstjänsternas lyssnare och tittare ofta är mycket trogna, är problemet att kanalen inte får nya lyssnare på samma sätt som tidigare. Kanalernas åldersprofil förskjuts hela tiden mot allt äldre åldersgrupper, och den typiska radio- och tv-gudstjänstens lyssnare eller tittare är en kvinna som är äldre än 60 år. När bortfallet är större än tillkomsten av nya lyssnare, blir åldersstrukturen ännu skevare.

En intressant detalj är att den finska tv-gudstjänstens repris på måndag klockan 11.00 får allt fler tittare, vilket betyder att tittarna är beredda att titta på gudstjänster också på andra sändningstider än på söndag klockan 10.00. År 2015 hade repriserna 45 300 tittare, vilket innebär att den första sändningen och repriserna tillsammans nådde 164 900 tittare.

Kyrkans informationscentral har gjort satsningar för att nå nya publikgrupper för tv-gudstjänsterna och radioandakterna. Tester och användning av olika format har visat att det är möjligt att påverka tittarprofilen för ett program. Specialgudstjänsterna i tv har nått yngre tittare och de har en mer balanserad könsfördelning, men profilen har fortfarande en betoning på de äldre åldersgrupperna. Därför är också andaktsprogrammen ”låsta” av tittarprofilerna för Yle TV 1 och Yle Radio 1.

Radiogudstjänsterna har en klart dokumentär karaktär och det har inte funnits några planer på att ändra på detta. Radiogudstjänsternas typiska radioprogramskaraktär har vidare utvecklats genom utbildning av församlingsanställda. Antalet radiogudstjänster som spelats in på förhand är fortfarande litet, men ökar långsamt på grund av Yles ekonomiska läge. I sändningar som spelats in på förhand kan man också bättre utnyttja radions möjligheter.

Radioandakterna har behållit sin ställning rätt bra, men även de uppvisar samma trend som gudstjänsterna: år 2012 hade sändningen klockan 7.50 146 000 lyssnare, mot 137 000 lyssnare år 2015. Tittarmängderna för tv-programmet *Pisara* har ökat under hela fyraårsperioden, men flytten till en ny programplats orsakade en nedgång. När antalet tittare år 2014 var 107 000, hade antalet år 2015 sjunkit till 79 600. Då både första sändningen och repriserna beaktas, var tittarantalet 216 000 år 2016 och i genomsnitt 164 000 år 2015.

Åtstramningen av Yles ekonomi har också lett till en minskning av resurserna för den andliga programverksamheten. Det ekonomiska trycket har varit hårt särskilt inom tv. Även om de tillgängliga resurserna varit betydligt mindre än tidigare, har man lyckats hålla det årliga antalet tv-gudstjänster högt, rentav så att antalet sändningar år 2015 var 35, medan siffran år 2012 var 33. I praktiken har antalet direktsända gudstjänster minskat något och antalet inspelade gudstjänster ökat.

I dag kan tv-gudstjänsterna grovt taget indelas i tre grupper:

1. Församlingarnas huvudgudstjänster. Den största enskilda gruppen bland gudstjänsterna är fortsättningsvis direktsändningar av församlingarnas huvudgudstjänster. Dessa dokumentära gudstjänster är verksamhetens ryggrad, men av kostnadsskäl har deras antal minskat.
2. Format. Syftet med olika format är att nå nya publikgrupper och att effektivisera produktionsprocessen. Ett av de mest långlivade formaten någonsin var *Kolmen vartin kirkko* (2004–2012), som var ett gudstjänstprogram som anpassats till tv-studiomiljö. Den diskuterande gudstjänsten *Nojatuolikirkko*, som lanserades 2012, har visat att tv-gudstjänsten kan nå också yngre åldersklasser. *Nojatuolikirkkos* Facebooksidor har varit en framgång. Från och med 2014 har konceptet *Riemulaulut*, ett tal- och musikprogramformat, utvecklats. *Riemulaulut* söker fortfarande sin form men har lyckats nå större tittargrupper än de traditionella söndagsgudstjänsterna.

3. Andra gudstjänster av tv-karaktär. Den här gruppen omfattar ett stort antal varierande gudstjänster som i regel förrättas på annat håll än i traditionella kyrkolokaler. Bland de mest traditionella alternativen är tv-sändningarna av gudstjänster på religiösa sommarfester, men i denna grupp finns också till exempel Bikers-mässan, mässan på teckenspråk, pop-mässan, diakoniyrkeshögskolan Diaks festmessa och Land i sikte-festivalernas festgudstjänst. De här gudstjänsterna är i allmänhet inspelade. Av ekonomiska skäl sker inspelningen ofta på någon annan dag än söndag.

En utmaning för programplaneringen är att arbetet måste balanseras omsorgsfullt, eftersom en del av de trogna tittarna har en mycket klar uppfattning om hur en riktig tv-gudstjänst ska vara. Å andra sidan skulle tittarprofilen förvrängas ännu snabbare än i dag om alla tv-gudstjänster var församlingarnas normala söndagsgudstjänster. För att nå nya tittare behövs ett brett urval gudstjänster av olika slag och medvetna satsningar på ett sådant uttryck som är karaktäristiskt just för tv. Det har varit glädjande att observera att också de nya formaten och de experimentella gudstjänsterna fått positiv respons i nästan alla åldersklasser. Andaktsprogrammets tittar- och lyssnarsiffror på Arenan är rätt marginella. En annan utmaning är också att Yle tills vidare inte har kunnat leverera klara och tydliga statistiska uppgifter om tittandet på Arenan. Enligt en grov uppskattning ligger tittarsiffrorna för tv-gudstjänsterna på Arenan mellan 300 och 5 000 gånger och för Pisara mellan cirka 150 och 800 gånger. Horisonttis avsnitt avlyssnades cirka 200–2 000 gånger på Arenan, radioandakterna cirka 150–2 000 gånger.

Direktuppspelning och annat visuellt innehåll på församlingarnas webbplatser

Allt fler församlingar sänder gudstjänster och andra evenemang genom direktuppspelning, så kallad direktströmning. I en enkät med församlingarna meddelade 29 procent av församlingarna (n=411) att de sänder församlingens evenemang som direktuppspelning eller lägger ut inspelningar på webben.⁸³

I en enkät som Kyrkans informationscentral gjorde år 2014 meddelade 24 procent av de församlingar som besvarade enkäten (n=142) att de distribuerade innehåll genom direktuppspelning. Totalt 44 procent av de församlingar som inte använde direktuppspelning eller distribuerade audiovisuella innehåll på webben meddelade att de var intresserade av de här möjligheterna.

Av de församlingar som använt direktuppspelning meddelade 44 procent att de sänder gudstjänster, 16 procent att de sänder konserter och tio procent att de sänder kyrkliga förrättningar. Totalt 73 procent av de församlingar som besvarade

83 Församlingsenkäten 2016.

enkäten meddelade att de endast använder direktuppspelning, inte inspelningar. Hela 60 procent av församlingarna meddelade att de var beredda att använda material som producerats på annat håll, men endast 39 procent var beredda att lämna sitt eget material för gemensam användning.

Även om intresset ökade – och denna utveckling fortsätter även i dag – befarade många församlingar att deras tekniska kunnande eller resurser skulle utgöra en flaskhals. Församlingarna upplevde också upphovsrättsliga frågor som komplicerade. I en del församlingar motsatte sig personalen direktuppspelning med hänvisning till upphovsrätten eller till sin ovilja att ”uppträda”. I några församlingar upplevde man att en eventuell inspelning stör församlingsmedlemmarnas integritet.

Direktuppspelning blir allt vanligare i församlingarna i takt med att utrustningarna blir förmånligare och programvarorna lättare att använda. I slutet av 2015 färdigställdes nya instruktioner till församlingarna om distribution av audiovisuella material på webben och särskilt om direktuppspelning. Målet är att i framtiden öka utbildningen och underlätta sam användningen och distributionen av material på webben. De nya dialogiska medierna, såsom Periscope, som tillhandahålls av Twitter, samt Facebook live, erbjuder fler nya möjligheter.

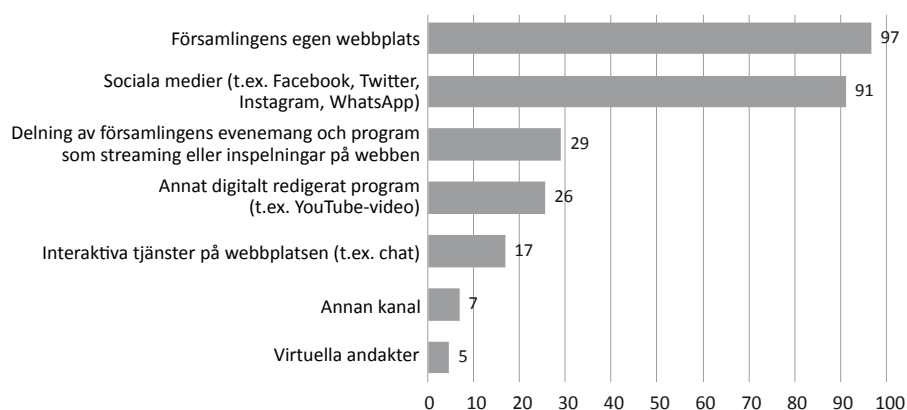
Kyrkans innehåll på webben

De externa kanalernas förmåga att nå publiken minskar och därför har kyrkan under flera år satsat på utvecklingen av sina egna digitala kanaler. Via kyrkans webbplatser, konton i sociala medier och olika kampanjer når kyrkan fortlöpande flera hundra tusen människor varje vecka. Ofta är syftet med de här kanalerna uttryckligen att nå andra än dem som följer kyrkans traditionella innehåll.

Kyrkans huvudsakliga webbplats är evl.fi. Webbplatsen har nått slutet av sin livscykel i dess nuvarande form och en uppdaterad version lanseras 2016. Den nuvarande webbplatsen har cirka 100 000 besökare per månad, men sammanlagt når kyrkans samtliga webbplatser – såsom webbplatserna för kyrkans böcker, för andakter och för olika teman och kampanjer – betydligt fler besökare. Sett till antalet nås flest människor via kyrkans Facebooksida Kirkko Suomessa. Åren 2015–2016 har den nått i genomsnitt 200 000–300 000 finländare per vecka, men siffran varierar. Under de bästa veckorna har innehållet nått hela 700 000 finländare. Kyrkans Twitter-konto @kirkko_evl når flera tiotusentals finländare. Twitterkontot är till sin profil sådant att det bäst når opinionsbildare och samhällsaktiva människor. Allra bäst går kyrkans budskap fram i de sociala medierna via kyrkans anställda och förgrundsgestalter – personliga meddelanden sprids i de sociala medierna mycket bättre än organisationernas meddelanden.

Kyrkan når människor också till exempel via bloggar. Bloggen Rajalla, som publiceras på Suomen Kuvalehtis webbplats, behandlar särskilt samhällsfrågor. I bästa fall når texterna i bloggen flera tiotusentals läsare. När bloggen Rajalla lyckats särskilt bra har den väckt allmän samhällsdebatt om ämnen som är viktiga för

kyrkan. Bloggen Oisko tulta, som publicerades i A-lehdets tjänst Lily och som lades ned i juli 2015, nådde särskilt unga kvinnor till exempel med texter om världsåskådning och parförhållanden.

Figur 3.2 Digitala medieredskap som församlingarna använde år 2015, andelen församlingar som svarat "ja". Församlingsenkäten 2016, N=411.

Kyrkans arbete på webben präglas dels av experimentvilja, dels av diversitet. De olika sätten att kommunicera på webben utvecklas hela tiden och därför söker kyrkans webbkommunikation fortlöpande nya former. Experiment har gjorts till exempel med nya kanaler och uttrycksformer. Bland annat testades 2016 direkta och interaktiva webbsändningar av olika slag. En betydande andel av arbetet på webben görs decentraliserat, dvs. i församlingarna. Kyrkan stödjer det här arbetet till exempel med webbplattformen Klockaren, som planerats för församlingarnas användning. I maj hade över 100 församlingar och samfundigheter antingen tagit eller höll på att ta i bruk systemet. Största delen av församlingarna har också tillgång till sociala medier, och cirka en tredjedel har delat församlingens evenemang till exempel genom direktuppspelning eller som inspelade material på webben.

Experiment med nya former av kampanjverksamhet

Pappien Pesula – mediesynlighet genom ett nytt slags nätverksprojekt

Kommunikationsfältet blir allt mångsidigare och då måste också kyrkans kommunikation kontinuerligt söka nya sätt att göra kyrkans budskap tillgängligt. Ett exempel på detta var fottvagningskampanjen Pappien Pesula, som genomfördes tillsammans med BassoRadio. En bakgrundsfaktor till Pappien Pesula var diskussionen om hur det är möjligt att berätta om påsken för människor som inte har en meningsfull relation till kyrkan. Målet var att kombinera emotionella och konkreta element, och att hitta en verksamhetsmodell som är trevlig och intressant men som samtidigt visar respekt för traditionen.

Idén var att erbjuda människor möjlighet att få sina fötter tvättade i enlighet med den urgamla traditionen, men på ett nytt sätt i en urban miljö. Påven Fransiskus hade bevisat styrkan hos traditionen med fottvätt genom att tvätta och kyssa ungdomsbrottslingars, kvinnors och icke-kristnas fötter. Reningens symbolik och det varma vattnets beröring skulle göra projektet konkret på ett lämpligt sätt.

Samarbetspartner i projektet blev BassoRadio, som samarbetat med kyrkan även tidigare, till exempel i anslutning till barnprogram och programformatet Pyhät Bassoksi. Under Stilla veckan öppnades på Unionsgatan i Helsingfors historiska centrum en i retrostil inredd Pappien Pesula ("Prästernas Tvättrum"), en lokal där jourhavande präster tvättade förbipasserande människors fötter. I kampanjen deltog cirka 30 präster för vilka mötet var lika ovant och osäkert som för dem som steg in för att få sina fötter tvättade. Utöver de direkta mötena i lokalen fick Pappien Pesula gott om synlighet i medierna. Kampanjen behandlades i MTV:s huvudnyhetssändning och bland annat i Yles finska och svenska kanaler. Iltalehti behandlade ämnet både i den tryckta tidningen och i webb-tv:n IL TV. Finland Today, Valomerkki och Kotimaa²⁴ presenterade projektet, som också fick en hel del synlighet i sociala medier.

Pappien Pesula fick RadioAwards-priset i RadioGaalaa 2016 som årets bästa kundpromotionsjippo år 2015. Juryn konstaterade att Pappien Pesula väckte intresse genom dess originalitet, kreativitet och mod. Vinnaren fick också utrymme i andra medier, vilket innebär att detta konkreta fotarbete fick stort genomslag.

Alla helgons dag 2015 – ljusständningskampanj

Hösten 2015 genomfördes en kampanj för Alla helgons dag, som erbjöd människor möjlighet att delta i firandet av dagen på ett nytt, gemenskapsinriktat sätt, antingen enskilt via webben eller genom att dela stämningen tillsammans med andra i sociala medier. Ljusständningskampanjen på Alla helgons dag var en del av nätverksarbetet för kyrkans arbetsgrupp för nya styrkor (Kirkon vahvuusryhmä), som samordnas av Kyrkans informationscentral. I genomförandet deltog också bland annat Helsingfors kyrkliga samfällighet, Finska Missionssällskapet, Kyrktjänst, Lasten keskus och Kyrkans central för det svenska arbetet.

På webbplatsen allhelgona.fi, som utarbetats för Alla helgons dag, och på evenemangets Facebooksida presenterades information om dagens betydelse och traditioner. Här fanns också material som handlade om att möta sorg. Kampanjen uppmuntrade människor som drabbats av sorg att tända ett ljus vid den närståendes grav eller hemma hos sig samt att dela sina minnen med andra på evenemangets webbplats eller på annat håll i de sociala medierna med hashtagen #allahelgonsdag och #jagtänderljus (på finska #pyhäinpäivä eller #sytytänkynttilän). På webbplatsen allhelgona.fi var det också möjligt att titta på en direkt webbsändning av ljusständningen på Sandudds begravningsplats i Helsingfors.

Evenemanget nådde totalt över 640 000 människor på Facebook. Över 20 000 människor deltog aktivt i evenemanget på något sätt. Själva webbplatsen hade 3 200 besökare, och på Alla helgons dag den 31 oktober, då direktsändningen var påslagen,

hade sidan som mest nästan 2 000 besök. Det svenskspråkiga parallelevenemanget Tänd ett ljus för någon du saknar nådde 27 000 människor. På Twitter och Instagram delades flera tusen bilder, och kampanjens Facebook-evenemangssida blev spontant en plats där många delade minnen om sina kära som gått bort och uttryckte sitt deltagande i andra människors längtan.

Evenemanget på Alla helgons dag var ett försök som genomfördes genom nätverksarbete och på kort varsel. Det fick ett mycket positivt mottagande. Församlingar och andra samarbetspartner berömde särskilt att kampanjen stödde församlingens basverksamhet och lyfte fram Alla helgons dag, som har kommit lite i skymundan.

3.3 Sammanfattning

Utmaningen för kyrkans kommunikation är att tillgodose kraven på mediefältet, som förändras relativt snabbt. Man har utvecklat innehåll som delas i traditionella radio- och tv-kanaler och infört nya redskap och uttryckssätt. Försöken har visat att församlingarnas medlemmar och den stora allmänheten är beredda att ta emot ett mycket mångsidigt innehåll.

Å andra sidan är en del av dem som använder kyrkans medietjänster trygghetsorienterade: de önskar att tv- och radiogudstjänsterna och andaktsprogrammen i radio förblir mycket traditionella till innehållet och presentationssättet. Det är viktigt att också betjäna denna publik.

Yles roll och framtid har debatterats flitigt. Även om andaktsprogrammen ingår i Yles lagstadgade uppgifter,⁸⁴ definierar lagstiftningen inte programverksamhetens omfattning. Det är möjligt att försvara andaktsprogrammets ställning genom att utveckla programmets innehåll och sträva efter att hitta det typiska uttrycket för varje medium. Nedskärningar har redan gjorts i resurserna och ett nedskärningstryck råder även i fortsättningen. Därför är det viktigt att kontinuerligt söka efter nya kanaler för att förmedla kyrkans budskap.

Som helhet har kyrkan omfattande resurser för kommunikation, men i praktiken är de utspridda på församlingarna, stiftet, Kyrkostyrelsen och de kristna organisationerna. I kampen med de minskande resurserna erbjuder utveckling av samarbetet med olika aktörer betydande möjligheter. Kyrkan producerar bra medieinnehåll på många håll i organisationen. Med tanke på utnyttjandet av resurserna vore det mycket klokt att distribuera och använda materialet gemensamt. Samarbetet har redan ökat något, men det finns fortfarande åtskilligt att göra för att utveckla attityderna, redskapen och rutinerna.

⁸⁴ Lagen om Rundradion Ab 1993, 7 § 3.

Den elektroniska kommunikationens hastiga förändring förutsätter att alla som agerar med medier reagerar snabbt och tillägnar sig nya redskap. Enskilda församlingar har använt appen Periscope för att sända gudstjänster och andra innehåll även om det fortfarande finns obesvarade frågor till exempel om upphovsrätten. Det är dock nödvändigt för en levande kyrka som förnyas att göra modiga försök.

Även i det alltmer fragmenterade kommunikationsfältet ska kyrkan bjuda ut sitt budskap och sin närvaro såväl i medier som tv och radio som i de nyaste sociala medier. Kyrkan måste ha förmåga att vara närvarande för människor i olika åldrar och ge en upplevelse av närvaro och nåd genom mycket varierande kontaktytor. Kyrkan ska framför allt vara där människorna är – och i dag är människorna på nätet.

4 PÅ SPANING EFTER ENHET OCH GEMENSKAP I EN VÄRLD SOM FRAGMENTERAS

Pekka Y. Hiltunen, Vesa Häkkinen, Risto Jukko, Tomi Karttunen, Kimmo Kääriäinen, Susanna Merikanto-Timonen, Ilkka Mäkelä, Ari Ojell och Bror Träskbacka

4.1 Ekumenisk verksamhet

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är en del av den världsvida kristna kyrkan. Den är en mötande kyrka både i hemlandet och överallt i världen.

Internationalism, ekumenik och möten mellan religioner hör i allt större utsträckning till vardagen på alla nivåer inom kyrkan. Varje medlem av kyrkan är en kontaktyta till andra kristna gemenskaper och andra religioner. De lokala församlingarna är platser för möten och växelverkan. Genom sina vänförsamlingskontakter och andra internationella projekt är de också internationella aktörer. Stiften stödjer församlingarna i deras internationella kontakter. De kyrkliga förbindelser där den ena parten är hela Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland sköts på rikskyrklig nivå. De kyrkliga organisationerna verkar inom internationell diakoni och mission enligt de uppdrag kyrkan gett dem.

Under rapporteringsperioden fördes flera teologiska dialoger som ökade kyrkornas ömsesidiga samförstånd både i Finland och internationellt. De internationella kyrkogemenskaperna byggde gemenskap med sina medlemskyrkor, ordnade plenumsessioner och godkände viktiga dokument. Kristendomens tyngdpunkt har förskjutits till det södra halvklotet, och detta påverkade inte bara kyrkogemenskapernas verksamhet utan också missionsarbetet. Flyttrörelsen förde finländare till olika länder runt om i världen och den ökade invandringen gjorde mötet mellan religioner ännu viktigare än tidigare.

Ekumeniken i Finland: ökande gemenskap och samarbete trots utmaningarna

Vår kyrkas nuvarande ”lutherska och ekumeniska” verksamhetslinje formulerades särskilt under den tioårsperiod som började med reformationens 450-årsjubileum år 1967 under ledning av ärkebiskop Martti Simojoki (1908–1999). Utvecklingen anknöt till ekumenikens allmänna uppsving efter andra Vatikankonciliet 1962–

1965.⁸⁵ Utvecklingen fortsatte under de ärkebiskopar som efterträdde Simojoki, särskilt under ärkebiskop John Vikströms långa period (1982–1998), inom ramen för Kyrkans utrikesråd och Kyrkostyrelsens utrikesavdelning, som var underställd rådet.⁸⁶ Akademiska teologer, internationella kontakter, Ekumeniska rådet i Finland och ekumeniska aktörer på lokalnivå gav viktiga bidrag till utvecklingen. Denna ekumeniska linje får uttryck i den ekumeniska strategin för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland för åren 2009–2015 *Vår kyrka – ett samfund söker enhet*, som godkänkts av Kyrkans utrikesråd. Det första och viktigaste målet i riktlinjerna är kyrkans synliga enhet. Ekumeniken ses som en del av den kristna tron (Joh. 17:21; Ef. 4:4-6).

Det ekumeniska arbetet som pågått i flera decennier har skapat en god grund som gör det möjligt att öppet och i god anda möta till och med svåra frågor som kan påverka den ömsesidiga gemenskapen negativt, om de förblir obehandlade. Under den gångna fyraårsperioden fortsatte de teologiska dialogerna med ortodoxa och baptister i Finland och dialoger med katolikerna i Finland inleddes.⁸⁷ Dessutom sammanträdde delegationerna med Finlands Pingstväckelse och Suomen vapaakirkko halvårsvis. Frågor som gäller det praktiska genomförandet av avtalet om prediko- och nattvardsgemenskap, som undertecknades med Finlands metodister år 2010, behandlades i en samarbetsgrupp som sammanträdde åren 2011–2013. Hösten 2015 fattades beslut om att parterna fortsätter hålla kontakt och att de i framtiden också behandlar frågor som kräver teologiska tilläggsutredningar. År 2012 gjordes en mellanutvärdering av de lärosamtal som förts med Suomen Baptistikirkko och Finlands svenska baptistsamfund sedan 1997. I kommunikén konstaterades bland annat följande:

Samtalen har fördjupat våra kyrkors egna identiteter och ökat de naturliga möjligheterna till samarbete i ärenden som gäller förkunnelse, diakoni och samhällsfrågor. Under samtalen har det varit möjligt att undanröja minnen av de domar som utfärdades i lärotvister på 1500-talet och av de negativa upplevelserna under perioden före religionsfriheten på 1800-talet samt att hitta en anda av försoning.

En rapport som sammanfattar dialogens resultat *Jeesuksen Kristuksen kutsumat – Kallade av Jesus Kristus* publicerades våren 2013. Temat för dialogen hösten 2015 var gudstjänsten som en bild av kyrkans självförståelse och medlemskapet och frivilligarbetet i församlingen. Gemensamt konstaterades bland annat:

85 Enligt en analys av Repo (2008, 68) har kyrkans ekumeniska avtal byggt på teologiska överläggningar ända sedan 1930-talet samtidigt som kyrkans ekumeniska metodologi har utvecklats och fördjupats genom behandlingen av avtalen.

86 Om John Vikströms ekumeniska linje se t.ex. Cantell 2011, 4–14.

87 Teologiska lärosamtal.

I båda traditionerna är gudstjänstens viktigaste funktion att erbjuda ett möte med Jesus Kristus och med varandra som delar av hans kropp. Från gudstjänsten sänds vi ut att tjäna Herren och vår medmänniska.⁸⁸

Under rapporteringsperioden ordnades också lärosamtal med Finlands ortodoxa kyrka åren 2012 och 2014. År 2012 var temana ”Den kända och okända Gud” samt ”Hemmet som kristen fostrare”. I kommunikén konstaterades bland annat följande:

Enligt våra kyrkor är det möjligt att tala om Gud. Det är möjligt att lära känna honom och hitta svaret på den religiösa längtan i honom. Grunden för kyrkornas verksamhet i vår tid utgörs av budskapet om Gud som är närvarande och som man kan lita på också när saker inte hålls under kontroll och människan upplever att hon misslyckas i livet.

Vi hittade en gemensam grund för den kristna fostran i hemmet som utvidgas från hemmet till församlingens gudstjänstliv och som omfattar hela livet.

Undervisning i den egna religionen betraktades gemensamt som en god grund för den ungas uppväxt och för möten med andra i en kontext av ökande multikulturalitet.⁸⁹

Ämnet för dialogen år 2014 var ”Folkkyrkan som en teologisk och praktisk fråga”. I en anda av positiv religionsfrihet betonade den gemensamma kommunikén principen om att ge olika religioner och åskådningar plats som viktiga element i en livsåskådning som gett ett stort bidrag exempelvis till människorättstänkandet. Deltagarna kände oro för bristen på religiös läskunnighet och för kyrkornas frihet att verka i det finska samhället och i världen. Det behövs dialog mellan olika övertygelser. Kristendomen växer och är livskraftig globalt, och kyrkorna är fortsättningsvis betydande opinionsbildare också i Finland. Genom att vi lär oss känna vår egen tradition och internaliserar den lär vi oss också att respektera och förstå andra.⁹⁰

Delegationerna med Suomen vapaakirkko och Finlands Pingstväckelse behandlade kyrkornas aktuella frågor och teologiska teman, till exempel Faith and Order-konvergenshandlingen *Kyrkan: På väg mot en gemensam vision*.⁹¹ År 2012 ordnades ett seminarium om ekumeniken mellan lutherdomen och

88 Kommuniké Vaajakoski 2015, 1; Teologiska lärosamtal.

89 Häkkinen 2013, 45.

90 Karttunen 2014, 22–24.

91 Föredragen från ett seminarium som behandlade Kyrkornas världsråds nya ekumeniska grundläggande dokument publicerades i tidningen Reseptio 2/2013.

pingstväckelsen i samarbete med teologiska fakulteten vid Helsingfors universitet.⁹² Företrädare för Kyrkostyrelsen, Finska frikyrkorådet och Frikyrklig samverkan möttes för gemensamma överläggningar varje år. På sammanträdena behandlades aktuella frågor inom kyrkorna och till exempel betydelsen av reformationens 500-årsjubileum.

Tillsammans med kyrkosamfundet Katolska kyrkan i Finland inleddes en teologisk dialog under senhösten 2014. Bakgrundsfaktorer till dialogen är slutrapporten för den katolsk-lutherska dialoggruppen för Sverige och Finland, *Rättfärdiggörelsen i kyrkans liv*⁹³, samt ett förslag av prefekten för Påvliga rådet för de kristnas enhet kardinal Kurt Koch om en gemensam deklaration om kyrkan, nattvarden och tjänsten som en fortsättning på *den gemensamma deklarationen om rättfärdiggörelseläran*⁹⁴, som undertecknades år 1999. Koch besökte Finland på våren 2015. Arbetet har framskridit på ett lovande sätt och rådet för de kristnas enhet har gett ett betydande stöd till denna finländska dialog som också strävar efter att främja den internationella katolsk-lutherska dialogen.

Vid sidan av kyrkans bilaterala ekumeniska förbindelser är Ekumeniska rådet i Finland en viktig kanal som gör kyrkornas röster hörda i ärenden som gäller exempelvis religionsundervisningen i skolorna, asylfrågor och religionens synlighet i det offentliga rummet. Ett bevis på ökad ekumenisk gemenskap är att reformationens 500-årsjubileum år 2017 har beretts ekumeniskt, avvikande från reformationens tidigare jubileumsår. I de olika organen finns företrädare för de romersk-katolska och ortodoxa kyrkorna och för frikyrkorna.

Lärosamtal med den ortodoxa kyrkan i Ryssland och avbrott i samtalen

Den teologiska dialogen med den ortodoxa kyrkan i Ryssland, som pågått sedan 1970, avbröts i september 2014 som ett resultat av en lägesbedömning som ärkebiskop Kari Mäkinens grupp gjorde tillsammans med patriarken Kirill och metropoliten Hilarion. Bidragande faktorer till beslutet var skillnader i uppfattningarna om karaktären av och målen för den planerade teologiska dialogen om den kristna människosynen. Beslutet innebär inte att relationerna skulle ha avbrutits, men parterna såg inga förutsättningar för en ”full teologisk dialog” i detta skede. Frågan om en eventuell fortsättning på de officiella lärosamtalen lämnades dock öppen. På hösten 2015 ingick kyrkorna en överenskommelse om att under första hälften av 2016 ordna en gemensam konferens av akademisk karaktär om den kristna människosynen. Ett centralt element i detta sammanhang är kyrkornas uppfattning om det kristna äktenskapet. Det bilaterala stipendiatutbytet med den

92 Föredragen har publicerats i *Reseptio* 1/2013.

93 *Rättfärdiggörelsen i kyrkans liv* 2010.

94 *Gemensam deklaration om rättfärdiggörelseläran* 1997.

teologiska akademien i S:t Petersburg fortsatte, liksom även närområdessamarbetet med S:t Petersburgs stift och i anslutning till samarbetsrådet för kristna kyrkor i Barentsregionen också med Murmansk stift.

Den teologiska dialogen med den ortodoxa kyrkan i Ryssland har varit mycket betydande och vittomfattande både teologiskt och med tanke på gemenskapen mellan kristna. Det är viktigt för ekumeniken, för det internationella och bilaterala samarbetet och till exempel för de ekumeniska familjerna i Finland att dialogen med den ortodoxa kyrkan i Ryssland fortsätter även i framtiden.⁹⁵

Kyrkornas världsråd: pilgrimsvandring för rättvisa och fred samt konsensusmetoden

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är en av de stiftande medlemmarna i Kyrkornas världsråd (KVR) och en av dess mest aktiva medlemskyrkor. KVR är världens största ekumeniska kyrkoförbund. Det har 345 medlemskyrkor i 110 länder och samlar cirka 500 miljoner kristna. Organisationens viktigaste sammanträde är generalförsamlingen, som ordnas med cirka sju års intervaller. En delegation från vår kyrka deltog i KVR:s tionde generalförsamling, som ordnades i Busan i Sydkorea i månadsskiftet oktober-november 2013. Generalförsamlingens tema var "Livets Gud, led oss till rättvisa och fred". I generalförsamlingen deltog cirka 3 000 företrädare för kyrkor och partnerorganisationer från nästan alla kristna kyrkor runt om i världen.

På programmet stod tiotals evenemang som behandlade generalförsamlingens tema. Varje dag inleddes och avslutades med bön. De dagliga bibelstudierna hade anknytning till generalförsamlingens tema. Generalförsamlingen hade sex tematiska plenumsessioner. De fokuserade på läget i Asien, mission, enhet, rättvisa och fred. Den politiska situationen på den delade koreanska halvön och de koreanska kyrkornas starka betoning på mission gav behandlingen av ämnet en konkret bakgrund. Ett underlag för behandlingen av temat fred var KVR:s dokument om rättvisa och fred, som rådet publicerat på det internationella och ekumeniska fredsmötet i Kingston år 2011 och som även vår kyrka kommenterat i två utlåtanden. Plenumsessionerna lyfte fram många globala utmaningar som kyrkorna måste möta tillsammans samt olika sätt för den ekumeniska rörelsen att tillsammans tackla dessa utmaningar.

Mellan generalförsamlingarna utövas KVR:s beslutsrätt av rådets centralkommitté, som har 150 medlemmar. Verksamheten och ekonomin leds av styrelsen (exekutivkommittén), som har 20 medlemmar. Till centralkommitténs och styrelsens ordförande valdes för första gången en kvinna och afrikan, TD Agnes Abuom, som representerar den anglikanska kyrkan i Kenya. Till president

⁹⁵ Om resultaten av den teologiska dialogen med den ortodoxa kyrkan i Ryssland se t.ex. Forsberg 2009, 179–187 och Cantell 2014, 85–88.

för region Europa valdes Svenska kyrkans ärkebiskop Anders Wejryd. Biskop Simo Peura omvaldes till centralkommittén. Från Finland invaldes också den ortodoxa kyrkans representant TD Pekka Metso till centralkommittén. Biskop Peura valdes dessutom som de nordiska och baltiska kyrkornas gemensamma kandidat till KVR:s styrelse. Han fungerar även som andre ordförande för den permanenta kommittén för samförstånd och samverkan. Kommitténs uppgift är att utveckla samarbetet mellan de ortodoxa och protestantiska kyrkorna.⁹⁶

Det bärande temat för mandatperioden efter Busan, som avslutas år 2021, är "en pilgrimsvandring mot rättvisa och fred". Med detta tema vill den ekumeniska rörelsen säga att kyrkorna befinner sig på en gemensam pilgrimsvandring. Den dubbla kallelsen är svaret på vår tids stora behov att hitta en gemenskap av andlighet och mänsklighet. Vi får inte acceptera våldsspiralen utan behöver upprätthålla en vision om en annan verklighet som präglas av hopp.

Konsensusmetoden har etablerat sin ställning som KVR:s arbetsredskap. Konsensus är inte bara en metod utan en princip som genomtränger hela verksamhetsstrukturen och ger den dess särskilda anda. Konsensusen kan beskrivas med följande slagord: på spaning efter en gemensam uppfattning, genuin dialog, respekt för den andra, ömsesidigt stöd, ökade krafter och en strävan efter att förverkliga Guds vilja som präglas av bön. Även om konsensusmetoden innebär att det är svårt att behandla olika ärenden och att arbetet kräver tålamod, lyhördhet och tid, verkar det som om metoden lämpar sig bättre för kyrkliga beslut än systemet med demokratiska majoritetsbeslut. Tack vare konsensusmetoden har det varit möjligt att förnya KVR och förstärka den andliga karaktären i dess arbete. Som kyrka har vi mycket att lära oss av denna metod när vi söker enhet och gemenskap i en värld som fortsätter att fragmenteras.

Europeiska kyrkokonferensen: ny struktur och byggande av kontakter i polariteternas Europa

Europeiska kyrkokonferensen (KEK), som grundades 1959, är ett ekumeniskt samarbetsorgan för Europas ortodoxa, anglikanska, lutherska och protestantiska kyrkor. Den har 125 medlemskyrkor och 19 partnerorganisationer. I likhet med de övriga internationella institutionerna från 1900-talet har också KEK befunnit sig i ett jämsnigstillstånd under de senaste decennierna. En bidragande faktor till behovet av omvärdering har varit behovet av att hitta en ny verksamhetsvision för KEK i världen som den ser ut efter det kalla krigets slut. I generalförsamlingen i Lyon 2009 fattade konferensen beslut om att ordna nästa generalförsamling redan år 2013 i syfte att fatta beslut om KEK:s nya konstitution och organisation.

96 Se rapport om generalförsamlingen i Busan Rescriptio 2/2013, 37–57.

Generalförsamlingen hölls i Budapest i juni 2013 med temat "Tveka inte". På mötet diskuterades KEK och dess mission i ett Europa som är under förändring. Mötet fokuserade på reformen av organisationens konstitution. Resultatet blev att konferensen fick en uppdaterad vision och mission som möjliggjorde en reform av dess organisation. Kommissionerna, som tidigare utfört en stor del av det praktiska arbetet i organisationen, lades ned. Sekretariatet centraliserades till Bryssel från och med början av 2015 och dess arbete omorganiserades utgående från KEK:s program. Den nya missionen omfattar kyrkornas ekumeniska uppgift och de grundläggande elementen i det arbete som KEK:s gamla kommissioner utförde: enhet, vittnesbörd och tjänst samt opinionsbildning i EU och Europeiska rådet. KEK följer upp och analyserar EU:s verksamhet och erbjuder medlemskyrkorna möjlighet att delta i dessa processer. Unionens verksamhet regleras av artikel 17 i Lissabonfördraget, där EU åläggs skyldighet att föra dialog med kyrkor och religiösa samfund, och denna artikel skapar den normativa grunden för dialogen. Ledningsansvaret för helheten centraliserades tydligare än tidigare till förvaltningsrådet och generalsekreteraren.

KEK:s centralkommitté omvandlades till ett förvaltningsråd och dess medlemsantal minskades från 40 till 20 personer. Från vår kyrka invaldes professor Aila Lauha till medlem i förvaltningsrådet fram till nästa generalförsamling år 2018. Vår kyrka har en stark representation också i de tematiska referensgrupper som infördes i och med den nya organisationen. De flesta referensgrupper inledde sin verksamhet år 2015. Ett ytterligare bevis på finländarnas starka ekumeniska insatser i KEK är att Heikki Huttunen, tidigare generalsekreterare för Ekumeniska rådet i Finland, valdes till KEK:s generalsekreterare från och med början av år 2016.

Efter den lugnare perioden efter kalla krigets slut har den ekonomiska krisen som började 2008, flyktingkrisen i Mellanöstern, händelserna i Ukraina och det i övrigt åtstramade politiska och samhälleliga läget gett Europa och KEK helt nya utmaningar och uppgifter som brobyggare. "De nya polariteterna" var ett centralt element i omvärldsbeskrivningen redan före Budapest. KEK:s uppgift och framtidsplan är att i stället för strukturerna och organisationen fokusera mer på att sköta sin grundläggande uppgift som de europeiska kyrkornas ekumeniska organ i samarbete med den romersk-katolska kyrkan och Kyrkornas världsråd.⁹⁷

Borgågemenskapen: ökande gemenskap och nya riktningar

De anglikanska kyrkorna i Storbritannien och Irland och de lutherska kyrkorna i Norden och Baltikum undertecknade den anglikansk-lutherska Borgåöverenskommelsen år 1996. Verksamheten i den s.k. Borgågemenskapen, som bildades genom detta, samordnas av en kontaktgrupp som sammanträder

⁹⁷ Se rapport från generalförsamlingen i Budapest Reseptio 2/2013, 35–36.

ärligen. Vår kyrka representeras i kontaktgruppen av Tomi Karttunen, ledande sakkunnig inom teologi och ekumenik. Gruppen ordnar konsultationer om olika teman (t.ex. handlade den tredje konsultationen som ordnades i Dublin 2013 om diakonämbetet), teologiska konferenser (temat i Köpenhamn 2012 var sakramenten i kyrkans mission), ett möte mellan primas (ärkebiskopar) och ledande biskopar som ordnas vartannat år (Reykjavik i oktober 2013 och Edinburgh 2015) samt ett möte för kyrkornas ledare som ger riktlinjer för gemenskapen under den kommande fyraårsperioden, som senast ordnades i York i England i september 2014. Att gemenskapen också kunnat ordna konsultationer i frågor som är svåra för kyrkorna visar att förtroendet och öppenheten i gemenskapen utvecklats mycket långt.

År 2014 anslöt sig Storbritanniens lutherska kyrka och Lettlands evangelisk-lutherska utlandskyrka som nya medlemmar till gemenskapen. Under ledning av kontaktgruppens två ordförande, Irlands ärkebiskop Michael Jackson och Köpenhamns biskop Peter Skov-Jakobsen, vilka inledde sin mandatperiod år 2014, har gemenskapen strävat efter att behandla aktuella utmaningar för kyrkorna och att utveckla en alltmer tematisk arbetsmetod där innehållen kan lyftas fram allt tydligare, så att de också kan berika de andra kyrkornas liv och diskussioner. För att engagera unga i verksamheten ordnades en pilgrimsvandring till Santiago de Compostela hösten 2015.

Frågan om samkönade äktenskap gav upphov till spänningar inom gemenskapen inför konsultationen om äktenskapet år 2011. Dessa spänningar var inte aktuella under den aktuella fyraårsperioden på samma sätt som under den förra rapporteringsperioden.

På det praktiska planet syns det anglikansk-lutherska samarbetet i Finland till exempel i form av att lutherska präster med särskilt tillstånd fått ta ansvaret för anglikanska gudstjänster på olika håll i Finland. Till exempel i Tammerfors är samarbetet redan rätt etablerat. En bidragande faktor till detta är Tammerfors stifts vänstiftsförhållande med Manchesters stift. Esbo och Edinburghs stift undertecknade ett vänstiftsavtal år 2013.

Lutherska världsförbundet: kyrkogemenskapens självförståelse och reformationens jubileumsår

Det finns cirka 75 miljoner lutherska kristna i världen. Största delen av dem tillhör någon av Lutherska världsförbundets (LVF) 145 medlemskyrkor som finns i 98 länder. LVF:s medlemmar har altar- och predikstolsgemenskap med varandra sedan generalförsamlingen i Budapest år 1984. LVF:s officiella namn betonar kyrkoförbundets nära gemenskap: "Lutherska världsförbundet – kyrkornas kommunion".

Förskjutningen av kristendomens tyngdpunkt till det södra halvklotet syntes också inom den lutherska kyrkofamiljen. Under fyraårsperioden blev den etiopiska kyrkan Mekane Yesus, som har cirka 7 miljoner medlemmar, den största

medlemskyrkan i LVF. Även en annan medlemskyrka i Afrika, den evangelisk-lutherska kyrkan i Tanzania, håller på att gå om Svenska kyrkan, som med sina drygt 6 miljoner medlemmar tidigare varit den största medlemskyrkan. Vår kyrkas representant i LVF:s råd var utvecklingssamarbetschef Maria Immonen, som efterträddes av TD Minna Hietamäki 2013. Biskop Matti Repo är en av rådets rådgivare. Från vår kyrka fungerade TD Kaisamari Hintikka som chef för LVF:s avdelning för teologi och offentligt vittnesbörd och som biträdande generaldirektör för ekumeniska frågor under fyraårsperioden. Också LVF:s budgetmässigt största enhet Tjänst för världen leddes av en finländare, då Maria Immonen tillträdde posten som enhetens chef år 2013.

Behandlingen av de spänningar mellan medlemskyrkorna som anknyter till homosexualitet var aktuell inom ramen för den så kallade Emmaus-processen. Kyrkorna lyckades upprätthålla sin samtalskontakt och delvis nedmontera spänningarna i synnerhet i fråga om den etiopiska kyrkans relationer med Svenska kyrkan och den amerikanska evangelisk-lutherska kyrkan. Ekumeniskt viktigt var dokumentet *Från konflikt till gemenskap*⁹⁸ (From Conflict to Communion), som LVF:s råd tog emot år 2013. I dokumentet framförs önskemålet att lutheraner och romersk-katoliker i högre grad skulle betona det som förenar dem än det som skiljer dem åt och ges en uppmaning att konkret sträva efter kyrkans synliga enhet. Detta förstärker också kyrkans grundläggande uppgift, som är förkunnelse och tjänst: "Katoliker och lutheraner bör vittna tillsammans om Guds barmhärtighet genom att förkunna och att tjäna världen".⁹⁹

Under fyraårsperioden inleddes förberedelserna för firandet av reformationens 500-årsjubileum vid LVF:s generalförsamling i Windhoek i Namibia i maj 2017. Mötets tema är "Befriad av Guds nåd". Som en del av utvecklingen av kyrkogemenskapens arbete och förberedelser för generalförsamlingen publicerades rapporten *The Self-Understanding of the Lutheran Communion*¹⁰⁰ (*Självförståelsen i den lutherska kyrkogemenskapen*) på rådets möte sommaren 2015. Syftet med rapporten är att förstärka den ömsesidiga gemenskapen genom att göra gemenskapens grunder klarare och tydligare samt genom att lyfta fram centrala element som förenar alla lutheraner och använda dem som grund för en konstruktiv dialog och behandling av meningsskiljaktigheter. Rapporten stödjer förberedelserna inför generalförsamlingen och struktureringen av kyrkogemenskapens arbetsvision från 2017 framåt.

98 Från gemenskap till enhet 2013.

99 Från gemenskap till enhet 2013, 80.

100 The Self-Understanding of the Lutheran Communion 2015.

De lutherska kyrkorna i Östeuropa och vänförsamlingsverksamheten

Med de lutherska kyrkorna i Östeuropa avses lutherska minoritetskyrkor som verkar i Ryssland och i det forna Sovjet samt på områden som geografiskt hör till den östra delen av Centraleuropa, öster om Tyskland och Österrike. De har en officiellt erkänd ställning som "historiska kyrkor" i sina länder, men mycket begränsade materiella resurser för att ordna sin verksamhet. För kyrkorna i området har perioden efter det kalla krigets slut varit en tid av återuppbyggnad och utformande av en ny identitet i nationella kontexter som avviker från varandra. Det verkar dessutom som om olikheterna mellan och betydelsen av dessa nationella särdrag fortsätter att växa.

Kyrkans utrikesråds arbetsgrupp för Östeuropa har till uppgift att följa upp det religiösa och samhälleliga läget i östra Centraleuropa och Ryssland samt att särskilt följa upp de lutherska minoritetskyrkornas situation, verksamhetsmiljö och ekumeniska relationer i området. Arbetsgruppen ska också tillhandahålla sakkunnigtjänster inom detta ämnesområde.¹⁰¹ De lutherska kyrkorelationerna i Östeuropa har traditionellt haft särskild betoning på kyrkor som tillhör den finsk-ugriska lutherska kyrkofamiljen, med vilka våra församlingar också har de flesta vänförsamlingarna: de lutherska kyrkorna i Ingermanland, Estland och Ungern.

Det har blivit allt klarare att kyrkan i Ingermanland hittat sin egen identitet som en "konservativ och väckelseinriktad luthersk kyrka i Ryssland". Verksamhetsförutsättningarna i Ingermanland definieras i första hand av relationerna med den ortodoxa kyrkan i Ryssland och med den ryska statsförvaltningen. År 2015 uppdaterade våra kyrkor sitt ömsesidiga samarbetsavtal där parterna förbinder sig att respektera varandra som jämbördiga samarbetspartner.

Den statliga och samhälleliga utveckling som ägt rum i Ungern under den senaste tiden har väckt oro på andra håll i Europa. Under rapporteringsperioden följde arbetsgruppen för Östeuropa upp denna utveckling och kyrkornas ställning, verksamhet och ömsesidiga relationer i alla förändringar. År 2013 gjorde arbetsgruppen en studieresa till Ungern. Gruppen mötte företrädare för den lutherska kyrkan och för de katolska och reformerta kyrkorna. Arbetsgruppen besökte också ett studentcentrum för unga romer som kyrkorna grundat. Den lutherska kyrkan, som är det tredje största kyrkosamfundet efter de katolska och reformerta kyrkorna, visade sig vara mycket mer aktiv än man kunde vänta sig av en organisation av denna storlek. Kyrkan är dynamisk och även förmögen till konstruktiv samhällskritik, och den har sedermera profilerat sig som en förespråkare för humanitära värden i den stränga flyktingpolitik som Ungern för.¹⁰²

Urmas Viilma tillträdde som ny ärkebiskop för den lutherska kyrkan i Estland i februari 2015. Samtidigt grundades två nya biskopstjänster, som innehas av

101 Kirkon ulkoasiain neuvoston toimintakertomus 2014, 45.

102 Rapport om studieresan till Ungern Reseptio 1/2014, 72–78.

Joel Luhamets samt av Tiit Salumäe, som också ansvarar för arbetet bland utlandsestlåndare. Ärkebiskop Viilma har en stark vision om en missionsinriktad folkkyrka. År 2012 var evangelisk-lutherska kyrkan i Estland värd för det finsk-ugriska prästmötets 75-års jubileumsmöte som ordnades i Tartu.

Andra kontakter med lutherska minoritetskyrkor i Östra Europa etablerades eller aktiverades under rapporteringsperioden, speciellt i Slovakien, Polen och Vitryssland. År 2015 gjorde arbetsgruppen för Östeuropa en studieresa till Slovakien, där den lutherska kyrkans entusiasm, bildningsverksamhet och inflytande i landet samt lekmännens starka engagemang i församlingslivet gjorde ett stort intryck på gruppens medlemmar.¹⁰³ I den lutherska kyrkan i Polen diskuteras möjligheterna att öppna prästämbetet för kvinnor. Kyrkans ledande biskop Jerzy Samiec besökte Finland våren 2015. En helt ny förbindelse etablerades med det lutherska församlingsförbundet i Vitryssland och dess pastor Vladimir Tatarnikov.

Det är fortfarande vanligt med vänförsamlingsverksamhet i församlingarna, de kyrkliga samfälligheterna och prosterierna i vår kyrka. I anslutning till en uppdatering av registret över vänförsamlingar åren 2014–2015 framgick det att vi har totalt 148 gällande vänförsamlingsavtal med församlingar i Estland (i verksamheten medverkar 202 finska och 124 estniska församlingar), totalt 91 avtal med församlingar i Ingermanland (217/51) och totalt 50 avtal med församlingar i Ungern 50 (65/53). Avtal har också ingåtts med församlingar i Lettland, Rumänien, El Salvador, Ghana, Hong Kong, Storbritannien (angl.), Kanada, Namibia, Norge, Palestina, Polen, Sverige, Tyskland, Tanzania, Danmark, Ryssland (ort.) och USA. De största utmaningarna för kontinuiteten är att församlingar slås samman, ansvarspersoner åldras och det är svårt att locka unga med i verksamheten. Dessa frågor togs upp på de rådplägningsdagar för vänförsamlingsverksamheten som ordnades under rapporteringsperioden, "Gränsöverskridande vänskap – De unga är framtiden; förändringen som möjlighet" (Kuopio 2013) och "Strukturerna förändras – Vänskapen finns kvar; uppdatering av vänförsamlingsrelationerna och vänförsamlingsverksamheten" (Kouvola 2015).¹⁰⁴

4.2 Mission och internationell diakoni

Kyrkans mission förenar två betydande rörelser som uppkommit inom kyrkan under de två senaste århundradena: det moderna kristna missionsarbetet, som fick sin början på 1700-talet och som gjorde det möjligt för kristendomen att utvecklas till en global religion, och den moderna rörelsen för kristen enhet som föddes på 1900-talet. Det är inget sammanträffande att den ekumeniska rörelsen

103 Karttunen (2015) rapporterar om studieresan till Slovakien i tidskriften Crux.

104 Anförandena på vänförsamlingsseminariet 22.5.2015 publicerades i Reseptio 2/2015, 88–94.

har sin grund i det kristna missionsarbetet, som i sin tur har lett till att man sökt efter en djupare enhet.¹⁰⁵

När man jämför antalet kristna i världen åren 1910 och 2010, kan man konstatera att år 1910, då världsmissionskonferensen ordnades i Edinburgh, bodde 80 procent av de kristna i världen i Europa och Nordamerika. Hundra år senare, år 2010, bodde 40 procent av alla kristna i Europa och Nordamerika. År 1910 bodde 2 procent av alla kristna i Afrika. År 2010 var cirka 25 procent av alla kristna i världen afrikaner. I takt med att kristendomen har vuxit till en global religion har den splittrats i nya kyrkor och rörelser. På 2010-talet finns det uppskattningsvis 41 000–44 000 olika kyrkor och rörelser, och de blir hela tiden fler.¹⁰⁶

Kyrkornas världsråd (KVR) representerar en allt mindre andel av denna mängd. KVR har 345 medlemskyrkor med något över 500 miljoner kristna som medlemmar. Viktiga internationella händelser för KVR under rapporteringsperioden var det nya missionsdokumentet *Together Towards Life: Mission and evangelism in changing landscapes*¹⁰⁷, som är rådets andra i ordningen. Dokumentet godkändes på centralkommitténs möte i september 2012 och presenterades för medlemskyrkorna vid generalförsamlingen i Busan i november 2013. Dokumentet publicerades redan i december 2012 i finsk översättning av Kyrkans missionscentral och Ekumeniska Rådet i Finland under namnet *Yhdessä kohti elämää: Lähetys ja evankelioiminen muuttuvassa maailmassa*. En översättning till svenska under namnet *Tillsammans för livet: Mission och evangelisation i en värld i förändring* har gjorts av Svenska missionsrådet och Sveriges kristna råd.¹⁰⁸

Kyrkans missionsstrategi och grundavtal om missionsarbete

I missionsarbetet inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2012–2015 kan man samtidigt se en strävan mot enhet och en rörelse mot differentiering. De gamla modellerna för mission håller på att brytas eller har redan gjort det. Dessa rörelser som går i olika riktningar beskrevs i kyrkans första missionsstrategi för perioden 2011–2015, som Kyrkostyrelsens plenum godkände år 2010.¹⁰⁹

Även om kyrkans strävan att uppnå gemenskap och enhet enligt missionsstrategin främst handlade om åtgärder för att skapa strukturell gemenskap, åstadkom strategin betydande förändringar som ökade gemenskapen. En av de bärande tankarna bakom missionsstrategin var att jämna ut de största skillnaderna mellan kyrkans

105 Se t.ex. Bosch 1991, 368–519.

106 Granberg-Michaelson 2013, 13–14.

107 *Together Towards Life* 2012.

108 *Tillsammans för livet* 2013. *Yhdessä kohti elämää*, publicerad bl.a. i *Lähetysteologinen Aikakauskirja* 2013, 5–26.

109 Grundlinjerna för mission och internationell diakoni inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fram till 2015 godkändes som grund för den fortsatta beredningen vid Kyrkostyrelsens plenum 23.11.2010.

missionsaktörer och att få dem att samverka bättre med varandra. I missionsstrategin föreslog kyrkans missionskommitté en avtalsmodell, som gick ut på att var och en av kyrkans dåvarande missionsorganisationer skulle ingå ett grundavtal om mission som fastställde de rättigheter och skyldigheter som kyrkans missionsorganisationer har. Avtalsförhandlingarna slutfördes före utgången av 2012, och förnyelsen av kyrkans missionsstrukturer tog ett stort steg framåt när grundavtalet mellan Kyrkostyrelsen och de sju missionsorganisationerna undertecknades i juni 2013. De undertecknande organisationerna var Finska Missionssällskapet, Finlands Evangelisk-lutherska Folkmission (Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys), Missionsföreningen Säningsmannen (Lähetysyhdistys Kylväjä), Mediamission Budbärarna (Medialähetys Sanansaattajat), Finska Bibelsällskapet (Suomen Pipliaseura), Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys och Svenska Lutherska Evangelieföreningen i Finland. Samma år tecknades ett motsvarande avtal med Kyrkans Utlandshjälp om verksamhet inom internationell diakoni.

Avtalen, som tecknades för fem år, förpliktar kyrkans missionsorganisationer att i sin egen verksamhet iaktta Finlands evangelisk-lutherska kyrkas bekännelse och beslut och att verkställa kyrkans missionsstrategi och dess verksamhetsprinciper. Enligt avtalet behandlar kyrkan alla sina missionsorganisationer på lika villkor, och organisationerna erkänner de andra organisationernas ställning som kyrkans missionsorganisationer och förbinder sig att samarbeta med dem. I avtalet garanterade kyrkans missionsorganisationer och Kyrkans Utlandshjälp att stå för lönerna med bikostnader till nio stiftssekreterare inom det internationella arbetet i förhållande till de budgetmedel som respektive organisation årligen får av församlingarna. Genom avtalet förstärktes kyrkans roll som ägare av sin eget missionsuppdrag. Grundavtalet gjorde det möjligt att anställda nya stiftssekreterare för kyrkans internationella arbete hos domkapitlen från och med början av år 2014.¹¹⁰

För att främja organisationernas gemensamma planering grundades en konsultativ arbetsgrupp för organisationernas ledare. Ordförande för arbetsgruppen är chefen för Kyrkans missionscentral. Arbetsgruppen sammanträdde två gånger om året under åren 2014–2015. Dessutom sammankallade Kyrkans missionscentral årligen organisationernas ekonomichefer, chefer för utlandsarbetet, chefer för arbetet i hemlandet, koordinators för frivilligarbetet och ansvarspersoner för utbildningen, liksom även stiftssekreterarna för det internationella arbetet.

I enlighet med grundavtalet planerade Kyrkans missionscentral tillsammans med Kyrkans utbildningscentral och missionsorganisationerna uppdateringen av kyrkans gemensamma utbildning för missionsarbetare ("Specialiseringsutbildning inom kyrkans internationella arbete för uppgifter inom missionsarbetet"), eftersom det fanns ett uppenbart behov att göra utbildningen enhetligare och klarare.

110 Grundavtalets text finns på adressen <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content41C326>.

I fortsättningen ska alla anställda som kyrkans missionsorganisationer skickar ut för att utföra kulturgränsöverskridande arbete avlägga den förnyade utbildningen. Frågor som gäller mänskliga rättigheter har blivit allt viktigare inom kyrkans mission.

Med anledning av detta ordnades ett seminarium om de mänskliga rättigheterna och kyrkans internationella arbete i Helsingfors i november 2012. Under seminariet diskuterades ur olika synvinklar de frågor som året innan lett till att en del församlingar och kyrkliga samfälligheter gjorde nedskärningar i budgetanslagen till vissa missionsorganisationer.

Kyrkan och hela det finländska samhället drabbades av en chock när två finländska biståndsarbetare som sänts ut av Folkmissionen blev mördade i Afghanistan i juli 2014. Händelsen lämnade djupa spår i den kyrkliga missionens historia.

Kyrkans missionsorganisationer: verksamhet och kontakter

Genom verksamheten i kyrkans missionsorganisationer har tyngdpunkten i det finländska missionsarbetet långsamt flyttats från Afrika till Asien, där befolkningen utgör 60 procent av befolkningen i hela världen. Missionsorganisationernas arbete i Afrika, Asien och Latinamerika kan gestaltas genom den tredelning som presenteras i Lutherska världsförbundets dokument *Mission i kontext*¹¹¹: förkunnelse, tjänst och påverkan. Möjligheterna att utöva dessa arbetsformer i olika länder varierar beroende på vilka verksamhetsmöjligheter kyrkorna har och i vilken grad religionsfriheten verkställts i respektive land. Kyrkorna växer ofta starkast just i de fattigaste länderna. Kyrkornas förkunnelsearbete stöds till exempel genom stöd till den teologiska och övriga personalutbildning de ger och genom att personal ställs till deras förfogande. Både i Afrika och Asien stödjer de flesta av kyrkans missionsorganisationer kyrkornas diakoni och utvecklingen av detta arbete. Flera av missionsorganisationerna får också anslag från finska staten för utvecklingssamarbete genom ett stort antal olika utvecklingsprojekt. Organisationerna genomför ofta dessa projekt uttryckligen i samarbete med kyrkorna. Inom påverkansarbetet har kyrkans missionsorganisationer hjälpt de mest utsatta i samhället att få sina röster hörda: kvinnor, barn, analfabeter, fattiga, döva (t.ex. i Pakistan och Etiopien). I en del länder (t.ex. Colombia) ges lokala medborgarorganisationer stöd i kampen för de mänskliga rättigheterna.

I dagens läge verkar kyrkans missionsorganisationer i mångsidiga samarbets- och kontaktnätverk mellan kyrkor och internationella organisationer. År 2014 hade de hela 35 samarbetsavtal enbart med olika kyrkor. Missionsorganisationerna ingick många nya samarbetsavtal på olika nivåer under fyraårsperioden. Finska

111 *Mission i kontext* 2005.

Missionssällskapet ingick nya avtal med de lutherska kyrkorna i Hong Kong, Singapore och Bayern om samarbete i Kambodja och Budbärarna tecknade avtal med den indiska evangelisk-lutherska kyrkan Gossner. Ytterligare en nyhet var samarbetsavtalet mellan Budbärarna och de indiska lutherska kyrkornas takorganisation United Evangelical Lutheran Churches in India (UELCI).

Organisationen ingick också avtal med Lutherska världsförbundet. Finska Evangeliföreningen tog på nytt initiativ till arbete i Asien genom att teckna ett samarbetsavtal med den lutherska kyrkan i Myanmar. Finska Bibelsällskapets arbete i Kina fick ökad betydelse.¹¹²

Kyrkans Utlandshjälps verksamhet

Kyrkans Utlandshjälp är Finlands evangelisk-lutherska kyrkas avtalsorganisation som koncentrerar sig på utvecklingssamarbete och humanitär hjälp.¹¹³ Utlandshjälpen är Finlands största utvecklingssamarbetsorganisation och näst största tillhandahållaren av humanitär hjälp. Fyraårsperioden omfattade bland annat kriget i Syrien, försämringen av situationen i södra Sudan, krisen i Centralafrikanska republiken och jordbävningen i Nepal våren 2015. Dessa kriser krävde omedelbara reaktioner och ett långsiktigt engagemang av Utlandshjälpen. Ett av målen med Utlandshjälpens arbete är att trygga människors möjlighet att leva i sina hemländer. Med hjälp av utvecklingssamarbete, humanitärt arbete och påverkansarbete som utförs på plats kan man hjälpa de mest utsatta. Samtidigt är det möjligt att direkt påverka orsakerna till flykt. Utlandshjälpen arbetar enligt tre sammanlänkade teman: utkomst, utbildning och fred. Det är avgörande att de olika temana kopplas samman. Det är till exempel inte möjligt att åstadkomma långsiktig utveckling utan fred. Bristen på utkomstmöjligheter är ofta gnistan som får konflikter att flamma upp, och brist på utbildning minskar i sin tur utkomstmöjligheterna. Utlandshjälpen erbjöd kvinnor och unga i Nepal och Kongo yrkesutbildning som direkt ledde till att 60–72 procent av de studerande fick sysselsättning. Utvecklingssamarbete som utförs på plats har direkta effekter som minskar flyktingskapet. När flyktingar tillfrågas om vilken hjälp de behöver, säger de flesta att de önskar att deras barn och unga får utbildning. Utlandshjälpen satsade på utbildning för flyktingar i många länder. Till exempel i södra Sudan gick cirka 1 400 flyktingbarn i skolor som Utlandshjälpen byggt. År 2015 studerade cirka 600 syriska unga på flyktingläger och i vårdorganisationer i Jordanien engelska med Utlandshjälpens stöd, och 200 unga lärde sig att läsa och skriva. Dessutom stödde Utlandshjälpen till exempel trädgårdsodling och jordbruk i flyktinglägret i staden Azraq. Tack vare denna verksamhet kunde flyktingarna själva odla mat,

112 Se årsberättelserna för kyrkans missionsorganisationer 2012–2015.

113 Se www.kyrkansutlandshjalp.fi.

vilket förbättrade deras livsmedelssäkerhet och näringstillstånd och erbjöd dem en möjlighet till utkomst. Inom fredsarbetet är Kyrkans Utlandshjälp bland de fem ledande aktörerna i världen. Under åren 2008–2014 kunde man lösa 25 lokala konflikter enbart i Somalia. År 2015 gjorde stöd från Utlandshjälpen det möjligt att upprätta en lokalförvaltning i mellersta Somalia.¹¹⁴

Understödet till missionen

Församlingarna stödde missionsorganisationerna och den internationella diakonin i utlandet med drygt 50 miljoner euro, som kanaliserades via kyrkans missionsorganisationer och Kyrkans Utlandshjälp. Beloppet bestod av budgetanslag, frivilliga understöd och inkomster från testamentsgåvor.

Budgetanslagen utgjorde cirka 40 procent, och beloppen varierade rätt mycket. Anslagen binds i allmänhet till en viss procent av skatteinkomsterna som fastställs separat. Beloppet av intäktsförda medel följer dock inte automatiskt skatteintäkterna. Enligt kyrkans rekommendationer är målet minst tre procent av skatteintäkterna. För närvarande ligger variationen mellan 2,2 och 2,4 procent, och trenden är snarare vikande än ökande. Det frivilliga understödet är mycket viktigt för organisationernas ekonomi och församlingarnas verksamhet. Det frivilliga stödet hölls på samma nivå och utgjorde cirka 30 miljoner euro per år. I fråga om det frivilliga stödet via församlingarna skedde en liten förskjutning från Finska Missionssällskapet och Kyrkans Utlandshjälp till andra organisationer. Finska Missionssällskapet och Kyrkans Utlandshjälp samlade dock sammanlagt mer än två tredjedelar av det frivilliga understödet. Andelen testamentsgåvor ökade från fyra till tio procent. Av dessa var Finska Missionssällskapets andel störst.

Antalet anställda inom det internationella arbetet var fortsättningsvis drygt 300. Antalet missionärer minskade något medan antalet anställda hos Kyrkans Utlandshjälp i utlandet ökade. Statistikföringen förnyades år 2014. Antalet årsverken infördes som en ny uppgift i statistiken och Kyrkans Utlandshjäls anställda räknades med i siffrorna. Detta innebär att statistiken inte är helt jämförbar.

Antalet avtal mellan församlingar och organisationer minskade med sju procent, men det sammanräknade understödsbeloppet till dem ökade något. Den samlande verksamhetens andel förblev på en måttlig nivå. Antalet frivilliga var cirka 15 000. Antalet samlande grupper var mer än 1 500 och de hade 22 000 medverkande. Volymen av loppmarknads- och kaféverksamhet och evenemang av engångskaraktär minskade däremot något till både antalet och deltagarmängderna.¹¹⁵

114 Se årsberättelserna för Kyrkans Utlandshjälp 2012–2015.

115 Se kyrkans missionsstatistik <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content302975>.

Kyrkans internationella missionspartnerskapsförhandlingar

Kyrkans missionscentral ordnade kyrkans första överläggning om internationellt missionspartnersamarbete. Evenemanget ordnades i Kyrkans utbildningscentrals lokaler i Träskända 31.3–4.4.2014.¹¹⁶ Det var det mest internationella mötet för de lutherska kyrkorna som ordnats i Finland sedan LVF:s generalförsamling år 1963. Överläggningarna förstärkte vår kyrkas direkta kontakter med systerkyrkor runt om i världen. Många av de olika kyrkornas representanter på mötet meddelade att de ville ha direkt kontakt med Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland utan en missionsorganisation som mellanhand. På mötet medverkade representanter för de 31 kyrkor med vilka kyrkans missionsorganisationer har tecknat avtal om samarbete. Endast tre inbjudna kyrkor (evangelisk-lutherska kyrkan i Hong Kong, evangelisk-lutherska kyrkan i Sudan/södra Sudan och evangelisk-lutherska kyrkan i Bolivia) kunde inte skicka sina representanter till mötet. I mötet deltog cirka 130 personer av vilka cirka 50 representerade utländska kyrkor. De flesta av de utländska kyrkornas representanter besökte församlingar och stift före och/eller efter överläggningarna om missionspartnerskap. På plats fanns också viktiga utländska ekumeniska gäster, såsom generalsekreterarna för Kyrkornas världsråd, Lutherska världsförbundet och Europeiska kyrkokonferensen. Missionsorganisationerna ordnade samarbetsförhandlingar med representanterna för sina egna partnerkyrkor före eller efter kyrkans överläggningar om missionspartnerskap. Genom partnerskapsförhandlingarna förstärktes också Kyrkans missionscentrals kontakter med kyrkor på det södra halvklotet.¹¹⁷

4.3 Möten med olika religioner

Den religiösa homogeniteten har småningom minskat från och med slutet av 1900-talet samtidigt som invandringen har ökat. Detta har gjort möten med olika religioner till en viktig del av livet i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Förändringarna i folkreligiositeten och närvaron av andra traditionella religioner i vårt land har både förstärkt gamla verksamhetsformer och lyft fram nya. Religionsmöten har blivit ett allt vanligare inslag i vardagen för församlingarna och deras medlemmar. Även på kyrkans specialarbetsområden har möten med personer som representerar andra religiösa och åskådningsmässiga traditioner blivit en del av det dagliga arbetet. Till exempel inom sjukhussjälavården och invandrar-, fängelse och studentarbetet har det varit nödvändigt att utveckla åskådningsdialogiska, religionsdialogiska och religionssensitiva arbetsmetoder. Kyrkan fungerar i allt

¹¹⁶ Se <http://yourkingdomcome.fi/>.

¹¹⁷ Jukko & Rusama 2014.

större omfattning i en internationell, multireligiös och multikulturell miljö. Inom den samhälleliga serviceverksamheten ska kyrkan främja välfärd, positiv religionsfrihet och gemenskap.

Församlingarnas invandrararbete handlar om att möta människor och ge dem konkret hjälp i olika situationer i vardagen. Att möta personer som kommer från olika religiösa sammanhang är en naturlig del av invandrararbetet, även om mötena och verksamheten inte direkt gäller religiösa frågor. I dessa möten aktualiseras religiösa frågor som en del av det naturliga umgänget.

Arbetet med religionsdialog i stiftet fick ny fart och struktur efter att kyrkan anställt sekreterare för det internationella arbetet i stiftet år 2014. I de största städerna, till exempel i Helsingfors, Esbo, Tammerfors, Åbo och Vanda, finns grupper för religionsdialog och interkulturella möten som får stöd eller som drivs av den evangelisk-lutherska kyrkan. Även på gräsrotsnivå har medborgarnas och församlingarnas aktivitet lett till religionsdialogverksamhet.

Arbetsgruppen för kyrkan och judendomen har samordnat kontakterna med judiska samfund sedan år 1977. Arbetsgruppen har främjat den ömsesidiga kunskapen om judendomen och kristendomen. Den följer upp forskningen och den kyrkliga diskussionen inom området, producerar läromaterial, ordnar seminarier och utbildningar samt bereder utlåtanden när sådana begärs. Kursen Ikkuna juutalaisuuteen (Fönster till judendomen) genomfördes i alla stift och fortsätter nu i en ny form. Kursen var avsedd för präster, religionslärare, studerande, ungdomsarbetare och ansvarspersoner inom det internationella arbetet och missionsarbetet samt för andra intresserade. Arbetsgruppen följde upp läget i fråga om antisemitismen samt hur religionsdialogen utvecklats. En representant för arbetsgruppen medverkade i styrelsen för de Europeiska lutherska kyrkornas kommission Kyrkan och judendomen. Arbetsgruppens historik för åren 1977–2013 publicerades år 2013.¹¹⁸ Kontakterna med muslimer har samordnats i arbetsgruppen för kyrkan och islam sedan år 1988. Arbetsgruppen ordnade årligen två dialoger med muslimer. Den följde upp folkresningen i arabländerna, den s.k. "arabvåren", och dess efterverkningar. Arbetsgruppen följde dessutom upp den utrednings- och dialogverksamhet i fråga om islam som bedrevs av kyrkor i många länder. I Finland följde arbetsgruppen särskilt upp verksamhet som förebygger religiös radikaliserings och läget för de flyktingar som kommit till Finland. Den ömsesidiga förståelsen mellan kristna, judar och muslimer förstärktes med möten för Scriptural Reasoning, ("lyhört samtal om skrifterna"), som var ett resultat av en studieresa till Cambridge som arbetsgruppen för kyrkan och judendomen gjorde år 2012. Arbetsgrupperna för kyrkan och judendomen samt kyrkan och islam ordnade tillsammans teologiska möten mellan de tre religionerna – judendomen, kristendomen och islam – två gånger varje år. För varje möte

118 Pulkkinen 2013.

valdes ett särskilt tema. På mötet läste en representant för respektive religion ett avsnitt om temat i sin heliga skrift och höll ett kort anförande om hur texten kan förstås som inledning till diskussionen. Dialogen utgår från deltagarnas egna religiösa traditioner. Samtidigt erbjuds deltagarna möjlighet att bättre lära känna de andra: den gemensamma grunden och de ömsesidiga skillnaderna både genom de heliga skrifterna och personliga möten.¹¹⁹

Religionsdialogverksamheten inom Kyrkans missionscentral

Kyrkans missionscentral utbildade kyrkans anställda i ett utbildningsprogram om förändringar i religiositeten och mötet mellan religioner. Utbildningen är en obligatorisk modul i kyrkans specialutbildning i internationellt arbete för personal i hemlandet. Dessutom genomfördes separata utbildningar på församlings-, prosteri- och stiftsnivå och i anslutning till utbildningar inom kyrkans specialområden. Som ett svar på nyandlighetens utmaning främjades också diskussion och utbildning som handlade om kristen meditation.

Åren 2012 och 2013 ordnades två omfattande seminarier i Helsingfors om relationen mellan kristendomen och yoga. Förhållandet mellan kristendomen och mindfulness, dvs. medveten närvaro, behandlades på seminarier som ordnades i Helsingfors och Uleåborg år 2014.

En sakkunnig i frågor som rör religionsdialog från Kyrkans missionscentral var en av kyrkans företrädare i styrelsen för RESA-forumet. Genom detta fick Kyrkans missionscentral uppdraget att redigera den ekumeniska delen av de tre monoteistiska religionernas webbkalender, som var ett av RESA-forumets centrala projekt.

RESA-forumet och andra föreningar

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland gav stöd till kristna föreningar som arbetade med frågor om religionsdialog. En del av dessa föreningar bedrev en mycket omfattande verksamhet. Kyrkligt anställda var aktiva i föreningar som fokuserar på möten mellan religioner.

Kyrkan deltog i det beredande skedet och medverkade dessutom som ett av de fem stiftande medlemssamfundet i RESA-forumet, som grundades 2011. Kyrkan hade två representanter i forumets styrelse och den ena av dem fungerade som vice ordförande från och med år 2013. De stiftande medlemssamfundet representerar tre religiösa traditioner: judendomen, kristendomen och islam. I forumet medverkar Ekumeniska rådet i Finland, Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Islamska rådet i Finland, tatarsamfundet Suomen Islam-seurakunta och

119 Se t.ex. Ford & Pecknold 2006.

Centralrådet för de judiska församlingarna i Finland. Målet med forumet är att värna om samhällsfreden i Finland i en anda som stärker religionsfriheten genom att arbeta för dialog mellan religionerna, likaberättigande, ömsesidig respekt och samarbete i frågor som forumet anser viktiga. RESA-forumet fungerar i huvudsak på frivilligbasis. Dess förvaltningskostnader finansieras med medlemsavgifter som medlemssamfunden betalar.¹²⁰

I januari 2012 ordnade RESA-forumet ett seminarium om hatpropaganda. Mötet öppnades av republikens president Tarja Halonen. På Undervisnings- och kulturministeriets begäran gav forumet flera utlåtanden om skolornas läroplaner i planernas beredningsskede. På Utrikesministeriets begäran gav forumet också utlåtanden om rasdiskriminering och de mänskliga rättigheterna. I enlighet med sina mål tog forumet även ställning till globala religionsfrihetsfrågor som berör Finland och fördömde massmordet på redaktionen för den franska tidningen Charlie Hebdo. Forumet fördömde också all användning av religionen som motivering för våld.

RESA-forumet producerade en multireligiös webbkalender som presenterar de viktigaste helgerna inom islam, judendomen och kristendomen. Kyrkan gav ekonomiskt stöd till översättningen av kalendern till engelska och ryska och till webbadministration. Forumet producerade en multireligiös sammanfattning av rekommendationer för palliativ vård. Sammanfattningen kompletterar och delvis även korrigerar häftet Respekt för övertygelsen, som utarbetades 1996. I februari 2015 ordnade RESA-forumet en paneldiskussion om extremrörelser som en del av programmet under temaveckan för harmoni mellan religioner och övertygelser.

RESA-forumet deltog i temaveckan för harmoni mellan religioner och övertygelser som ordnas årligen under första veckan i februari och som samordnas av föreningen FOKUS. I mars 2015 ordnades en vänskapsvandring i Helsingfors. Representanter för de tre religionerna vandrade tillsammans en rutt som förenar tre helgedomar. Syftet var att betona möjligheten till fredlig samexistens mellan religionerna. Evenemanget fick stor uppmärksamhet i medierna.

Under senare hälften av 2013 gick RESA-forumet med i det globala nätverket Religions for Peace (RfP). Samtidigt blev forumet en del av det europeiska nätverket för religiösa ledare (ECRL, European Council of Religious Leaders). Biskop Kaarlo Kalliala har representerat RESA-forumet i ECRL. RfP strävar efter att främja freden och hitta lösningar på konflikter med hjälp av religiösa ledare och aktörer.

Andra aktörer inom religions- och kulturdiallog som verkar i kyrkan är bland annat Kyrkans Utlandshjälp, Kultur- och religionsforumet FOKUS, kvinnonätverket Religions for Peace, Finlands Kristliga Studentförbund, United Religions Initiative (URI) och Tro utan gränser.

120 Se <http://www.uskot-resa.fi/>.

4.4 Kyrkans arbete bland finländare utomlands

Vår kyrka vill vara närvarande i finländarnas vardag och helg överallt där de befinner sig – även utomlands. Därför bedriver vår kyrka både turistarbete och arbete bland utlandsfinländare. Finländare och personer med finländsk bakgrund som är bosatta utomlands är i själva verket det största ”stiftet” i vår kyrka: det bor 1,6 miljoner personer med finländsk bakgrund i utlandet. Vår kyrkas arbete bland utlandsfinländare går ut på samarbete med andra lutherska kyrkor och våra ekumeniska partnerkyrkor. Det är också ett exempel på de praktiska effekter som de ekumeniska kontakterna mellan kyrkor har.

Från Finland och till Finland – nyckeltal för flyttrörelsen

Under årens lopp har finländare emigrerat till länder nästan överallt i hela världen. Emigrationen har haft två huvudströmmar. Före kriget riktades emigrationen i huvudsak till Nordamerika, och efter kriget reste största delen av emigranterna till Sverige, medan en del begav sig ända till Australien. I dag flyttar de flesta emigranterna från Finland till Sverige, Storbritannien och Tyskland. Finländarna är den största invandrargruppen i Sverige. I Sverige finns sammanlagt 750 000 personer med finsk bakgrund och cirka 75 000 finska medborgare.

Under de senaste decennierna har Finland blivit större som invandringsland än som utvandringsland. Det årliga antalet invandrare har varit i genomsnitt 30 000 personer medan utvandringen utgjort cirka 15 000 personer. Till följd av flyttrörelsen har multikulturaliteten i vårt land ökat. Utbildning och integrering av invandrare samt identitetsskapande bland dem har blivit en del av det finländska samhället.¹²¹

Finländare vistas utomlands kortare tid än tidigare och utflyttningen är i de flesta fallen avsedd att bli kortvarig. Till utlandet flyttar särskilt unga vuxna i åldern 20–34 år, bland vilka den största åldersgruppen är personer i åldern 25–29 år. Studier, ökade språkkunskaper, karriärutveckling, nya livserfarenheter och människorelationer har blivit viktigare orsaker till utvandring än de utkomstrelaterade motiven. Gemensamt för alla utlandsfinländare är att de är medvetna om sin finländska bakgrund och sina rötter och vill bevara sin finländska identitet. I praktiken tar detta sig uttryck bland annat som ett behov att upprätthålla förbindelserna till Finland.¹²²

Enligt justitieministeriets statistik över röstberättigade bodde det över 242 000 röstberättigade finska medborgare i utlandet år 2015.¹²³ Av dem var 72,9 procent medlemmar i kyrkan. En växande grupp utvandrare var finska pensionärer som

121 Statistikcentralen: Maahanmuuttajat ja kotoutuminen 2015.

122 Meidän kirkko maailmalla. Kirkon ulkosuomalaistyön strategia 2012, 8–10.

123 Justitieministeriet: Statistik över röstberättigade.

flyttar utomlands på viss tid. Pensionärerna söker efter ett mildare klimat och förmånligare priser på bostäder, tjänster, livsmedel och läkemedel än i Finland. Personer som bor en del av året i något annat land kallas också säsongsmigranter. Till exempel i Spanien finns årligen uppskattningsvis 30 000 säsongsmigranter, största delen av dem pensionärer. Sammantaget utgjorde pensionärer och äldre utlandsfinländare en allt större del av utlandsfinländarnas gemenskaper i många länder.¹²⁴ Enligt Befolkningsregistercentralen var 54 000 finska medborgare som fyllt 65 år permanent bosatta utomlands.

Migrationsinstitutet uppskattar att antalet första generationens utlandsfinländare som fötts i Finland men som bor permanent i utlandet är cirka 300 000. När även det uppskattade antalet andra, tredje och senare generationers utlandsfinländare räknas med, uppgår siffran till 1,6 miljoner. Finlands lagstiftning har godkänt dubbelt medborgarskap sedan 2003. Beroende på den andra statens lagstiftning registreras en del av de utlandsfinländare som har dubbelt medborgarskap i första hand som medborgare i destinationslandet. Detta bidrar till att försvåra uppskattningen av antalet utlandsfinländare ytterligare.¹²⁵

En del av utlandsfinländarna återvänder till Finland. Antalet är 8 000–10 000 per år. Enligt undersökningar upplevs återflyttningen som svårare än flyttningen utomlands. En lyckad politik för utlandsfinländare och för invandring förbättrar förutsättningarna för en återflyttning. Förutsättningen för en lyckad återflyttning är att personen har bevarat sina kontakter i Finland, upprätthållit sina kunskaper i modersmålet och följt med förhållandena och utvecklingen i Finland. Som återflyttare räknas finska medborgare och ingermanländare som registrerat sig i återflyttningsskön i Ryssland senast 1.7.2011. Cirka 250 ingermanländare har återflyttat till Finland under de senaste åren.

Invandrare kommer till Finland i regel av familjescäl (Ryssland, Indien, Somalia), för att studera (Ryssland, Kina, Vietnam), för att arbeta (Ukraina, Indien, Ryssland) eller på humanitära grunder. År 2015 fick sammanlagt 8 281 personer finskt medborgarskap.

År 2014 bodde det 322 700 utlänningar i Finland, vilket är 5,9 procent av befolkningen i hela landet. Största delen av invandrarna kom från länder i Finlands närhet. I Finland bodde 180 olika nationalitetsgrupper, av vilka de största var estländare (48 000), ryssar (31 000), svenskar (8 500), kineser (7 700) och somalier (7 600). Det bor utlänningar överallt i Finland, men över hälften av alla utländska medborgare, utlandsfödda personer och personer med ett annat modersmål än finska eller svenska bor i huvudstadsregionen.¹²⁶ På 2000-talet ökade antalet personer med ett annat modersmål i Helsingfors med nästan 49 000 personer, dvs. antalet nästan tredubblades. Personer med ett annat modersmål än

124 Könnilä 2014, 53–72.

125 Migrationsverket 2016b.

126 Migrationsverket 2016a, 2–14.

finska eller svenska utgjorde 12,8 procent av hela befolkningen i Helsingfors, och år 2030 förutspås de utgöra mer än 20 procent. De som talar ett annat modersmål än finska eller svenska var också i genomsnitt yngre än de övriga helsingforsborna. Andelen barn och unga i arbetsför ålder var stor bland dem som har ett annat modersmål än finska eller svenska. Andelen personer i pensionsåldern var däremot liten. Åldersstrukturen varierade dock beroende på modersmål.¹²⁷

I Finland fanns 66 000 familjer med finländsk bakgrund där en av samborna eller makarna hade utländsk bakgrund. I Finland bodde dessutom 41 800 familjer där de båda makarna hade utländsk bakgrund.¹²⁸

År 2015 ökade antalet asylsökande snabbt både i Finland och i det övriga Europa. Det fanns flera bidragande faktorer till ökningen. Den huvudsakliga orsaken var att antalet flyktingar ökade rekordsnabbt på grund av utdragna konflikter. År 2015 överskred antalet flyktingar i Finland för första gången rekordet år 1993, då ett stort antal människor som flydde från inbördeskriget i Somalia kom till Finland. År 2015 sökte betydligt fler inresande internationellt skydd i Finland än tidigare. I slutet av december hade 32 500 asylsökande kommit till Finland. Flest asylsökande kom från Irak (63 %), Afghanistan (16 %), Somalia (6 %) och Syrien (3 %).¹²⁹

Verksamhetsprincipen för kyrkans arbete bland finländare utomlands

Kyrkan utför arbete bland finländare utomlands i nästan 40 länder. Under fyraårsperioden hade arbetet bland finländare utomlands 140 heltidsanställda, de flesta av dem i Sverige. Till utlandet sändes i huvudsak präster och kantorer. Det finskspråkiga församlingsarbetet bland utlandsfinländarna utförs oftast av lutherska systerkyrkor. Ibland utförs arbetet i ett ekumeniskt sammanhang med någon annan kristen kyrka, till exempel med den katolska kyrkan i Spanien och med kyrkor som tillhör Borgågemenskapen.

Verksamheten i församlingarna för utlandsfinländare varierar beroende på land. Det finns länder som har flera församlingar, medan en del länder har bara en församling för utlandsfinländare. Placeringen av personalresurserna för arbetet bland finländare utomlands utvärderas tillräckligt ofta, och målet är en flexibel omplacering av resurserna. Avsikten är att fördela resurserna jämnt och rättvist.

Kyrkans nya strategi för arbetet bland finländare utomlands godkändes år 2012. I strategin definierades den grundläggande uppgiften för kyrkans arbete bland finländare utomlands, dvs. dess mission, på följande sätt:

127 Helsingfors stads faktacentral: Helsingin ulkomaalaisväestö vuonna 2014.

128 Finlands officiella statistik (FOS): Utlänningar och migration 2012–2013, 28.

129 Migrationsverket 2016a, 18–20.

Kyrkans arbete bland finländare utomlands har till uppgift att främja gemenskapen bland kristna. Därför hjälper kyrkan finländare utomlands att få inträde i den lokala kyrkan och Kristi världsomspännande kyrka samt att tjäna varandra och vittna om Kristus.

En församling för finländare utomlands är en öppen gemenskap dit alla utlandsfinländare och turister är välkomna.

I enlighet med flexibilitetsprincipen är målet för kyrkans arbete bland finländare utomlands att förbli ett så lätt nätverk som möjligt som sprids ut på ett mycket stort område och som flexibelt tillgodoser aktuella behov. I dag och i framtiden riktas migrationen från Finland till allt fler länder, och det uppstår hela tiden nya små finländska gemenskaper runt om i världen. Flytten till utlandet blir allt kortvarigare.

De kristnas gemenskap är en gemenskap av tro och liv. I utlandsfinländarnas församlingar omsätts ekumeniken i praktiken på gräsrotsnivå, och där är ekumenik också den viktigaste principen som styr verksamheten. Många församlingar för finländare utomlands finns i samhällen där lutherdomen inte är den religiösa huvudströmningen. Det är nödvändigt att hela tiden föra en interreligiös dialog, även inom samma kyrkofamilj.¹³⁰

Metoden för undersökning av finländarnas förhållande till församlingen och kyrkan, Medlem 360°, användes år 2014 också för att studera utlandsfinländarnas gemenskaper. Enligt undersökningen var största delen av de nya utlandsfinländarna unga vuxna, och enligt undersökningens segmentering tillhörde de gruppen "fristående", som väntar sig ett rejält tilltal, öppenhet och tjänster av kyrkan. Över 30-åringar är "moderata" och väntar sig att kyrkan upprätthåller traditionerna, håller sig till Bibelns lära och slår vakt om de gamla sedernas kontinuitet. De "liberala" utlandsfinländarna är inte traditionsorienterade utan efterfrågar snarare nya upplevelser och erfarenheter. Utlandsfinländarna i pensionsåldern var i huvudsak "moderata" och trogna traditionerna. För dem är kyrkan i första hand en andlig trosgemenskap. De är frivilligarbetets starkaste stödgrupp.¹³¹

En enkät som gjordes för turistmässan år 2014 stödde bedömningen av utlandsfinländarnas gemenskaper som gjordes i segmenteringsundersökningen Medlem 360°. Enligt den upplevs "kyrkans kärnuppgifter" som kyrkans viktigaste uppgifter bland utlandsfinländarna, bland annat krisarbete (56 %), gudstjänster (43 %) och hjälp till medmänniskor (30 %). Bäst kändes kyrkans arbete bland finländare utomlands igen av personer över 65 år och sämst av personer under 34 år.¹³²

130 Meidän kirkko maailmalla. Kirkon ulkosuomalaistyön strategia 2012, 3–5.

131 Medlem 360 segmentering och finländare utomlands 2014.

132 Enkät om kyrkans arbete bland utlandsfinländare 2014.

Integrationsprincipen

Den kristna kyrkan är till sitt väsen en världsomspännande gemenskap. Samtidigt som kyrkan lever i de lokala församlingarna är den en universell och odelad trosgemenskap. Den lokala kyrkan, församlingen och den enskilda kristna är samtidigt medlemmar i en gemenskap som överskrider alla nationella och mänskliga gränser. Vår kyrkas arbete bland finländare utomlands bidrar till denna Kristi kyrka.

Vår kyrka grundar inte egna finländska församlingar i utlandet, utan strävar efter att ordna finskspråkig verksamhet inom ramen för den lokala lutherska kyrkan. Församlingarna har organiserats på varierande sätt: en del är lokala församlingar i den lokala kyrkan, en utgör en egen enhet inom en församling medan andra är oregistrerade föreningar och så vidare. Oberoende av den administrativa modellen har alla församlingar för finländare utomlands samma kärna: deras uppgift är att förkunna evangeliet och uppmuntra människor att leva som kristna. Eftersom utlandsfinländarnas församlingar i regel verkar under den lokala systerkyrkan, ordnas deras förvaltning efter kyrkoordningen i det aktuella landet. Kyrkoråd eller församlingsråd sköter det lokala beslutsfattandet tillsammans med den anställda från vår kyrka som ansvarar för arbetet bland utlandsfinländarna i området.

Samarbete med utländska systerkyrkor och ekumeniska samarbetspartner

Kyrkans arbete bland finländare utomlands styrs av principen om samarbete. De viktigaste samarbetspartnerna utomlands är kyrkans systerkyrkor och ekumeniska samarbetspartner, inom vilka utlandsfinländarnas församlingar verkar. Kyrkans arbete bland finländare utomlands vill betona integrationsprincipens integrerande och gemenskapsbyggande betydelse samt den ekumeniska betoningen på samarbete.

Huvudansvaret för organiseringen av arbetet bland finländarna, för genomförandet av verksamheten och för ekonomin ligger på systerkyrkorna, församlingarna för utlandsfinländare och deras finländska medlemmar. Detta kräver att församlingarnas medlemmar tar initiativ och ansvar för både verksamheten och ekonomin. Den integrationsprincip som kyrkan i Finland följer inom arbetet med finländare utomlands är en grund som nästan alla systerkyrkor godkänner och uppskattar. På motsvarande sätt är det vår kyrkas uppgift att stödja identiteten hos systerkyrkornas medlemmar och deras liv i samhället och det kyrkliga livet i Finland. I vardagen kan det ofta kännas svårt att följa integrationsprincipen. Det vore en lättare lösning att verka på nationell basis, på sitt eget språk och efter sin egen kulturella livsuppfattning. En stark finländsk kristen identitet och förtroendet med den egna kristna traditionen bildar en stark grund för integreringen i det nya hemlandet och dess kristna kyrka i enlighet med integrationsprincipen. Samtidigt kan den finländska kristna traditionen berika livet i kyrkan i det nya hemlandet. I praktiken är det dock

svårt att iaktta integrationsprincipen, och det inte alltid ens möjligt att tillämpa den fullt ut. Vi måste acceptera denna ofullständighet. När det inte är möjligt att tillämpa integrationsprincipen, följer vi de ekumeniska principerna. På vissa orter kan arbetet med finländare utomlands till och med söka och pröva ekumenikens gränser. Även en delvis integrering i systerkyrkans eller den ekumeniska partners strukturer och verksamhet bidrar till ökad gemenskap.¹³³

Kyrkans turistarbete på utländska turistmål

Turismen i världen ökar med cirka fyra procent varje år. År 2012 gick antalet turistresor för första gången över miljardgränsen. År 2015 gjordes redan 1,1 miljarder fritidsresor i världen (UNTWO World Tourism Barometer).¹³⁴ Från Finland gjordes årligen cirka 3,5 miljoner fritidsresor som varade minst fyra nätter. Trots lågkonjunkturen var trenden svagt stigande. Det klart populäraste resmålet var Spanien och Kanarieöarna. År 2014 gjordes sammanlagt 739 000 resor från Finland till Spanien. Till Italien, Grekland och Turkiet gjordes över 200 000 turistresor per land under året.¹³⁵

Kyrkans turistarbete gjorde sina största satsningar i Spanien och på Kanarieöarna. På Kanarieöarna har kyrkan gjort turistarbete sedan 1977, då en turistpräst skickades till öarna.

Under fyraårsperioden arbetade sammanlagt 12 anställda i Spanien under vintern: åtta präster och fyra kantorer. Två av prästerna arbetade på heltid. I Spanien fungerar fyra turistförsamlingar: på Costa Blanca, Costa del Sol, Gran Canaria och Teneriffa.

På Rhodos i Grekland arbetar en turistpräst och en kantor. Även på Cypern arbetar en turistpräst och en kantor. Under de senaste åren har turistprästen på Cypern också skött turistarbetet bland finländare i Alanya i Turkiet, där antalet finska turister har ökat snabbt. I Thailand arbetar en heltidsanställd turistpräst. Utöver detta har en resepräst skickats från Finland för att arbeta i Phuket i Thailand under december månad. Kyrkans arbete bland finländare i utlandet skickade årligen en resepräst för att besöka finländska gemenskaper i Argentina, Brasilien, Chile och Peru. Under sin resa ordnade prästen julgudstjänster, julsångsevenemang och kyrkliga förrättningar samt gjorde hembesök och besök på institutioner.

Kyrkans turistarbete når finländare som tillbringar vintern på populära resmål, veckoturister och finländare som är permanent bosatta i utlandet. Arbetet riktar till alla finländare. Turistarbetet fokuserar på gudstjänstlivet, och via det är det möjligt att bygga upp finländarnas inbördes kontakter och gemenskap. Även musiklivet betjänar denna kärnuppgift. De gudstjänster som kyrkans turistarbete

133 Meidän kirkko maailmalla. Kirkon ulkosuomalaistyön strategia 2012, 9–14.

134 World Tourism Organization: Over 1.1 billion tourists travelled abroad in 2014, 2015.

135 Finlands officiella statistik (FOS): Finländarnas resor 2015.

ordnade under en enda säsong i Spanien och på Kanarieöarna hade fler än 20 000 besökare. Under säsongen förrättades nästan 200 gudstjänster, som i genomsnitt hade mer än 100 deltagare per evenemang.

Bland de kyrkliga förrättningarna var vigsel till äktenskap klart vanligast. Turistprästerna viger årligen cirka 110 brudpar.

Cirka 500 finländare avlider i utlandet varje år. I dessa situationer stödjer kyrkans turistarbetare de anhöriga och researrangörerna. De stödjer också varje vecka turister vid sjukdomsfall och andra kriser.

Turistförsamlingarna har inga egna kyrkobyggnader. Församlingshemmen fungerar vanligen i hyrda lokaler, med ett par undantag. Tack vare det högklassiga ekumeniska samarbetet som byggts upp under en lång tid har turistarbetet på många orter tillgång till katolska kyrkor. På vissa orter förlades verksamheten till nordiska systerkyrkors lokaler.

4.5 Sammanfattning

Ekumenik innebär samarbete kyrkor emellan och främjande av kyrkans synliga enhet. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland samarbetar öppet och aktivt med andra kyrkor, kristna samfund och ekumeniska organisationer. Till de gemensamma ekumeniska frågorna hör såväl principiella teologiska frågor som rent praktiska frågor.

Genom den ekumeniska verksamheten eftersträvades enhet och gemenskap i en värld som fortsätter att splittras. De många teologiska dialoger som fördes i Finland och utomlands ökade kyrkornas ömsesidiga samförstånd och skapade förutsättningar för ett allt djupare samarbete. De internationella kyrkoförbunden förde samman kyrkor från olika länder i världen och arbetade för att påverka aktuella globala utmaningar. Vänförsamlingsarbetet förde samman kristna som lever under olika omständigheter, så att de kunde lära av varandra. Kyrkans missionsorganisationer verkade i mångsidiga samarbetsnätverk mellan kyrkor och internationella organisationer. Verksamheten utgjordes av förkunnelse, tjänst och påverkansarbete i olika situationer. Tyngdpunkten i missionsorganisationernas arbete förflyttades i allt högre grad till Asien, vilket också syntes i de nya samarbetsavtal som ingicks. Kyrkans Utlandshjälps arbete runt om i världen påverkades av många konflikter som krävde snabba reaktioner och långsiktigt engagemang för hjälparbetet. Ett av målen med Utlandshjälps arbete är att trygga att människor har möjlighet att leva i sina hemländer. Utlandshjälps arbete styrdes av tre principer: rätten till utkomst, rätten till utbildning och rätten till fred.

Till följd av den ökade invandringen blev möten mellan religioner en allt viktigare del av församlingarnas liv. Kyrkan fungerar i allt större omfattning i en internationell, multireligiös och multikulturell miljö. Religionsdialogverksamheten ökade såväl lokalt som på stiftsnivå och inom rikskyrkan.

Kyrkans arbete bland finländare utomlands strävar efter enhet och gemenskap. Verksamhetens utgångspunkt är att kyrkan samtidigt som den lever i de lokala församlingarna också är en universell och odelad trosgemenskap. Arbetet bland utlandsfinländare går ut på samarbete med andra lutherska kyrkor och ekumeniska partner. Det för finländare samman på olika håll i världen och hjälper dem att integreras med de lokala kyrkorna.

5 ALLT INTENSIVARE SAMARBETE – KYRKANS FÖRVALTNING, EKONOMI OCH PERSONAL

Terhi Jormakka

Bakgrundstexter: *Kari Ala-Kokkila, Oili Marttila, Pasi Perander, Leena Rantanen och Jukka Tamminen*

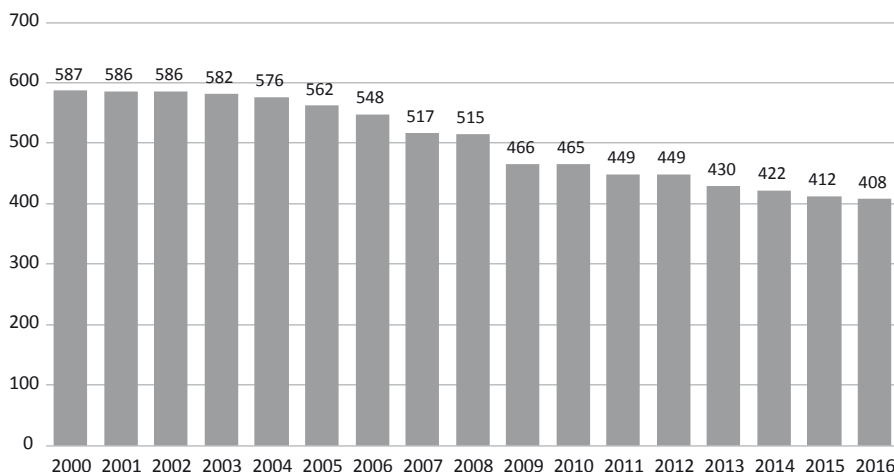
Kyrkans liv har alltid en koppling till tiden och strukturerna. Kyrkan ska agera så kunnigt och ansvarsfullt som möjligt i förhållande till sin omvärld. Förändringarna i befolkningsstrukturen och samhället, förändringarna i människors tänkesätt och attityder och de knappa ekonomiska resurserna krävde att församlingarna ägnade sig åt framtidsarbete och ökade sin förändringsberedskap under den gångna fyraårsperioden. Kyrkan måste omvärdera såväl verksamhetsmetoderna inom det andliga arbetet som församlingarnas strukturer, intensifieringen av samarbetet mellan församlingar, användningen av de ekonomiska resurserna och lösningarna gällande personalen.

5.1 Församlingarna

Utvecklingen av antalet församlingar och kyrkliga samfälligheter

Antalet församlingar minskade jämnt under perioden: år 2012 var antalet församlingar 449 och vid utgången av år 2015 endast 412. Vid utgången av 2015 var antalet kyrkliga samfälligheter 32. Till dem hörde sammanlagt 154 lokala församlingar. Antalet självständiga församlingar som inte tillhör någon kyrklig samfällighet var 258. De flesta förändringarna i församlingsindelningen skedde samtidigt som kommunstrukturerna ändrades. Den grundläggande orsaken till församlingssammanslagningar på eget initiativ har i regel varit att en eller flera församlingar haft en svag ekonomi.

Antalet kyrkliga samfälligheter har varit relativt konstant under det senaste decenniet. I början av 2011 inledde en ny kyrklig samfällighet sin verksamhet, men därefter har inga nya samfälligheter grundats. I början av 2013 upplöstes fyra kyrkliga samfälligheter och en i början av 2014 resp. 2015. Kyrkliga samfälligheter har upplösts huvudsakligen då de församlingar som ingick i samfälligheten har ombildats till stora, enskilda församlingar. Antalet ekonomiska församlingsenheter minskade under rapporteringsperioden från 311 till 290.

Figur 5.1 Utvecklingen av antalet församlingar på 2000-talet. Statistisk årsbok för kyrkan 2015 och beslutsprotokoll för Kyrkostyrelsens plenum.

Totalreformen av församlingsstrukturerna avvisades av kyrkomötet

Åren 2012–2015 genomfördes ett omfattande projekt för utveckling av församlingsstrukturerna som gällde hela kyrkan. Projektet var en fortsättning på det utvecklingsarbete som pågått redan länge. Den diskussion som förts om reformen av församlingsstrukturerna under de senaste årtiondena har byggt på Kyrkoordningskommitténs betänkande från 1979¹³⁶. Det centrala val som kommittén gick in för var att folkkyrkoprincipen skulle utgöra basen för utvecklingen av kyrkans arbete. Enligt betänkandet förverkligar kyrkan denna princip bland annat genom att utveckla kyrkans karaktär som gemenskap.

På 1990-talet fördes en livlig principdiskussion om hur församlingsstrukturen skulle revideras.

Kyrkolagen som trädde i kraft år 1994 ökade flexibiliteten och ändamålsenligheten inom församlingsförvaltningen. Utgångspunkten för processen Kyrkan 2000 var att planeringen skulle baseras starkt på kyrkans grundläggande uppdrag. Målet var att kyrkan, som ofta upplevs som svår att nå, skulle utvecklas till en gemenskap med större sammanhållning genom gudstjänstliv och gemensam omtanke och omsorg. På 2000-talet har lagstiftningen utvecklats särskilt vad gäller de kyrkliga samfälligheternas förvaltning och genomförandet av kapellförsamlingsmodellen. Åren 2005–2007 arbetade en av Kyrkostyrelsen tillsatt arbetsgrupp som hade till uppgift att följa upp förändringar i kommunstrukturen och deras effekter på kyrkan och församlingarna.

¹³⁶ Kyrkoordningskommitténs betänkande 1980.

En ny arbetsgrupp som fortsatte detta arbete utsågs för perioden 2008–2011. Slutrapporten för denna styrgrupp presenterade tre olika alternativ för organiseringen av strukturerna på lokal nivå i framtiden.¹³⁷ Våren 2012 bereddes alla församlingar, kyrkliga samfälligheter och stiftsfullmäktige samt delegationen för kyrkans arbetsmarknadsverk möjlighet att uttala sig om framtidens församlingsmodeller våren 2012.

I april 2012 startade Kyrkostyrelsen ett omfattande utvecklingsprojekt. Utvecklingsprojektet fick till uppgift att bereda en övergripande reform av kyrkans strukturer på lokal nivå. Projektet indelades i tre projekt utifrån dess mål. För varje projekt grundades en egen arbetsgrupp: en för församlingsstrukturerna, en för församlingarnas ekonomi och en för att stödja strukturförändringarna. Projekten hade också underprojekt.

Utifrån styrgruppens (2008–2011) slutrapport, responsen på rapporten och resultaten av arbetet i strukturomvandlingsprojektets olika arbetsgrupper utarbetades modellen Den nya kyrkliga samfälligheten 2015. Den nya modellen utvecklades utifrån den nuvarande modellen för kyrkliga samfälligheter genom att uppta de bästa och mest förespråkade elementen från den så kallade prosterimodellen och från den nuvarande kapellförsamlingsmodellen.

Huvudlinjerna för utvecklandet av församlingsstrukturerna presenterades för kyrkomötet hösten 2012. En remissdebatt fördes om ärendet, som därefter remitterades till förvaltningsutskottet för beredning. Framtidsutskottet och konstitutionsutskottet gav sina utlåtanden. Utifrån förvaltningsutskottets betänkande utarbetade kyrkomötet i maj 2013 sammanlagt 19 riktlinjer enligt vilka beredningen fortsatte.

Den viktigaste riktlinjen för reformen var att alla församlingar i framtiden skulle tillhöra en kyrklig samfällighet. Eftersom kyrkliga samfälligheter är större enheter än församlingarna, kan de effektivare och med bättre ekonomi sköta de uppgifter som gör det möjligt för församlingarna att koncentrera sig på att förverkliga kyrkans grundläggande uppgift på sina områden. Riktlinjerna betonade den kyrkliga samfällighetens roll som serviceorganisation, och syftet var att säkerställa att församlingarna fick en så vidsträckt autonomi som möjligt.

Utifrån riktlinjerna utarbetades ett förslag om ändring av bestämmelserna om kyrkans strukturer på lokal nivå i kyrkolagen, kyrkoordningen och kyrkans valordning. Syftet med framställningen var att stärka församlingarnas gemenskapskänsla, att stödja en ansvarsfull ekonomiförvaltning samt att utveckla församlingarnas möjligheter att fokusera på medlemmarna och bedriva en mångsidig verksamhet. Ett ytterligare syfte med förslaget var att öka flexibiliteten i utnyttjandet av arbetskraften samt att effektivisera förvaltningen och klargöra ledningsansvaret.

¹³⁷ Styrgruppen för församlingarnas strukturförändringar 2008–2011, Slutrapport 2011.

Förslagets bärande element utgjordes av en så kallad vid ramlagstiftning. I enlighet med den skulle kyrkolagen och kyrkoordningen innehålla färre exakt definierade normer än tidigare. Med stöd av de flexibla normerna skulle man bilda kyrkliga samfälligheter som kunde variera enligt de lokala förhållandena. I de föreslagna bestämmelserna ingick ett befullmäktigande som skulle ha gjort det möjligt att uppta de mer exakta föreskrifterna på lokal nivå exempelvis i den kyrkliga samfällighetens grundstadga och i andra interna stadgar som styr förvaltningen. Kyrkomötet som sammanträdde i maj 2015 behandlade förslagen till ändring av bestämmelserna om församlingarnas strukturer i kyrkolagen och kyrkoordningen och röstade om dem. Lagutskottets betänkande¹³⁸, som förespråkade genomförandet av totalreformen, förföll med rösterna 78–31. Eftersom det var fråga om en ändring av lagstiftningen, skulle godkännandet ha krävt en kvalificerad majoritet om 3/4 av alla röster, dvs. i detta fall minst 82 röster.

Förhandlingar om intensifiering av samarbetet mellan församlingarna

Kyrkomötets beslut innebär att många församlingar måste inleda eller omvärdera sina egna strukturuomvandlingsprocesser. Eftersom totalreformen förföll fattar församlingarna egna strukturbeslut inom ramen för den nuvarande lagstiftningen. Många församlingar behöver i fortsättningen nya samarbetsmodeller för att kunna fullfölja sin grundläggande uppgift. I praktiken innebär intensifieringen av samarbetet avtalsbaserat samarbete, församlingssammanslagningar eller bildande av en kyrklig samfällighet av nuvarande modell.

I en enkät riktad till församlingarna¹³⁹ meddelade över 70 procent av församlingarna att de har fört förhandlingar av något slag med grannförsamlingar under de senaste fyra åren. Totalt 21 procent av församlingarna hade förhandlat om att bilda en kyrklig samfällighet, 15 procent om att gå med i en kyrklig samfällighet, 25 procent om en sammanslagning av församlingar, 60 procent om gemensam verksamhet och 35 procent om gemensamma tjänster. En del församlingar hade fört flera separata förhandlingar i syfte att åstadkomma strukturella lösningar av olika slag. Sammanlagt fördes flest strukturellerade samtal mellan församlingar i Åbo, Tammerfors och Lappo stift, minst i Uleåborgs och Borgå stift. I alla förhandlingar var landsförsamlingar något mer aktiva än stadsförsamlingar. Små församlingar visade större förhandlingsaktivitet eller förhandlingsvilja än stora församlingar, oberoende av om förhandlingen gällde strukturella förändringar, intensifiering av verksamhetssamarbete eller inrättande av gemensamma tjänster. En del av förhandlingarna ledde till förändringar i strukturerna eller verksamheten redan under fyraårsperioden.

138 Lagutskottets betänkande 1/2015.

139 Församlingsenkäten 2016.

Som orsak till förhandlingarna meddelades oftast en strävan att trygga församlingens verksamhet eller ekonomiska situation. Även beredningen av totalreformen av församlingsstrukturerna hade främjat förhandlingarna på många orter. En bidragande faktor till samarbetsförhandlingarna kunde också vara ett initiativ eller en föreskrift av domkapitlet eller kontraktsprosten. Dessutom tvingade kommunsammanslagningar en del församlingar till förhandlingsbordet.

Under rapporteringsperioden genomgick sammanlagt 85 församlingar en strukturuomvandling av något slag. Av dem upplevde cirka 60 procent att strukturuomvandlingen haft en mycket positiv eller relativt positiv inverkan på genomförandet av församlingens grundläggande uppgift. Å andra sidan upplevde tio procent att inverkan varit relativt negativ eller mycket negativ. Enligt återstoden av församlingarna var effekterna av strukturuomvandlingen varken negativa eller positiva.¹⁴⁰ Enligt stiftens meddelanden vid periodens slut var sammanlagt 40 projekt med målet att intensifiera samarbetet mellan församlingar på gång i stiftet.

Den ekonomiska utvecklingen i församlingarna

Församlingarna lever i synnerligen varierande ekonomiska förhållanden. För att församlingarna ska kunna bära ansvaret för sin grundläggande uppgift i praktiken är det kyrkans gemensamma framtidsutmaning att skapa en ekonomisk struktur som säkerställer tillräckliga ekonomiska resurser även för församlingar som har sämre ekonomi. I ljuset av de ekonomiska nyckeltalen kan man generellt dock konstatera att församlingarnas ekonomiska situation var rätt oförändrad under fyraårsperioden.

Årsbidraget ett mått på ekonomins balans

Huruvida ekonomin är i balans beskrivs bäst av årsbidraget. Årsbidraget anger det penningbelopp som församlingen har kvar efter att alla verksamhetskostnader, centralfondavgifter och beskattningskostnader för året har betalats och skatteintäkterna och verksamhetsintäkterna erhållits. Om årsbidraget är negativt, har utgifterna varit större än skatteintäkterna och verksamhetsintäkterna. Årsbidraget visar huruvida finansieringen av församlingens verksamhet ger ett överskott eller ett underskott. Församlingen använder också pengar till investeringar. För att församlingsekonomin ska hållas i balans och pengarna räcka till, ska investeringskostnaderna täckas med medel från årsbidraget. Den lämpliga årsbidragsnivån för en församling varierar beroende på församlingens investeringsbehov.

¹⁴⁰ Församlingsenkäten 2016.

För varje församling samlas reparationsskuld till följd av underhållet av byggnader. Reparationsskulden finansieras med årsbidraget. Det årliga årsbidraget måste därför vara så stort att det är möjligt att utföra de framtida reparationsinvesteringarna med den, dvs. kvitta reparationsskulden. Årsbidraget bör alltid vara positivt, eftersom en ekonomisk församlingsenhet hela tiden måste planera framtida åtgärder för byggnadsunderhåll. Om en församling har ackumulerat så mycket pengar att de också räcker till investeringarna på medellång sikt, kan årsbidraget tillfälligtvis också vara negativt.

Församlingarnas sammanlagda årsbidrag under fyraårsperioden var i genomsnitt 102,2 miljoner euro. I slutet av år 2012 var årsbidraget 67,5 miljoner euro, år 2013 cirka 109 miljoner, år 2014 cirka 98 miljoner och år 2015 totalt 134 miljoner euro. Den goda utvecklingen av skatteintäkterna år 2015 förstärkte årsbidraget för 60 procent av alla ekonomiska församlingsenheter.

År 2012 var årsbidraget negativt i sammanlagt 105 ekonomiska församlingsenheter. Situationen förbättrades dock under fyraårsperioden. År 2013 hade 58 ekonomiska församlingsenheter negativa årsbidrag och år 2014 var siffran 56 enheter. År 2015 hade däremot endast 37 ekonomiska församlingsenheter negativa årsbidrag.

Likvida medlen utvecklades gynnsamt

I finansieringsanalysen beaktas medel som influerar genom årsbidraget eller minskningen av likvida medel samt medel som använts för investeringar. Inlåning av pengar från banken och avbetalning av lån minskar de likvida medlen. Finansieringsanalysen anger den årliga förändringen av den ekonomiska församlingsenhetens likvida medel och de likvida medlens belopp vid räkenskapsperiodens början och slut. I början av 2012 utgjorde de ekonomiska församlingsenheternas likvida medel 677 miljoner euro, dvs. 163 euro/medlem. Beloppet ökade årligen: år 2013 steg beloppet till 680 miljoner euro (166 euro/medlem), år 2014 till 717 miljoner euro (178 euro/medlem) och år 2015 till 776 miljoner euro (194 euro/medlem).

Verksamhetsintäkternas belopp ökade i genomsnitt med tre procent per år under fyraårsperioden. Över två tredjedelar av de ekonomiska församlingsenheterna lyckades öka sina verksamhetsintäkter åren 2013 och 2014. Över hälften av de ekonomiska församlingsenheterna ökade sina verksamhetsintäkter två år i rad. Även år 2015 lyckades något över hälften av de ekonomiska församlingsenheterna öka sina verksamhetsintäkter.

Den största enskilda förändringen i verksamhetsintäkterna skedde år 2014, då intäkterna från ämbetsbevis tredubblades. Orsaken till detta var att ämbetsbevisens prissättning ändrades. Priserna höjdes så att de motsvarade magistraternas prisnivå.

Störst av verksamhetsintäkterna är avgifts- och hyresinkomster av olika slag. De uppgick sammanlagt till cirka 106 miljoner euro år 2015. Av avgiftsintäkterna

stod avgifter med anknytning till begravningar för den största ökningen (+26 %). Avgifterna för församlingsarbetet har minskat något (-4 %). År 2015 utgjorde avgiftsintäkterna 54 miljoner euro. De sammanlagda hyresintäkterna åren 2012–2014 var cirka 50 miljoner per år. År 2015 uppgick hyresintäkterna till 52 miljoner euro. Intäkterna från skogsbruk har utgjort cirka 20 miljoner euro per år, och det har inte skett några stora förändringar i detta belopp. Försäljningsintäkterna har ökat på fyra år från sex miljoner euro till åtta miljoner euro (+33 %).

De sammanlagda verksamhetskostnaderna var i genomsnitt 1 044 miljoner euro per år. Beloppet minskade med en procent från fyraårsperiodens början. Cirka hälften av de ekonomiska församlingensheterna lyckades minska sina verksamhetskostnader, och en tredjedel minskade sina verksamhetskostnader två år i rad. År 2015 lyckades en tredjedel av församlingarna minska sina verksamhetskostnader. Personalkostnaderna har utgjort i genomsnitt cirka 62 procent av verksamhetskostnaderna, dvs. 643 miljoner euro på årsnivå. Personalkostnaderna minskade med hela 2,3 procent under fyraårsperioden.

I ljuset av de ekonomiska nyckeltalen blev församlingarnas sammanlagda ekonomiska situation bättre. Av de ekonomiska nyckeltalen förbättrades årsbidraget och de likvida medlen. Årsbidraget per medlem fördubblades från 16 euro till 33 och nyckeltalet för de likvida medlens tillräcklighet i dagar ökade från 196 dagar till 225 dagar.

Soliditetsgraden mäter den ekonomiska församlingenshetens betalningsförmåga. Nyckeltalet anger hur stor andel av tillgångarna som finansierats med församlingens eget kapital. De ekonomiska församlingensheternas länestock ökade med knappt två procent medan soliditeten ökade något och utgjorde 91,5 procent år 2015. År 2015 fanns det 184 ekonomiska församlingensheter (63 % av alla ekonomiska församlingensheter) som inte hade något långfristigt främmande kapital alls.

En balanserad ekonomi kräver långsiktigt arbete

Församlingarnas svåra ekonomiska läge har diskuterats flitigt under den senaste tiden. Vid en granskning av de 24 största ekonomiska församlingensheterna kan man konstatera att deras ekonomi försvagades tillfälligt åren 2012–2013. Enheterna uppnådde dock balans genom egna åtgärder. I ljuset av bokslutssiffrorna verkar församlingarna under den gångna fyraårsperioden ha kunnat handla på så sätt att kostnaderna har bringats under kontroll och ekonomin hållits i god balans.

Största delen av församlingarna har ett överskott i ekonomin. Det finns dock en liten grupp församlingar som har haft en svag ekonomi sedan länge. År 2015 fanns det åtta ekonomiska församlingensheter som hade ett negativt årsbidrag tre år i rad. Hos tre av dessa ekonomiska församlingensheter försämrades årsbidraget år 2015 från året innan.

Kyrkoskatten ökade trots att medlemsantalet minskade

Intäkterna från kyrkoskatten ökade med i genomsnitt 1,2 procent om året. Kyrkoskatten ökade med 4,8 procent från 2012 till 2015. Med beaktande av penningvärdets förändring utgjorde ökningen 2,5 procent, dvs. cirka 0,6 procent på årsnivå. Intäkterna från kyrkoskatten ökade i de största ekonomiska församlingsenheterna (24 st.) under hela fyraårsperioden, med ett undantag.

Sammanlagt 212 ekonomiska församlingsenheter höjde kyrkoskattesatsen under fyraårsperioden, årligen alltså cirka 10 procent av enheterna. Fyra församlingar sänkte kyrkoskattesatsen.

Kyrkoskatten baseras på förvärvsinkomster. Även om antalet församlingsmedlemmar som har förvärvsinkomster minskade, ökade förvärvsinkomsternas belopp. Lönernas, pensionernas och de övriga skattepliktiga förmånernas belopp ökade således trots att antalet församlingsmedlemmar som tjänar in dem minskade. Förklaringen till varför de redovisade kyrkoskatterna ökade trots att medlemsantalet minskade är att förvärvsinkomsterna ökade och kyrkoskattesatserna höjdes.

Från samfundsskatt till statlig finansiering

År 2015 uppgick samfundsskatteintäkterna till 124 miljoner euro. Samfundsskatteintäkterna har varierat årligen mellan cirka 90 och 130 miljoner euro. Under de senaste tio åren har medeltalet varit 113 miljoner euro, och när förändringen av penningvärdet beaktas, 121 miljoner euro. Redovisningarna av samfundsskatter ökade med cirka 7 procent per år under rapporteringsperioden.

I början av år 2016 ersattes samfundsskatten med lagstadgad statlig finansiering vars belopp är 114 miljoner euro om året. Samtidigt sänktes församlingarnas beskattningskostnader med cirka 6 miljoner euro. De beskattningskostnader som tas ut av församlingarna kommer 2016 att uppgå till 14,9 miljoner euro.

När intäkterna från kyrkoskatten och samfundsskatten räknas samman, uppnåddes år 2015 det största beloppet någonsin, sammanlagt 1 030 miljoner euro. Omräknat till penningvärdet år 2015 erhöles de största skatteintäkterna någonsin redan år 2008 (1 073 miljoner euro).

5.2 Kyrkans centralförvaltning

Kyrkostyrelsen stödjer ekonomiska församlingsenheter i varierande förhållanden

Under den gångna fyraårsperioden har Kyrkostyrelsen strävat efter att stödja ekonomiska församlingsenheter som verkar i olika verksamhetsmiljöer på många olika sätt. I praktiken har detta inneburit bland annat utveckling och införande av riksomfattande tjänster av olika slag.

Upphandlingstjänster och centralisering av upphandlingarna var en del av de stödtjänster som centralförvaltningen erbjöd församlingarna. Kyrkan har förbundit sig att iaktta lagen om offentlig upphandling. De ekonomiska församlingsenheternas upphandlingar utgjorde drygt 300 miljoner euro per år under rapporteringsperioden. Upphandlingarna statistikfördes i Statistisk årsbok för kyrkan¹⁴¹. Kyrkans centralfond fick större betydelse i fråga om konkurrensutsättningen av församlingarnas upphandlingar och avtalsförhandlingar åren 2012–2015. Kyrkans centralfond fungerade som en övergripande förbindelseupphandlingsenhet för hela kyrkan genom att erbjuda församlingarna färdiga avtalshelheter som konkurrensutsattes tillsammans med kommuner eller gemensamt för hela kyrkan. Då fick den enskilda församlingsenheten priser och avtalsvillkor som bygger på stora volymer. Deltagandet i de gemensamma upphandlingsavtalen var frivilligt.

De ekonomiska församlingsenheterna använde också flera **riksomfattande datasystem** under perioden. En del av systemen var gemensamma för alla och en del kunde församlingarna ta i bruk frivilligt. Utvecklingen av kyrkans datasystem styrdes av kyrkans informationsförvaltningsstrategi för åren 2013–2017¹⁴². Syftet med genomförandet av informationsförvaltningsstrategin var att göra det möjligt för församlingar av olika storlekar att agera på webben och utnyttja möjligheterna inom IT utan att ha egen IT-personal. Tjänsterna producerades i regel som färdiga servicehelheter.

Församlingarna kunde satsa på utveckling av datasystemen i varierande utsträckning. Därför kommer inriktningen även i framtiden sannolikt vara likartad som inom utvecklingen av statens datasystem, dvs. att man i allt högre grad övergår till riksomfattande system. Under rapporteringsperioden använde församlingarna flera **grundläggande IT-tjänster** som centralförvaltningen producerar, t.ex. Kyrknätet, gemensamma användarkoder och e-postadresser och andra mindre tjänster.

Församlingarna lade årligen ned cirka en fjärdedel av intäkterna från kyrkoskatten på fastigheterna. Beloppet är cirka 250 miljoner euro. Kyrkans fastigheter utgör en

¹⁴¹ Statistisk årsbok för kyrkan 2012, 2013, 2014, 2015.

¹⁴² Informationsförvaltningsstrategi 2013–2017.

betydande del av församlingarnas tillgångar. Det är särskilt dyrt att upprätthålla kulturhistoriskt viktiga byggnader, och detta kräver också särskild kompetens inom reparationer och underhåll. För **förvaltning av fastigheter och byggnader** infördes ett gemensamt register under rapporteringsperioden. Registrets syfte är att göra det lättare att upprätthålla fastigheter och kulturhistoriskt värdefulla objekt i församlingarnas ägo och att göra det möjligt att utveckla samarbete över församlingsgränserna.

Dessutom gjordes en förutredning för ett **datasystemprojekt för begravningsväsendet**. Utifrån förutredningen fattas beslut om huruvida kyrkan också ska ha ett gemensamt datasystem för begravningsväsendet.

Kyrkobokföringen flyttades under 2012 över till kyrkans gemensamma medlemsdatasystem **Kirjuri**. Målet är att Kirjuri utvecklas till ett medlemsdatasystem som betjänar planeringen och uppföljningen av församlingarnas verksamhet och själva verksamheten. Med hjälp av Kirjuri utförs också många av kyrkans uppgifter av myndighetskaraktär. Efter att Kirjuri infördes stod utvecklingen av programvarans egenskaper stilla bland annat på grund av brist på personalresurser. Mot rapporteringsperiodens slut påbörjades de ursprungligen planerade utvecklingsprojekten för Kirjuri, såsom kartfunktionaliteten och KirDi-vyerna¹⁴³, på nytt. Kyrkostyrelsens plenum fastställde på sitt möte i november 2015 att kyrkobokföringen i framtiden sköts i regionala centralregister. Centralregistren kan bestå av de församlingar som tillhör en kyrklig samfällighet eller regionalt till exempel av församlingar i ett större område än den kyrkliga samfälligheten eller på något annat sätt av självständiga församlingar. Behovet uppskattas vara cirka 2–4 centralregister per stift.

Systemet **Klockaren (Lukkari)** utvecklades i syfte att erbjuda församlingarna en gemensam plattform för publicering på webben. Under rapporteringsperioden skapades en gemensam grundläggande visuell profil för församlingarnas webbsidor. Målet med detta var att göra det lättare för människor att bekanta sig med församlingarnas verksamhet och hitta intressanta evenemang. Församlingarna deltog i införandet och utvecklandet av Klockaren med stort engagemang. Vid utgången av år 2015 publicerade cirka 40 församlingar och kyrkliga samfälligheter sina webbsidor på webbplattformen Klockaren. Enligt uppskattning är Klockaren det synligaste datasystemet i riktning mot församlingarnas medlemmar.

Reformen av kyrkans statistiksystem påbörjades under fyraårsperioden och planen är att genomföra projektet under åren 2015–2018. Målet med reformen är att öka andelen statistikunderlag som produceras automatiskt och att minska

143 Förkortningen av KirDi kommer från orden "kirkonkirjojen digitointi", digitalisering av kyrkböckerna. Genom KirDi-funktionen är det möjligt att importera uppgifter från digitaliserade kyrkböcker och familjeblad (den digitala applikationen) till Kirjuri (data-applikationen). Sådana uppgifter är bl.a. familjeförhållanden, namnändringar och äktenskap.

församlingarnas behov att rapportera uppgifter manuellt. Ett ytterligare mål är att göra produktionen av information till en realtidsprocess.

I enlighet med den allmänna utvecklingen kommer dokumentförvaltningen att digitaliseras under de närmaste åren. I slutet av fyraårsperioden ställde Kyrkans centralfond sitt eget **system för ärendehantering** till församlingarnas förfogande. Några församlingar och kyrkliga samfälligheter gick med i projektet. Församlingar kan ta i bruk denna färdiga lösning för ärendehantering och e-tjänster även i framtiden.

Kyrkans servicecentral producerar riksomfattande bokförings- och löneberäkningstjänster för ekonomiska församlingsenheter, församlingar, stift och Kyrkans centralfond. Kyrkans servicecentral inledde sin verksamhet år 2012 och de ekonomiska församlingsenheterna blir kunder hos Kyrkans servicecentral stegvis. I början av 2016 var 187 ekonomiska församlingsenheter kunder hos Kyrkans servicecentral. Servicecentralen är förlagd till Uleåborg, och den har en filial i Borgå som ger service på svenska.

När servicecentralen inledde sin verksamhet år 2012 fick kunderna basversioner av systemen till sitt förfogande. Kyrkans servicecentrals system har utvecklats under hela rapporteringsperioden. Kundresponsen på Kyrkans servicecentrals system har styrt utvecklingen av systemen och utvecklingsarbete har gjorts i samarbete med kundförsamlingarna. Under fyraårsperioden var målet med utvecklingen av Kyrkans servicecentrals serviceproduktion att systemen skulle stödja och effektivisera både kundernas och Kyrkans servicecentrals interna processer.

Kyrkans servicecentral bedrev ett nära samarbete med de övriga servicecentralerna i syfte att utveckla sin egen verksamhet. Under fyraårsperioden fokuserade leverantörssamarbetet på utveckling av datasystemen för serviceproduktionen och implementering av tjänsterna hos nya kunder. Processernas och systemens kvalitet kontrollerades genom utveckling av den interna kontrollen. Under fyraårsperioden gjordes tre kundnöjdhetsundersökningar. Enligt dem har kundnöjdheten kontinuerligt utvecklats positivt.

I november 2015 beslutade kyrkomötet att Kyrkans servicecentral inte behöver återbetala det underskott som uppstått under övergångsperioden. Detta beslut gör det möjligt att sänka Kyrkans servicecentrals serviceavgifter från och med början av 2018.

Ekonomi för kyrkans gemensamma verksamhet

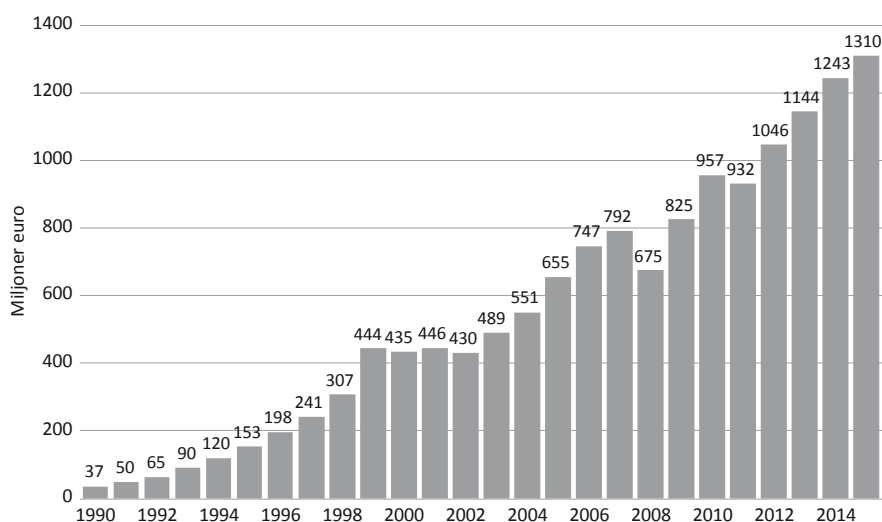
Kyrkans gemensamma verksamhet (Kyrkostyrelsen, stiftens, understöd) finansieras med en grundavgift som beräknas utifrån den kalkylerade kyrkoskatten. Grundavgiften har utgjort 8,2 procent. Åren 2012–2015 var intäkterna från grundavgifterna 52–54 miljoner euro. Kyrkans gemensamma verksamhet har redovisat ett överskott under rapporteringsperioden.

Den viktigaste enskilda händelsen var förvärvet av Kyrkans hus. Kyrkans centralfond köpte hela aktiekapitalet i Kiinteistö Oy Helsingin Eteläranta 8 av Pensionsförsäkringsbolaget Ilmarinen för cirka 37,7 miljoner euro hösten 2012. Kyrkans pensionsfond och Kyrkans centralfond/Kyrkostyrelsen förvärvade fastigheten tillsammans. Kyrkans pensionsfonds fastighetsplaceringar omfattar kontorsvåningarna 2–4 och våning 10 (sammanlagt ca 2 839 m²). Pensionsfondens hyresgäster blev bland annat Kyrkans Utlandshjälp och Ekumeniska rådet i Finland. Kyrkostyrelsen köpte våningarna 1 och 5–9 (sammanlagt ca 5 916 m²) för eget bruk. Flytten till Kyrkans hus ägde rum i augusti 2014. Försäljningen av kyrkans gamla ämbetshus vid Hamngatan 9–11 slutförs under 2016 efter att planändringen fått laga kraft.

Kyrkans pensionsanstalt ansvarar för finansieringen av pensionsskyddet

Genom en lagändring i början av år 2012 överfördes verkställandet av kyrkans pensionslag slutgiltigt till Keva. Efter detta har Kyrkans pensionsanstalt endast haft i uppgift att svara för finansieringen av pensionsskyddet och placeringen av pensionsfondens medel.

Kyrkans pensionsfond utvecklades gynnsamt under verksamhetsåret. Pensionsfondens långsiktiga (1991–2015) nettoavkastning var 8,1 procent om året (reell årsavkastning cirka 6,3 procent). Pensionsfondens nyckeltal, som anges i tabell 5.1, har också förbättrats.

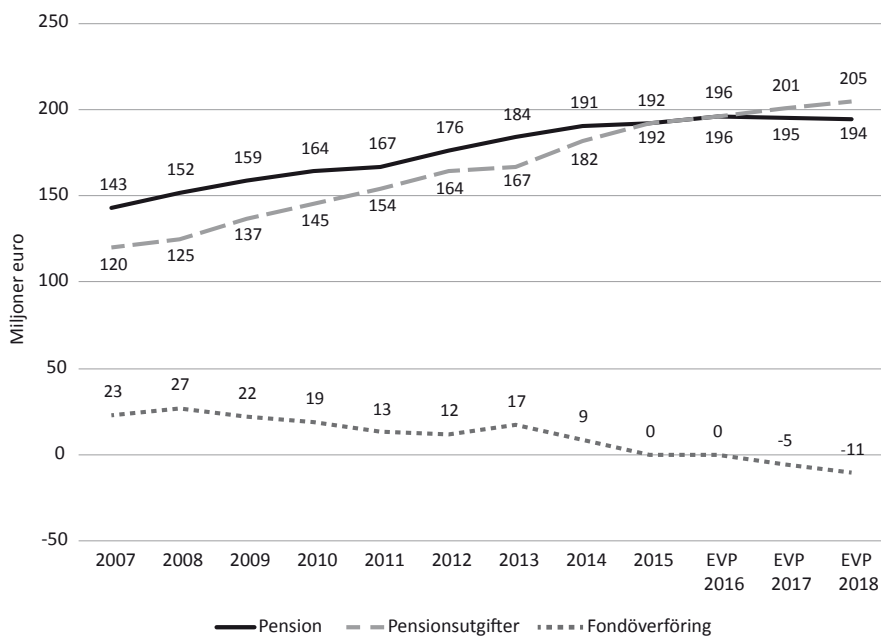

Figur 5.2 Ökning av kyrkans pensionsfond (31.12), miljoner euro. Kyrkans centralfonds verksamhetsberättelse.

Tabell 5.1 Pensionsfondens centrala nyckeltal 2012–2015, miljoner euro. Kyrkans centralfonds verksamhetsberättelse.

milj. euro	2012	2013	2014	2015
Fond 31.12	1046	1144	1243	1310
Pensionsutgift	159,8	163,5	169,9	175,2
Fond/pensionsutgift	6,5	7,0	7,3	7,5
KyPL-lönesumma	516	514,4	511,6	508,9
Fond/lönesumma	2,03	2,22	2,43	2,57
Pensionsansvar totalt	4212	4265	4380	4421

Det viktigaste årliga måttet för pensionsverksamheten anger huruvida intäkterna från pensionsverksamheten räcker till för att täcka verksamhetens utgifter (dvs. pensioner och administrativa utgifter). Skillnaden mellan inkomsterna och utgifterna överförs till pensionsfonden. Enligt pensionsprognosen ökar pensionsverksamhetens årliga utgifter snabbare än pensionsverksamhetens inkomster. År 2015 kan betraktas som en vändpunkt eftersom pensionsinkomsterna och pensionsutgifterna då var lika stora.

Figur 5.3 Pensionsfondöverföringar åren 2007–EVP2018, miljoner euro. Verksamhetsberättelse för Kyrkans centralfond 2015.

År 2012 höjdes arbetsgivarens pensionsavgift från 27 procent till 28 procent. År 2013 infördes en ny pensionsfondavgift som utgjorde 1,2 procent av intäkterna från kyrkoskatten. För år 2016 sänktes arbetsgivarens pensionsavgift till 24 procent, medan pensionsfondavgiften höjdes till fyra procent. Syftet med dessa förändringar var att utöka pensionsfonden.

Antalet försäkrade enligt pensionslagen för evangelisk-lutherska kyrkan var i slutet av 2015 knappt 19 000 personer, varav 69 procent var kvinnor. Genomsnittsåldern hos de försäkrade var 45,4 år. Genomsnittsåldern hos dem som gick i pension enligt pensionslagen för evangelisk-lutherska kyrkan var 61,9 år. Genomsnittsåldern för ålderspension 2015 var 64,3 år. De som gick i ålderspension stod för 76 procent av det totala antalet pensionerade. År 2015 gick 616 anställda i pension enligt pensionslagen för evangelisk-lutherska kyrkan. År 2015 utbetalades totalt 180 miljoner euro i kyrkans pensioner och 12,4 miljoner euro i pensioner som andra betalar (Vilma-pensioner). Kyrkans ålderspensionsavgifter var 159 miljoner euro. Utgifterna för invalidpension utgjorde 10,1 miljoner euro och familjepensionsutgifterna 9,9 miljoner euro. I form av övriga pensioner utbetalades 1,4 miljoner euro.

År 2015 godkändes en pensionsreform som genomförs år 2017. Det omfattande lagpaketet inkluderar en ny pensionslag för den offentliga sektorn som ersätter de separata pensionslagarna för staten, kommunerna, FPA och kyrkan. Samtidigt upphävs pensionslagen för evangelisk-lutherska kyrkan och bestämmelserna om finansieringen av pensionsskyddet överförs från den till en ny lag om finansiering av pensionsskyddet för de anställda inom evangelisk-lutherska kyrkan.

Kyrkans pensionsfond separerades från centralfondens övriga verksamhet från och med ingången av 2016. Detta gjordes som ett led i reformen av kyrkans centralförvaltning. Kyrkans pensionsfond har eget FO-nummer. I fortsättningen har kyrkans pensionsfond och kyrkans centralfond således separata budgetar och bokslut.

5.3 Organ och val

Kyrkomötet

Kyrkomötet är kyrkans högsta beslutande organ. Det fattar beslut i ärenden som gäller kyrkans lära, verksamhet, lagstiftning, förvaltning och ekonomi. Under rapporteringsperioden sammanträdde kyrkomötet varje år i början av maj och november i cirka en arbetsvecka. Kyrkomötets utskott sammanträdde dessutom mellan sessionsveckorna.

Ledamöter i kyrkomötet är biskoparna i stiftet, fältbiskopen, 96 valda ombud, varav 32 är präster och 64 lekmän, ett sameombud valt av sametinget samt en av statsrådet tillförordnad representant. Ecklesiastikråden och två lagfarna sakkunniga har närvaro- och yttranderätt vid kyrkomötet.

Kyrkomötesval ordnades i februari 2012. I valet fick kyrkomötet i stor utsträckning en ny sammansättning eftersom 61 av de invalda 96 representanterna var nya. Kyrkomötets sammansättning bestod av 61 män och 35 kvinnor. Ombudens medelålder var 53 år.

Kyrkomötet behandlade årligen Kyrkans centralfonds budget och bokslut, planen och berättelsen över Kyrkostyrelsens och stiftens verksamhet samt verksamhetsberättelserna för Kyrkans utrikesråd och Kyrkans arbetsmarknadsverk. Kyrkomötet antecknade också kyrkans fyraårsberättelse och framtidsredogörelse för kännedom.

Under rapporteringsperioden behandlade kyrkomötet flera förslag till ändring av kyrkolagen och kyrkoordningen. Kyrkomötet fattade till exempel beslut om att komplettera bestämmelserna om barnkonsekvensanalys, om en ny valordning för kyrkan, om ändring av regleringen av kyrkans centralförvaltning, om ändring av kyrkolagen och kyrkoordningen i fråga om statlig finansiering till den evangelisk-lutherska kyrkan för vissa samhällseliga uppgifter, om ändring av behörighetskraven för prästassessorer samt om finansieringen av den evangelisk-lutherska kyrkans pensionsskydd. Utifrån ombudsinitiativ beslutade kyrkomötet bland annat om utarbetandet av en språkstrategi för kyrkan, om inrättandet av en riksomfattande hjälpledarbank och om genomförandet av en utredning av arrangemangen i samband med arbetet på främmande språk i kyrkan.

Kyrkomötet förrättade val av det ecklesiastikråd som fungerar som arbetsmarknadschef. Dessutom godkände kyrkomötet översättningen till teckenspråk av formuläret för välsignelse av hem samt psalmbokstilläggen på finska och svenska. På kyrkomötet diskuterades kyrkans nya strategi *En mötande kyrka 2020*. Kyrkomötet beslutade också att utse en kommitté med uppdraget att förnya kyrkans organisationssystem och banta ner kyrkans centralförvaltning. Kommittébetänkandet väntas bli färdigt till sessionsveckan hösten 2016.

Under perioden beslöt kyrkomötet bland annat att låta förslaget om ändring av bestämmelsen om kvalificerad majoritet vid kyrkomötet och om ändring av regleringen av kyrkans strukturer på lokal nivå (totalreformen av församlingsstrukturerna) förfalla. Kompletteringen av kyrkolagen och kyrkoordningen med bestämmelser om det nya diakonämbetet återremitterades till Kyrkostyrelsen för ny beredning.¹⁴⁴

Kyrkostyrelsen

Kyrkostyrelsen är kyrkans allmänna förvaltningsmyndighet. Kyrkostyrelsen sköter kyrkans gemensamma förvaltning, ekonomi och verksamhet. Besluten fattas i Kyrkostyrelsens plenum med undantag av de uppgifter som delegerats till Kyrkostyrelsens ämbetskollegium, som består av ecklesiastikråden.

¹⁴⁴ Kyrkomötets protokoll 2012–2015.

Ärkebiskopen är ordförande för Kyrkostyrelsens plenum. I Kyrkostyrelsen medverkar dessutom två biskopar som utsetts av biskopsmötet samt två präster och nio lekmän som utsetts av kyrkomötet. Mandatperioden för Kyrkostyrelsens plenum är fyra år. Den fyraårsperiod som inföll under rapporteringsperioden började 1.6.2012 och slutade 31.5.2016.

Även under den aktuella rapporteringsperioden var Kyrkostyrelsens uppgift att bereda de ärenden som beskrevs i kapitlet ovan för beslut i kyrkomötet. Dessutom skötte Kyrkostyrelsen verkställigheten av kyrkomötets beslut och gav statsrådet de utlåtanden som statsrådet begärde av kyrkan. Kyrkostyrelsens plenum fungerar också som styrelse för Kyrkans centralfond. Under fyraårsperioden protokollfördes sammanlagt 864 paragrafer i Kyrkostyrelsens plenum och 2 858 paragrafer i ämbetskollegiet.¹⁴⁵

Kyrkans utrikesråd

Under rapporteringsperioden skötte Kyrkans utrikesråd kyrkans relationer med andra kyrkor, trossamfund och mellankyrkliga organisationer, fattade beslut om kyrkans representation i dessa ärenden tillsammans med ärkebiskopen och ledde verksamheten vid Kyrkostyrelsens utrikesavdelning.

Kyrkostyrelsen valde tio ledamöter till Kyrkans utrikesråd och personliga ersättare för varje ledamot. Ärkebiskopen var ordförande för utrikesrådet. Rapporteringsperioden omfattade två olika mandatperioder: 2010–2013 och den mandatperiod som började 2014.

Under rapporteringsperioden uppdaterade Kyrkans utrikesråd samarbetsdokument med evangelisk-lutherska kyrkan i södra Afrika och med evangelisk-lutherska kyrkan i Ingermanland. Rådet behandlade grundavtalen för missionsarbete och internationell diakoni, och när avtalen trätt i kraft behandlade rådet de styrsamtal som förts med missionsorganisationerna och Kyrkans Utlandshjälp samt frågor som gäller organisationernas samarbete. Rådet behandlade också medlemsavgifter och specialbidrag till internationella ekumeniska organisationer och beviljade bidrag från fonden för internationella och ekumeniska kontakter. Rådet gav också uttalanden om de internationella kyrkoförbundens utvecklingsprojekt.¹⁴⁶

När reformen av kyrkans centralförvaltning trädde i kraft 1.1.2016 lades Kyrkans utrikesråd ned och dess uppgifter överfördes på biskopsmötet och Kyrkostyrelsen. Till biskopsmötet överfördes frågor som gäller kyrkans enhet och ekumeniska relationer samt kyrkans missionsuppdrag och relationer till andra religioner. Till Kyrkostyrelsen överfördes i sin tur frågor som gäller kyrkans arbete bland finländare utomlands och genomförandet av den internationella diakonin.

¹⁴⁵ Kyrkostyrelsens protokoll 2012–2015.

¹⁴⁶ Kyrkans utrikesråds verksamhetsberättelse 2012, 2013, 2014.

Kyrkans arbetsmarknadsverk

Kyrkans arbetsmarknadsverk är en myndighet som sköter kyrkans intressebevakning som arbetsgivare i arbetsmarknadsfrågor. Under rapporteringsperioden förhandlade och avtalade Kyrkans arbetsmarknadsverk på kyrkans arbetsgivarenhetens vägnar om anställningsvillkor för kyrkans tjänsteinnehavare och arbetstagare. Kyrkans arbetsmarknadsverk är dessutom en av centralorganisationerna på den finländska arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsverket fungerade därmed dels på centralorganisationsnivå som kyrkans intressebevakare i arbetsmarknadsfrågor, dels på så kallad förbunds nivå som den instans som ingår kollektivavtal på bransch nivå.

Kyrkans arbetsmarknadsverks beslutande organ är arbetsmarknadsverkets delegation. Kyrkomötet väljer 11 medlemmar jämte personliga ersättare till delegationen. Rapporteringsperioden omfattade två olika mandatperioder: 2010–2013 och den mandatperiod som började 2014 och slutar 2017.

Biskopsmötet

Biskopsmötet handlägger ärenden som gäller kyrkans tro, förkunnelse och arbete samt stiftens förvaltning och vård, gör framställningar och ger utlåtanden till kyrkomötet och Kyrkostyrelsen samt sköter de övriga uppgifter som enligt kyrkolagen eller kyrkoordningen ankommer på biskopsmötet.

Biskopsmötets medlemmar var biskoparna i stiftet, fältbiskopen och en assessor från varje domkapitel. Ordförande för biskopsmötet var ärkebiskopen. I slutet av rapporteringsperioden ändrades biskopsmötets sammansättning i anslutning till centralförvaltningsreformen på så sätt att endast biskoparna är medlemmar i mötet i fortsättningen. Fältbiskopen har närvaro- och yttranderätt på mötena. Under rapporteringsperioden fäste biskopsmötet särskild uppmärksamhet på behovet att förstärka kyrkans enhet. En arbetsgrupp som biskopsmötet tillsatt utarbetade en mellanrapport som innehöll olika slags verksamhetsförslag till kyrkan i denna fråga. Biskoparna gav ett uttalande om enhet med titeln *Inbjudan till enhet*.¹⁴⁷ På kyrkomötets begäran utarbetade biskopsmötet handboken *Inför det Heliga*.¹⁴⁸ Handboken behandlar mötet med olika religioner särskilt vid kyrkliga förrättningar. Biskopsmötet förnyade också pastorexamen så att den motsvarar utmaningarna i samhället som är under förändring.

En arbetsgrupp som biskopsmötet tillsatt producerade en omfattande utredning av stiftens och domkapitlets framtidsutsikter och gav åtgärds- och ändringsförslag.

¹⁴⁷ Inbjudan till enhet 2014.

¹⁴⁸ Inför det Heliga – möte med andra religioner vid kyrkliga förrättningar 2013.

Denna så kallade *Stiftsenkät*¹⁴⁹ färdigställdes i slutet av rapporteringsperioden och biskopsmötet behandlar ärendet år 2016.

Stiften

Varje stift har två förvaltningsorgan: domkapitlet och stiftsfullmäktige. Domkapitlet är stiftets allmänna förvaltningsorgan. Dess viktigaste uppgift är att stödja församlingarnas verksamhet och förvaltning. Dessutom deltar det i hanteringen av personalärenden som gäller präster och kantorer. Domkapitlets ordförande är biskopen och dess vice ordförande är domprosten. Domkapitlets övriga medlemmar är två prästassessorer, en lekman, en lagfaren assessor och stiftsdekanen.

Stiftsfullmäktige stödjer och främjar genomförandet av kyrkans uppgift i stiftet och dess församlingar. Medlemmar av stiftsfullmäktige är 14 lekmän och sju präster. Stiftsfullmäktige sammanträder 2–4 gånger per år. Dess mandatperiod är fyra år. Stiftsfullmäktiges medlemmar väljs med val på så sätt att kyrkofullmäktige eller gemensamma kyrkofullmäktige och församlingsråden från alla församlingar i stiftet väljer lekmanamedlemmarna till stiftsfullmäktige. Prästmedlemmarna i fullmäktige väljs av stiftets präster. Valet av medlemmar till stiftsfullmäktige förrättades samtidigt med valet av ombud till kyrkomötet i februari 2012.

Församlingarna

Församlingsval förrättades hösten 2014. I församlingsvalet valdes 8 524 beslutsfattare till kyrkofullmäktige, gemensamma kyrkofullmäktige och församlingsråd. Antalet kandidater var 19 300. I 32 församlingar hölls sänjval. Temat för församlingsvalskampanjen var Tro på det goda. Ett kandidatstest förverkligades i samarbete med MTV.

Valdeltagandet i församlingsvalet sjönk till 15,5 från 17 procent, som var valdeltagandet i det förra valet. I praktiken innebär detta att cirka 503 000 av cirka 3,25 miljoner röstberättigade medlemmar röstade i valet. Det fanns betydande variationer i den regionala röstningsaktiviteten. I Helsingfors stift var valdeltagandet endast 10,8 procent. Aktivast var väljarna i Lappo (20,3 %) och Uleåborgs (18,4 %) stift. Högst var valdeltagandet i Tövsala församling (43,8 %) och lägst i Dickursby (6 %). 16–17-åringar hade möjlighet att rösta i församlingsvalet för andra gången. Valdeltagandet för personer under 18 år (8,9 %) minskade drastiskt från det förra valet (15,3 %).

Över hälften av dem som valdes till förtroendeuppdrag inom församlingarna var nya (51 %). Kvinnorna var något fler än männen (54 %). De förtroendevaldas medelålder var 54,2 år. Andelen förtroendevalda under 30-år var cirka sex procent.

149 Utredning av faktorer som inverkar på stiftens och domkapitlets framtid samt åtgärds- och förändringsförslag 2015.

Utifrån frågorna i kandidattestet kan man konstatera att största delen av de invalda var så kallade aktiva församlingsmedlemmar. Till exempel meddelade var tredje att de deltar i gudstjänsten regelbundet och nästan hälften meddelade att de går i gudstjänsten relativt ofta.

5.4 Arbetsliv

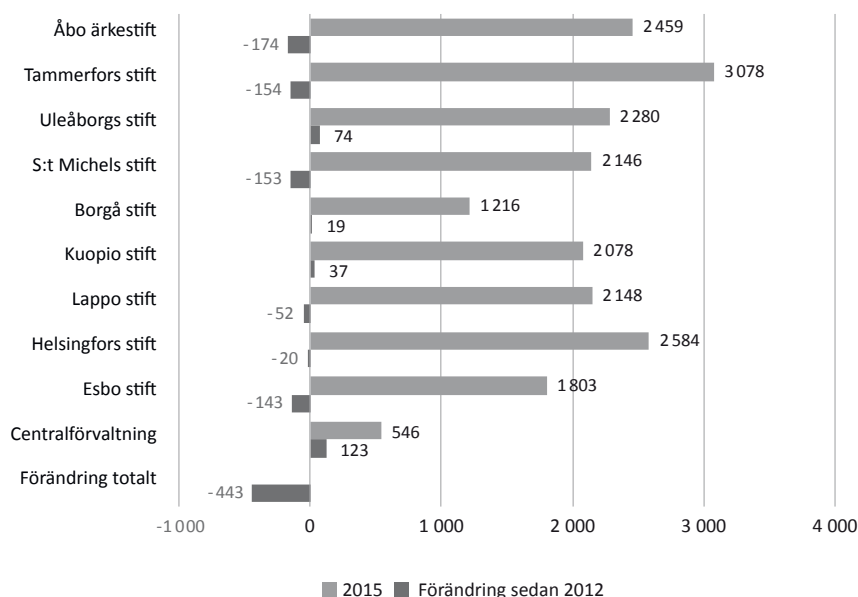
Församlingarnas personalresurser varierar

Antalet anställda minskar

Kyrkan hade 20 338 anställda år 2015. Antalet minskade med två procent från år 2012. Det finns skillnader mellan stiftet. Till exempel ökade församlingarna i Uleåborgs, Borgå och Kuopio stift antalet visstidsanställda men dessa stift minskade även antalet fast anställda. Ökningen av antalet anställda inom centralförvaltningen och minskningen av församlingarnas förvaltnings- och kontorspersonal förklaras av att kyrkans servicecentrals verksamhet utvidgades.

Enligt Kyrkans arbetsmarknadsverks kompetens- och arbetskraftsenkät 2015 motiverar församlingarna sina personalminskningar med att det ekonomiska läget blivit kärvare. Eftersom personalutgifterna utgör nästan två tredjedelar av församlingarnas totala utgifter, är det förklarligt att församlingarna försöker skapa balans i ekonomin genom att minska personalutgifterna. Församlingarna har dock relativt sällan sagt upp personal av ekonomiska orsaker och produktionsorsaker. Personalen har minskats genom naturlig avgång, när tjänster och uppgifter lämnats obesatta, och genom minskad användning av vikarier och visstidsanställningar. Dessutom har församlingar omorganiserat uppgifter och skött uppgifter genom gemensamma avtal, köpta tjänster och inhyrd arbetskraft. Församlingarna uppmuntrades att utarbeta en personalplan som fastställer behovet av personalresurser och kunskande i förhållande till målen för verksamheten och ekonomin. Cirka var tredje ekonomisk församlingsenhet har utarbetat en personalplan under fyraårsperioden.¹⁵⁰¹⁵⁰

¹⁵⁰ Kyrkans arbetsmarknadsverks kompetens- och arbetskraftsenkät 2015.

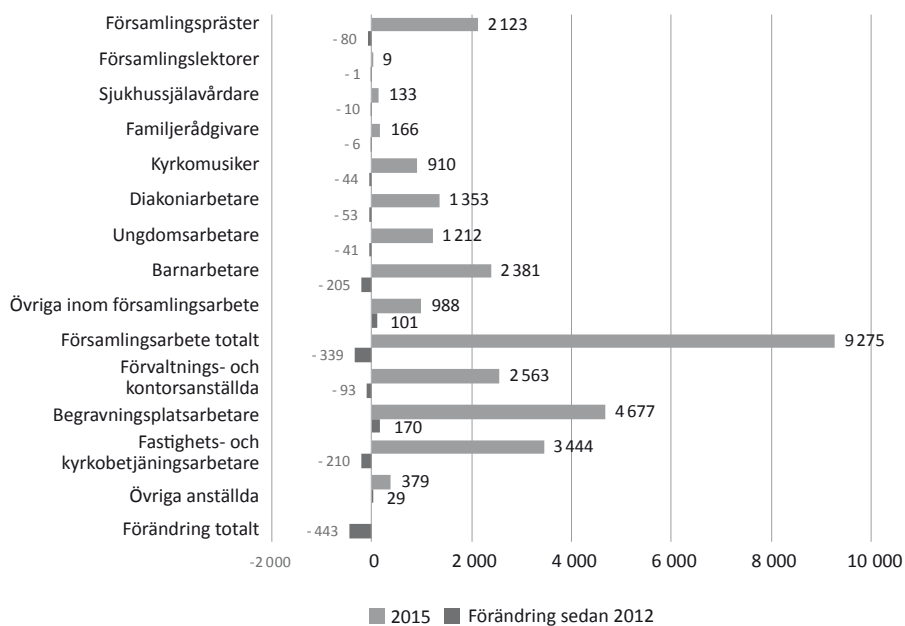

Figur 5.4 Kyrkans personal per stift 2015 och förändring från år 2012. Kyrkans arbetsmarknadsverk 2016.

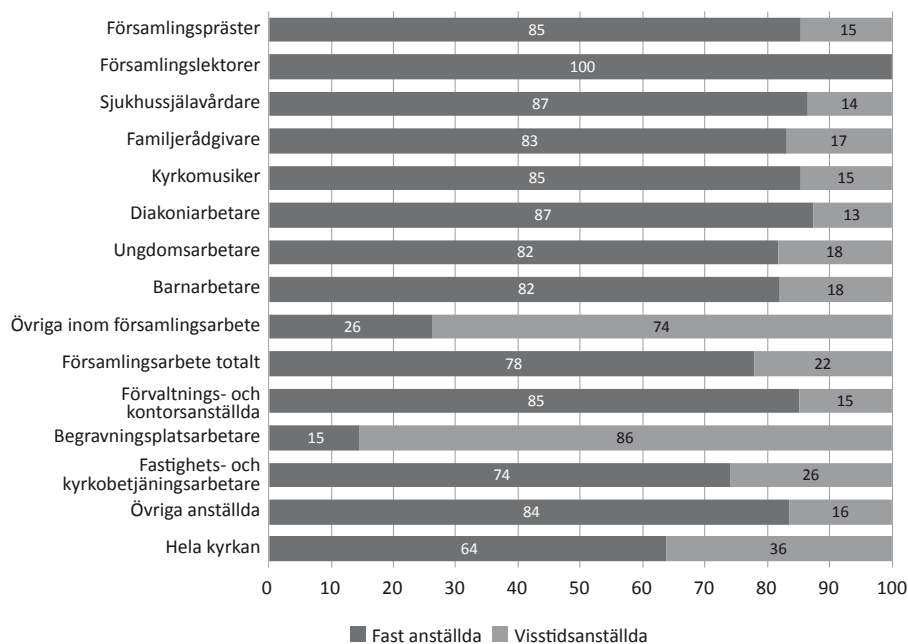
Nästan hälften av personalen arbetar inom församlingsarbetet

År 2015 arbetade nästan hälften av kyrkans anställda inom församlingsarbetet, där de största uppgiftsgrupperna var barnarbetare, församlingspräster, diakoniarbetare, ungdomsarbetare och kyrkomusiker. De största minskningarna av antalet anställda gjorde församlingarna inom uppgiftsgrupperna barnarbete samt fastighets- och kyrkotjänster.

Största delen av dem som arbetade inom församlingsarbetet (78 %) var fast anställda. Inom förvaltnings- och kontorsarbete hade 85 procent fast anställning och inom fastighets- och kyrkotjänster 74 procent. Inom begravningsplansarbetet var däremot nästan nio av tio anställda på viss tid som så kallade säsongsarbetare.

Figur 5.5 Antalet anställda i kyrkan per uppgiftsgrupp 2015 och förändring från år 2012. Kyrkans arbetsmarknadsverk 2016.

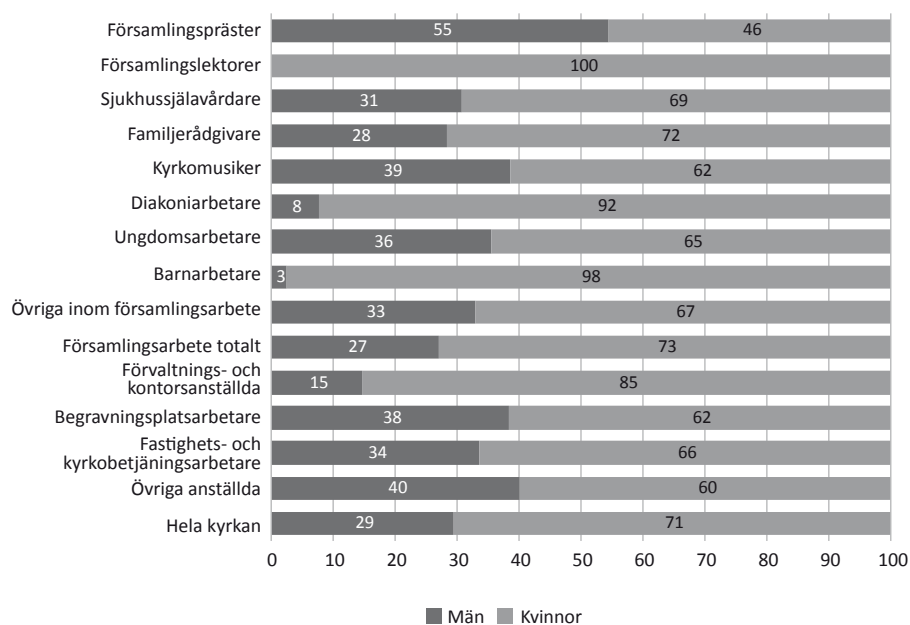

Figur 5.6 Kyrkans personal per typ av anställning - fast anställda och visstidsanställda - och per uppgiftsgrupp 2015, %. Kyrkans arbetsmarknadsverk 2016.

Antalet fasta anställningar minskade med fyra procent och antalet anställningar för viss tid ökade med en procent från år 2012. Ökningen av antalet anställningar som är kortare än en månad förklaras genom att dessa anställningar inte rapporterades lika aktivt tidigare. Sådana anställningar är vanliga inom begravningsplatsarbete. Visstidsanställningarna på mer än sex månader blev också fler.

Över två tredjedelar av de anställda är kvinnor

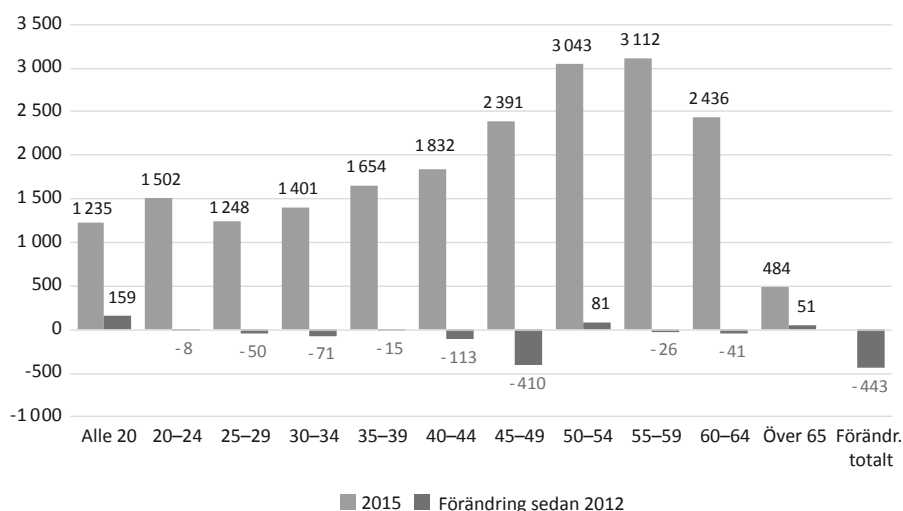
År 2015 var 71 procent av kyrkans anställda kvinnor och 29 procent män. Åren 2012–2015 ökade andelen kvinnor något inom uppgiftsgrupperna församlingspräster och kyrkomusik. Över hälften av församlingsprästerna är dock fortfarande män. I Uleåborgs och Borgå stift är två tredjedelar av prästerna män, i S:t Michels och Helsingfors stift är majoriteten av prästerna i församlingarna kvinnor. I uppgifter inom fostran fanns det mycket få män. Inom barnverksamheten var 98 procent av de anställda kvinnor och inom ungdomsarbetet två av tre anställda.

Figur 5.7 Andelen kvinnor och män i kyrkans personal per uppgiftsgrupp 2015, %. Kyrkans arbetsmarknadsverk 2016.

En fjärdedel under 35 år, hälften över 45 år

År 2015 var genomsnittsåldern för alla anställda 45 år. Av församlingarnas anställda var drygt en fjärdedel under 35 år och hälften över 45 år. Anställda under 35 år fanns särskilt inom begravningsplatsarbetet (48 %) och ungdomsarbetet (28 %). Flest anställda över 55 år fanns inom fastighets- och kyrkotjänstarbetet och inom gruppen sjukhussjälavårdare. Antalet anställda under 20 år har ökat mest sedan 2012, men förklaringen till detta torde vara att församlingarna rapporterat anställningar som är kortare än en månad mer aktivt än tidigare.

Figur 5.8 Åldersfördelningen för kyrkans personal 2015 och förändring från 2012. Kyrkans arbetsmarknadsverk 2016.

Enligt kyrkans undersökning av kompetensbehovet 2015 har hälften av församlingarna förberett sig för personalens pensionsavgång. Detta vittnar om att församlingarnas situationer varierar. Det finns församlingar där personalens medelålder är 55 år, vilket gör förberedelser inför pensionsavgången till en aktuell fråga, men det finns också församlingar där personalens medelålder är 35 år.

Förslag och åtgärder för att utveckla arbetslivet

Kontinuerliga förändringar i arbetslivet

I likhet med de övriga arbetsplatserna i Finland har också arbetsplatserna, församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna inom den evangelisk-lutherska kyrkan fått vänja sig vid olika förändringar. Förändringarna har dock haft en

mycket liten inverkan på arbetslivets kvalitet: den har inte blivit sämre, men inte heller bättre.¹⁵¹

Enligt den första undersökningen av arbetsförhållandena och arbetshälsan inom den offentliga sektorn som gjordes år 2014¹⁵² finns det särskilda utmaningar inom kyrkans arbetsmiljö, även om många faktorer samtidigt verkar hålla en god nivå. Som utmaningar identifierade undersökningen otillräcklig respons i anslutning till chefsarbetet samt chefsarbetets opartiskhet och rättvishet.

Arbetsgemenskapernas förmåga att behandla meningsskiljaktigheter bedömdes kritiskt, i likhet med informationsgången i organisationen. Respondenterna hade en positiv uppfattning om sina möjligheter att påverka sitt eget arbete och om sin kompetens i förhållande till arbetets krav. Respondenterna hade förtroende för sina arbetskamrater och upplevde i regel att atmosfären i arbetsgemenskaperna var god. Många upplevde att arbetsmiljön gjorde det möjligt att utföra arbetet smidigt och tryggt, och osakligt eller våldsamt beteende från klienternas sida förekom inte i någon större utsträckning. Fyra av fem upplevde inspiration och arbetsglädje.

Utifrån undersökningens resultaten utarbetade Arbetarskyddscentralens kommungrupp ett antal utvecklingsförslag som ställdes till de kommunala och kyrkliga arbetsplatsernas förfogande. Utgångspunkten var att arbetsplatserna utvecklar funktionerna utgående från sina egna behov och i samarbete med personalen. Samarbetet ökar det gemensamma förtroendet. Det är också viktigt att sköta personalens arbetshälsa och kunnande.

Rekommendationer från Meadow-undersökningen

Rapporten *Innovatiivisuus Suomen työpaikoilla*¹⁵³ bygger på de centrala resultaten av den Tekes-finansierade undersökningen MEADOW åren 2012–2014. Rapporten presenterade 20 utvecklingsförslag för att lyfta Finland till föregångare inom innovationer och produktivitet i Europa år 2020. Församlingarna och deras personal deltog i undersökningen. För församlingarnas del kan många av utvecklingsförslagen sammanfattas i att det finns ett behov av att utveckla förändringsledningen och förändringskompetensen samt att identifiera och utnyttja personalens roll i utvecklingen av verksamheten. I rapporten konstateras bland annat att ett starkt engagemang för arbetet hos personalen i offentliga

151 Det finns inga indikatorer för arbetslivets kvalitet under rapporteringsperioden som skulle vara helt jämförbara med indikatorerna för den föregående rapporteringsperioden, eftersom de undersökningar som studerar arbetsmiljön inom kyrkan under den aktuella perioden förändrades. Ev.luth. kyrkan utredde situationen på sina arbetsplatser med undersökningen Kyrkans arbetsmiljöbarometer, som gjordes vartannat år under perioden 2001–2011. Undersökningen ersattes år 2014 av Kevas undersökning av arbetsförhållandena och arbetshälsan inom den offentliga sektorn. Vid sidan av den kyrkliga sektorn omfattar undersökningen också kommunsektorn.

152 Pekka & Perhoniemi 2014.

153 Alasoini m.fl. 2014.

organisationer är en viktig resurs som ska utnyttjas bättre vid planeringen och genomförandet av förändringar.

Idéer från webbsamråd om kyrkans arbetsliv

År 2014 genomfördes ett webbsamråd om arbetslivet i kyrkan år 2020. I samrådet fick kyrkans och församlingarnas ledning och anställda fundera på vad man borde göra för att kyrkan/församlingen skulle vara en bra och resultatgivande arbetsplats år 2020. Deltagarna (sammanlagt 3 748) diskuterade flitigast ledarskap och chefsarbete. De placerade också ledarskapet och chefsarbetet längst upp på listan över viktiga frågor.¹⁵⁴

Samrådet lade dock inte allt ansvar på ledningen och cheferna. Även iakttagandet av gemensamma spelregler, satsningar på samarbete och inläring av medarbetarfärdigheter betecknades som betydelsefulla element. Klargörandet av arbetsvisionen identifierades som ett tema med växande betydelse. Deltagarna i samrådet var inte främmande för reformer och prioritering men ansåg att de skulle genomföras med lyhördhet för personalen. Deltagarna önskade att organisationens verksamhet görs snabbare och smidigare och att arbetsbeskrivningarna och ansvarsfördelningen uppdateras. Samrådets deltagare önskade också att församlingsmedlemmarna skulle höras i större omfattning och att metoder för att utveckla kyrkan tillsammans med församlingsmedlemmarna skulle införas. Det fanns även stora skillnader mellan stiftet i vilka frågor som betraktades som viktiga.

Intresset för utveckling varierar

Det finns skillnader i församlingarnas intresse för utveckling. Enligt en aktualitetsenkät¹⁵⁵ år 2015 pågick utveckling i syfte att förbättra produktiviteten/resultaten och arbetslivets kvalitet i var femte församling. En motsvarande andel församlingar förberedde sådana ärenden. Mest intresserade var församlingar med en personalmängd på minst 50.

Större församlingar har bättre förmåga till strategisk ledning av arbetsförmågan och arbetshälsan än små församlingsarbetsgivare. Detta framgår bland annat av Kevas undersökning av kyrkans ledning av arbetshälsan och kyrkans förstagshälsövårdssamarbete år 2015.¹⁵⁶ Enligt undersökningen är ledningen av arbetshälsan i många avseenden mer systematisk i församlingar med mer än 100 anställda. Av dessa församlingar har något under 70 procent en personalstrategi eller ett personalprogram. Främjande av arbetshälsan hade antecknats i personalstrategin i 90 procent av alla församlingsorganisationer med fler än 50

¹⁵⁴ Kirkon työelämä 2020 -samråd på webben.

¹⁵⁵ Kyrkans arbetsmarknadsverks aktualitetsenkät 2015.

¹⁵⁶ Pekkarinen, 2015.

anställda medan förlängning av arbetskarriärerna endast antecknats i 24 procent av dessa organisationer. De praktiska åtgärderna för att förlänga arbetskarriärerna och främja arbetsförmågan med olika ledningsmetoder saknas. Tidigt stöd var den vanligaste metoden för aktivt stöd som användes. Ju större organisationen var, desto oftare var förfarandet för tidigt stöd i användning. Användningen av aktivt stöd ökade under rapporteringsperioden särskilt i medelstora församlingar, men det finns behov att utveckla utbildningen i aktivt stöd till församlingens chefer och uppföljningen av det aktiva stödets funktion och effektivitet.

Församlingsarbetsgivarna har också olika möjligheter och förmågor att utnyttja de former av stöd som står till förfogande. Möjligheten att få så kallat utbildningsstöd från Arbetslöshetsförsäkringsfonden för åtgärder i syfte att utveckla yrkeskompetensen utnyttjades av 35 procent av församlingarna under det första året. Dessa församlingar hade i allmänhet många anställda.

Programmet för kyrkans arbetsliv 2020 stödjer församlingarnas egna utvecklingsinitiativ

Målet under fyraårsperioden har varit att identifiera de utmaningar som förorsakas av olikhet i församlingarna samt församlingarnas behov av utvecklingsstöd. I samarbete med kyrkans huvudavtalsorganisationer inleddes programmet Kyrkans arbetsliv 2020 (Kirkteko). Det fleråriga programmet bygger på nätverkssamarbete. Programmet är ett av de branschspecifika utvecklingsprogrammen som genomförs i enlighet med det sysselsättnings- och tillväxtavtal som arbetsmarknadscentralorganisationerna tecknade 2013 och genom vilka branscherna deltar i projektet Arbetsliv 2020, som genomför den nationella arbetslivsstrategin.

Visionen för programmet Kirkteko är att arbetsplatserna inom kyrkan, församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna är framtidens arbetsplatser – bäst i Europa år 2020, vilket också är i linje med den nationella arbetslivsstrategin. Medborgarna och församlingsmedlemmarna upplever att de kyrkliga arbetsplatserna gör ett betydelsefullt och verkningsfullt jobb, och arbetsplatserna satsar på välfungerande arbetsgemenskaper och ett högklassigt arbetsliv. Utvecklingsmässigt ska arbetsplatserna ligga minst på en god basnivå. Då kan de sköta sin dagliga verksamhet och sina skyldigheter smidigt.

Syftet med programmet har varit och är fortfarande att på bred front påverka det utvecklingsarbete som görs på de kyrkliga arbetsplatserna och att göra detta arbete synligt genom att arbetsplatserna delar med sig av sina utvecklingserfarenheter och utvecklingsförfaranden med andra. Ett ytterligare syfte är att stödja det utvecklingsarbete som utförs i samverkan, utgående från församlingarnas egna behov, som en del av förnyandet av kyrksektorns strukturer och verksamhet.

Programmet Kirkteko betonar arbetsplatsernas utvecklingsarbete som de gör på eget initiativ och med stöd av nätverk av olika slag. Programmets kärna utgörs av ett nätverk av arbetslivsaktörer. Det fungerar som ett forum för utvecklingsorienterade

församlingsarbetsgivare, för förtroendemän och arbetarskyddsfullmäktige som representerar församlingarnas personal och för aktörer som erbjuder församlingarna utvecklingsstöd. I verksamheten medverkar Kyrkans arbetsmarknadsverk och kyrkans huvudavtalsorganisationer samt bland annat Kyrkans utbildningscentral, Kyrkans servicecentral, domkapitlen, Arbetarskyddscentralen och Keva. Utöver nätverksmöten har Kirteko-verksamheten från första början även omfattat stöd till enskilda utvecklingsprojekt i församlingarna.

5.5 Mot framtiden

Målet med totalreformen av församlingsstrukturerna var att trygga existensföretsättningarna av församlingar av mycket varierande karaktär i framtidens kyrka. Samtidigt skulle det ha bildats tillräckligt starka samarbetsområden med tillräcklig kompetens och expertis inom de stödtjänster som möjliggör församlinglivet. Strukturreformen kommer inte att genomföras, och detta torde innebära att antalet församlingar minskar avsevärt inom den närmaste framtiden. Den nuvarande strukturen medför en stor risk för att verksamheten och tjänsterna i små regionala enheter (kapellförsamlingar

/församlingsdistrikt) småningom tynar bort. Därför är det nödvändigt att fästa särskild uppmärksamhet vid deras ställning.

I dag regleras livet i församlingarna relativt ingående, vilket leder till brist på flexibilitet i många förfaranden. Bland annat de många underställningsförfarandena bromsar upp besluten. Ett av målen med reformen av församlingsstrukturen var att hitta lösningar på dessa problem. Det kyrkomöte som inledde sitt arbete våren 2016 kommer att återvända till samma frågor i anslutning till kodifieringen av kyrkolagen.

De viktigaste ekonomiska riskfaktorerna för församlingarna just nu är deras medlemsutveckling och befolkningens snabba åldrande. Skatteinkomsterna minskar och pensionsutgifterna ökar. Geografiskt sett utsätts alla församlingar för ekonomisk press: på landsbygden är befolkningen äldre än genomsnittet, men i städerna minskar däremot medlemsantalet snabbare. Utträdet ur kyrkan syns i församlingarnas resultatutveckling med fördröjning. Vi kan vänta oss att de ekonomiska skillnaderna mellan olika församlingar blir ännu större.

I små församlingar är även personalstrukturen rätt sårbar. En del församlingar har problem med att anställa de tjänsteinnehavare som kyrkoordningen förutsätter. Om kyrkans ekonomi utvecklas på förväntat sätt, blir det nödvändigt att göra ytterligare nedskärningar i personalstyrkan. För upprätthållandet och utvecklingen av församlingarnas verksamhet är det viktigt att kunna utnyttja den minskade personalstyrkan mer flexibelt än tidigare.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Kapitel 1

Allen, Roland

- 1912 Missionary Methods: St. Paul's or ours? <https://ia802205.us.archive.org/33/items/missionarymethod00alle/missionarymethod00alle.pdf> (hämtad 24.3.2017).

Jormakka, Terhi

- 2010 Ohjaako yhteinen näky? Kyrkans forskningscentralns webbpublikationer 22. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/5260498370C46B13C2257E2E0012D4D1/\\$FILE/www22.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/5260498370C46B13C2257E2E0012D4D1/$FILE/www22.pdf) (hämtad 24.3.2017).

Kokkonen, Jarmo

- 2014 Kristillisen kasvatuksen kahdeksan vuosikymmentä. – Kasvatus & Aika 8(3), 85–82.

Macchia, Stephen A.

- 2007 Developing a Strategic Plan for Your Church: what to do – and what not to do. <http://www.christianitytoday.com/le/2007/july-online-only/070204a.html> (hämtad 23.6.2016).

En mötande kyrka

- 2014 En mötande kyrka – Riktlinjer för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fram till år 2020. Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland 8. Kyrkan och verksamheten. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Den närvarande kyrkan

- 2002 Den närvarande kyrkan. Mission, vision och strategi 2010 för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Tyngdpunkterna i den av Kyrkans centralfond finansierade verksamheten. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Serie C 2002:5. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Utmanad kyrka

- 2012 Utmanad kyrka. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2008–2011. Kyrkans forskningscentralns publikationer 117. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral.

Vikström, Björn

- 2008 Folkkyrka i en postmodern tid – tjänsteproducent i välfärdssamhället eller engagerande gemenskap? Institutet för ekumenik och socialetik vid Åbo akademi. Skrifter 12. Åbo: Åbo Akademi.

Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet

- 2007 Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet. Betänkande av arbetsgruppen för Strategi 2015 för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Serie C 2007:11. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Kapitel 2

Alla är delaktiga – Kyrkans riktlinjer för frivilligverksamheten 2015.

- 2015 Alla är delaktiga – Kyrkans riktlinjer för frivilligverksamheten 2015. Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/DFD1A6C6F9F7CD34C2257EC8003A101A/\\$FILE/Alla%20%E4r%20delaktiga.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/DFD1A6C6F9F7CD34C2257EC8003A101A/$FILE/Alla%20%E4r%20delaktiga.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Flickor och pojkar i församlingen

- 2012 Flickor och pojkar i församlingen. Publikationer från Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2012:7. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/7DF0246521966AD8C2257BBB00380C2F/\\$FILE/Flickor%20och%20pojkar%20i%20F6rsamlingen.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/7DF0246521966AD8C2257BBB00380C2F/$FILE/Flickor%20och%20pojkar%20i%20F6rsamlingen.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Frivilligarbetet i Finland 2010 och 2015

- 2015 Vapaaehtoistyö Suomessa 2010 ja 2015. Tilastoaineistoa vapaaehtoistyöstä Suomessa. Medborgararenan rf, HelsinkiMissio och Kyrkostyrelsen. http://kansalaisareena.fi/Vapaaehtoistyö_Suomessa_2010ja2015.pdf (hämtad 15.6.2016).

Gerhardt, Sue

- 2010 The Selfish Society: how we all forgot to love one another and made money instead. London: Simon & Schuster.

Inbjudan till enhet

- 2014 Inbjudan till enhet – biskoparnas tesar 27.8.2014. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/0994CD7B0895E2F1C2257D3B0044C0ED/\\$FILE/Inbjudan%20till%20ENHET.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/0994CD7B0895E2F1C2257D3B0044C0ED/$FILE/Inbjudan%20till%20ENHET.pdf) (hämtad 15.6.2016).

Kallunki, Valdemar

- 2007 Diakonians kolmas polku yhteistyönäkymiä kuntien palvelurakenteen muuttuessa – Anno Domini. Diakoniatielten vuosikirja 2007, 179–193.
- 2014 Yhteistyön kolmas polku – Palvelurooli kirkon yhteiskunnallisen aseman uudistajana. Kyrkans forskningscentralen webbpublikationer 40. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/7FEB3DBFA644ABE5C2257E2E0012D56B/\\$FILE/Kallunki%20sarjajulkaisu%2040%20painoon.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/7FEB3DBFA644ABE5C2257E2E0012D56B/$FILE/Kallunki%20sarjajulkaisu%2040%20painoon.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Kom

- 2012 Kom. Kyrkans tillgänglighetsprogram. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/A03B9C0BF12FFACDC2257A8C00358EBB/\\$FILE/KOM%20p%E5%20svenska.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/A03B9C0BF12FFACDC2257A8C00358EBB/$FILE/KOM%20p%E5%20svenska.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Kuusimäki, Kalle

- 2012 Diakonia kirkon perustehtävänä. – Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Red. Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karoliina Puska. Helsingfors: Kirjapaja. 11–48.

Kyrkan i ett mångkulturellt samhälle

- 2014 Kyrkan i ett mångkulturellt samhälle Framtidsredogörelse för Evangelisk lutherska kyrkan i Finland. Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland 17. Kyrkan och verksamheten. Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/F8A81537C9684414C22578AB002B6E53/\\$FILE/Kyrkan_i_ett_mangkulturellt_samhalle.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/F8A81537C9684414C22578AB002B6E53/$FILE/Kyrkan_i_ett_mangkulturellt_samhalle.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Kyrkan och offentliga tjänster

- 2016 Kyrkan och offentliga tjänster. Betänkande av styrgruppen. Kyrkan och offentliga tjänster. Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D0A99630830FFF30C2257FB000408261/\\$FILE/kyrkan_och_offentliga_tjanster.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D0A99630830FFF30C2257FB000408261/$FILE/kyrkan_och_offentliga_tjanster.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Kyrkomötets diskussionsprotokoll

- 2015 Kyrkomötet för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Diskussionsprotokoll. Vår- och höstsessionen 2015. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Kyrkostyrelsens plenum

- 2014 Kyrkostyrelsens plenum. Protokoll från Kyrkostyrelsens plenum 9.12.2014.

Martikainen, Tuomas

- 2011 Maahanmuuttajien uskonnollisen taustan tilastollinen arvioiminen Suomessa. – Teologinen Aikakauskirja 3/2011, 232–246.

En mötande kyrka

- 2010 En mötande kyrka. Riktlinjer för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fram till år 2020. Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland 8. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Nationellt åtgärdsprogram för förebyggande av våldsam radikaliserings och extremism.

- 2016 Nationellt åtgärdsprogram för förebyggande av våldsam radikaliserings och extremism. Inrikesministeriets publikationer 15/2016. Helsingfors: Inrikesministeriet.

Närförsamlingen

- 2015 Lähiseurakunta – maaseudun henki ja elämä. Kyrkon maaseutulinjaukset 2015. Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland 27. Kyrkan och verksamheten. Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/C4893AA53C58DB9CC22577F9003CD033/\\$FILE/maaseutulinjaus.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/C4893AA53C58DB9CC22577F9003CD033/$FILE/maaseutulinjaus.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Prästens utbildningsstig

- 2013 Papin koulutuspolku – Piispainkokouksen asettaman papin koulutuspolku -työryhmän väliraportti 4.4.2012. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/816AA1A2E575DE86C225770000259EA7/\\$file/Papin%20koulutuspolku%20raportti.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/816AA1A2E575DE86C225770000259EA7/$file/Papin%20koulutuspolku%20raportti.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Rapport av arbetsgruppen för yrkesinriktad utbildning

- 2015 Ammatillisen koulutuksen ryhmän raportti ammatillisen koulutuksen seurannasta. Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D54C39BB7118C6BBC22577BD0037FD08/\\$FILE/ATTOANXR.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D54C39BB7118C6BBC22577BD0037FD08/$FILE/ATTOANXR.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Saari, Juho

- 2010 Yksinäisten yhteiskunta. Helsingfors: WSOYPro. Siltala, Juha
2015 Luottamus. Publicerad 16.12.2015 på webbplatsen Valomerkki.fi. <http://www.valomerkki.fi/uutiset/hauras-luottamus> (hämtad 15.6.2016).

Soininvaara, Osmo

- 2013 Tulonjaon polarisoituminen. Publicerad 30.10.2013 på webbplatsen Soininvaara.fi. <http://www.soininvaara.fi/2013/10/30/tulonjaon-polarisoituminen/> (hämtad 15.6.2016). Statistikcentralen; Befolkning efter kön, ålder och ställning i familjen.
2005– Statistikcentralen; Befolkning efter kön, ålder och ställning i familjen
2015 2005–2015. Statistikcentralens PX-Web-databaser. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/> (hämtad 15.6.2016).

Statistisk årsbok för kyrkan

- 2015 Statistisk årsbok för kyrkan Helsingfors: Kyrkostyrelsen. <http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/sp2?open&cid=Content269F78> (hämtad 27.2.2017).

Tulevaisuuden teologi

- 2015 Tulevaisuuden teologi. Teologisen alan koulutus- ja osaamistarpeen ennakointiraportti. <http://www.helsinki.fi/teol/tdk/tiedotteet/Tulevaisuuden%20teologi.pdf> (hämtad 15.6.2016).

Underbara hjälpledare – Riktlinjer för hjälpledarverksamheten 2016.
 2016 Underbara hjälpledare – Riktlinjer för hjälpledarverksamheten
 2016. Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland 44.
 Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/5947A85391AF9955C225778400413250/\\$FILE/Underbara%20hj%E4lpledare%20-%20riktlinjer%20f%C6r%20hj%E4lpledarverksamheten%202016.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/5947A85391AF9955C225778400413250/$FILE/Underbara%20hj%E4lpledare%20-%20riktlinjer%20f%C6r%20hj%E4lpledarverksamheten%202016.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Unga i församlingen

2012 Unga i församlingen. Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland
 9. Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/FDF24B74E024A2E7C2257B4A00369A25/\\$FILE/Unga%20i%20f%C6rsamlingen.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/FDF24B74E024A2E7C2257B4A00369A25/$FILE/Unga%20i%20f%C6rsamlingen.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Verhaeghen, Paul

2011 Love on a Time of Loneliness: three essays on drive and desire.
 London: Karnac.

Vår kyrka – vi växer tillsammans

2010 Vår kyrka – vi växer tillsammans. Riktlinjer för fostran i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fram till 2015. Kyrkostyrelsen 2010. <http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/sp?open&cid=Content31C531> (hämtad 27.2.2017).

Kapitel 3

Chaffey, Dave

2016 Global social media research summary 2016. Publicerad 21.4.2016 på webbplatsen smartinsights.com. http://c.ymcdn.com/sites/www.productstewardship.us/resource/resmgr/Phone_Books/Global_Social_Media_Statisti.pdf (hämtad 15.6.2016).

Dennett, Daniel C. & Roy, Deb

2016 Our transparent future. No secret is safe in the digital age. The implications for our institutions are downright Darwinian. Publicerad i mars 2016 på webbplatsen ScientificAmerican.com, 64–69. https://ase.tufts.edu/cogstud/dennett/papers/Dennett_Roy.pdf (hämtad 15.6.2016).

Digitaalisen median käytön trendit vuonna 2015

2015 Digitaalisen median käytön trendit vuonna 2015. Publicerad 8.2.2015 på webbplatsen omnipartners.fi. <http://omnipartners.fi/artikkelit/digitaalisen-median-kayton-trendit-vuonna-2015/> (hämtad 15.6.2016).

Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningens användning av informations- och kommunikationsteknik [webbpublikation]. ISSN=2341-8699. 2015. Helsingfors: Statistikcentralen [hämtad: 26.11.2015]. Nedladdad från: http://www.stat.fi/til/sutivi/2015/sutivi_2015_2015-11-26_tie_001_fi.html.

Finnpanel Oy

Radion kuuntelu ja TV:n katselu Suomessa. <http://www.finnpanel.fi/> (hämtad 15.6.2016).

Församlingsenkät 2016

2016 Församlingsenkäten 2016. Enkät med församlingar och kyrkliga samfälligheter 2016. [elektroniskt material]. Kyrkans forskningscentral [datainsamling]. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral [producent], 2016. Tammerfors: Kyrkans forskningscentrals arkiv.

Greenough, John

2016 How the 'Internet of Things' will impact consumers, businesses, and governments in 2016 and beyond. Publicerad 18.7.2016 på webbplatsen businessinsider.com. <http://www.businessinsider.com/how-the-internet-of-things-market-will-grow-2014-10?r=US&IR=T&IR=T> (hämtad 18.7.2016).

Haikala, Niko

2016 Nämä olivat helmikuun myydyimmät puhelimet. Publicerad 2.3.2016 på webbplatsen Teknavi.fi. <http://teknavi.fi/elektroniikka/kun-karkisijat-pyorahtavat-paalaelleen-nama-olivat-helmikuun-hittipuhelimet> (hämtad 15.6.2016).

Ingram, Mathew

2015 Facebook 'filter bubble' study raises more questions than it answers. Publicerad 7.5.2015 på webbplatsen fortune.com. <http://fortune.com/2015/05/07/facebook-filter-bubble-doubts/> (hämtad 15.6.2016).

InternetLiveStats.com

2016 InternetLiveStats.com. Publicerad 21.6.2016 på webbplatsen InternetLiveStats.com. <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> (hämtad 22.6.2016).

Kyrkolagen

1993 Kyrkolagen 1054/1993 <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931054> (hämtad 27.2.2017).

Lag om Rundradion Ab

1993 Lag om Rundradion Ab 22.12.1993/1380. <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931380> (hämtad 15.6.2016).

Lehti, Anu-Elina

2016 Tubettajat ovat suosituimpia kuin poptähdet. Publicerad 10.6.2016 på webbplatsen Kauppalehti.fi. <http://m.kauppalehti.fi/uutiset/tubettajat-ovat-suositumpia-kuin-poptahdet/WqUb2rFT?ref=facebook%253Ab0df> (hämtad 15.6.2016).

Medioiden luotettavuus

2016 Medioiden luotettavuus (tabeller i artikeln Sanomalehtien kärkiasema luotettavimpana mediana vahvistui). Publicerad 18.5.2016 På webbplatsen sanomalehdet.fi. Sanomalehtien liitto. <https://www.sanomalehdet.fi/ajankohtaista/uutiset/sanomalehtien-k%C3%A4rkiasema-luotettavimpana-mediana-vahvistui> (hämtad 15.6.2016).

Miksi sähköiset mediat?

2016 Miksi sähköiset mediat? Publicerad 11.02.2008 (Päivitetty 04.06.2015) på webbplatsen mtv.fi. <http://www.mtv.fi/spotti/uudelle-mainostajalle/artikkeli/miksi-sahkoiset-mediat/4456260> (hämtad 15.6.2016).

Kapitel 4

Bosch, David J.

1991 Transforming Mission: paradigm shifts in theology of mission. Maryknoll, New York: Orbis Books. 368–519.

Cantell, Risto

2014 Mitä oppikeskustelut ovat opettaneet? Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon oppikeskustelujen arviointia. – Reseptio 2/2014, 85–88.

Finlands officiella statistik (FOS): Finländarnas resor [webbpublikation]. ISSN=1798-8837. 2015. Helsingfors: Statistikcentralen [hämtad: 26.7.2016]. Nedladdad från: http://www.stat.fi/til/smat/2015/smat_2015_2016-03-30_tie_001_fi.html.

Finlands officiella statistik (FOS): Utlänningar och migration 2012 [webbpublikation]. ISSN 2323–5063. 2013. Helsingfors: Statistikcentralen [hämtad 16.8.2016]. Nedladdad från: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yvrm_uls_201200_2013_9847_net.pdf.

Ford, David F. & Pecknold, C.C. (eds.)

2006 The Promise of Scriptural Reasoning. Malden, MA, USA: Blackwell Publishing.

Forsberg, Juhani

- 2009 Evaluation and Reception of the Dialogues between the Evangelical Lutheran Church of Finland and the Russian Orthodox Church. – Reseptio 1/2009, 182–190.

Från motsättningar till enhet

- 2013 Från motsättningar till enhet Gemensamt lutherskt-katolskt högtidlighållande av reformationsminnet 2017. Rapport från evangelisk-lutherska/romersk-katolska enhetskommissionen. Lutherska världsförbundet, Påvliga rådet för främjandet av de kristnas enhet.

Gemensam deklaration om rättfärdiggörelseläran

- 1997 Gemensam deklaration om rättfärdiggörelseläran. Slutligt dokumentförslag från Lutherska världsförbundets och Romersk-katolska kyrkans råd för främjande av kristen enhet. https://www.svenskakyrkan.se/km_om_97/km/skriv/973/css97315.htm (hämtad 27.2.2017)

Granberg-Michaelson, Wesley

- 2013 From Times Square to Timbuktu: the post-Christian West meets the non-Western church. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 13–14.

Helsingfors stads faktacentral: Helsingin ulkomaalaisväestö vuonna 2014

- 2014 Helsingfors stads faktacentral: Helsingin ulkomaalaisväestö vuonna 2014. Tilastoja 2014:36. Helsingfors: Helsingfors stads faktacentral.

Häkkinen, Seppo

- 2013 ”Tunnettu ja tuntematon Jumala” sekä ”Kotien kristillinen kasvatus” luterilais-ortodoksisessa dialogissa. Suomen evankelis-luterilaisen ja Suomen ortodoksisen kirkon väliset XI teologiset neuvottelut 22.–23.11.2012 Järvenpäässä: Tiedonanto. – Reseptio 1/2013, 43–46.

Jukko, Risto & Rusama, Jaakko (eds.)

- 2014 Your Kingdom Come: the International Mission Partnership Consultation of the Evangelical Lutheran Church of Finland Järvenpää, Finland March 31–April 3, 2014. Publications of the Evangelical Lutheran Church of Finland 12. Church and action. Helsinki: National Church Council.

Justitieministeriet: Statistik över röstberättigade

- 2015 Justitieministeriet: Statistik över röstberättigade. Publicerad på webbplatsen vaalit.fi, uppdaterad 20.04.2015. Justitieministeriet. http://tulospalvelu.vaalit.fi/E-2015/fi/aoik_kokomaa.html (hämtad 15.6.2016).

Karttunen, Tomi

- 2014 Kansankirkko teologisena ja käytännöllisenä kysymyksenä. Tiedonanto Suomen ortodoksisen kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon XII teologisesta dialogista Oulussa 21.–22.10.2014. – Reseptio 2/2014, 22–24.
- 2015 Kumppanimme Slovakiassa – Itä-Euroopan suurin luterilainen kirkko. Crux 3/2015, 38–41.

Kyrkans missionsstatistik

- 2009–2015 Kyrkans missionsstatistik. Kirkon lähetystilastot. Kirkon lähetystyön ja kansainvälisen diakonian tilastot. <http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/sp?open&cid=Content1FBF89> (hämtad 15.6.).

Könnilä, Paula

- 2014 Sisua ja mañanaa: suomalaiset Espanjan Aurinkorannikolla. Siirtolaisuusinstituutti, tutkimuksia A47. Åbo: Migrationsinstitutet. 53–72.

Meidän kirkko maailmalla

- 2012 Meidän kirkko maailmalla. Kirkon ulkosuomalaistyön strategia. Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://notes.evl.fi/ulkosuomalaistyo/ulkosuomalaistyo.nsf/0/85D938FE3AE8853EC22579E2003EF3D5/\\$FILE/Ulkosuomalaisty%F6n%20strategia%208-2012.pdf](http://notes.evl.fi/ulkosuomalaistyo/ulkosuomalaistyo.nsf/0/85D938FE3AE8853EC22579E2003EF3D5/$FILE/Ulkosuomalaisty%F6n%20strategia%208-2012.pdf) (hämtad 15.6.2016).

Migrationsverket

- 2016a Maahanmuuton tunnusluvut 2015. Helsingfors: Europeiska migrationsnätverket, Migrationsverket. 2–14. http://www.emn.fi/files/1363/EMN_maahanmuuton_tunnusl_2015_tumma.pdf
- 2016b Finskt medborgarskap. http://www.migri.fi/finskt_medborgarskap (hämtad 27.2.2017).

Mission i kontext

- 2005 Mission i kontext: Förvandling, försoning, upprättelse. Ett bidrag från Lutherska Världsförbundet till förståelsen och utövandet av missionsuppdraget. (Mission in Context: Transformation, Reconciliation, Empowerment; An LWF Contribution to the Understanding and Practice of Mission.) Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Pulkkinen, Marika

- 2013 Kirkko ja juutalaisuus -työryhmän historia vuosilta 1977–2013. Näkökulmia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenille. Hyvä tietää uskonnoista ja elämänskatsomuksista -julkaisuja 2. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Repo, Matti

2008 Oppi ja ykseys: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeninen linja. – Teologinen Aikakauskirja 1/2008, 54–72.

Rättfärdiggörelsen i kyrkans liv

2010 Rättfärdiggörelsen i kyrkans liv. Rapport från den katolsk-lutherska dialoggruppen för Sverige och Finland. Svenska kyrkans centralstyrelse och Stockholms katolska stift 2009. Uppsala och Stockholm. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/816AA1A2E575DE86C225770000259EA7/\\$file/Nord%20%20luth-kat%20dialog%20slutrapport%20\(1110\).pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/816AA1A2E575DE86C225770000259EA7/$file/Nord%20%20luth-kat%20dialog%20slutrapport%20(1110).pdf) (hämtad 27.2.2017).

The Self-Understanding of the Lutheran Communion

2015 The Self-Understanding of the Lutheran Communion: a study document. LWF Council 2015 – Exhibit 9.2. The Lutheran World Federation.

Statistikcentralen: Invandrare och integration. Flyttrörelsen.

Tilastokeskus: Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. Muuttoliike. <https://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/index.html/tup/maahanmuutto/muuttoliike.html> (hämtad 15.6.2016).

Teologiska lärosamtal

Teologiset oppikeskustelut. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käymät oppikeskustelut eli teologiset dialogit. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content42789E> (hämtad 15.6.2016).

Tillsammans för livet

2013 Tillsammans för livet: Mission och evangelisation i en värld i förändring http://www.skr.org/wp-content/uploads/2013/11/tillsammans_for_livet.pdf (hämtad 27.2.2017).

Together Towards Life

2012 Together Towards Life: mission and evangelism in changing landscapes. New WCC Affirmation on Mission and Evangelism Commission on World Mission and Evangelism (CWME).

World Tourism Organization: Over 1.1 billion tourists travelled abroad in 2014

2015 World Tourism Organization: Over 1.1 billion tourists travelled abroad in 2014. UNTWO World Tourism Barometer. World Tourism Organization. <http://media.unwto.org/press-release/2015-01-27/over-11-billion-tourists-travelled-abroad-2014> (hämtad 24.3.2017).

Yhdessä kohti elämää

2013 Yhdessä kohti elämää: Lähetys ja evankelioiminen muuttuvassa maailmassa. – Teologinen Aikakauskirja Vol. 16, 5–26.

Kapitel 5

Alasoini, Tuomo & Lyly-Yrjänäinen, Maija & Ramstad, Elise & Heikkilä, Asko
2014 Innovatiivisuus Suomen työpaikoilla: menestys versoo työelämää
uudistamalla. Tekesin katsaus 311/2014. Helsingfors: Tekes.

Biskopsmötets protokoll

2005– Biskopsmötets protokoll.

2015 <http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/sp?open&cid=Content2B4160> (hämtad 27.2.2017).

2015 Utredning av faktorer som inverkar på stiftens och domkapitlens
framtid samt åtgärds- och förändringsförslag. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/E1AC60561274931BC2257700002BF166/\\$FILE/Selvitys%20hiippakuntien%20ja%20kapitulien%20tulevaisuudesta.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/E1AC60561274931BC2257700002BF166/$FILE/Selvitys%20hiippakuntien%20ja%20kapitulien%20tulevaisuudesta.pdf) (hämtad 14.6.2016).

Församlingsenkät 2016

2016 Församlingsenkäten 2016. Enkät med församlingar och kyrkliga
samfälligheter 2016. [elektroniskt material]. Kyrkans forskningscentral
[datainsamling]. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral [producent],
2016. Tammerfors: Kyrkans forskningscentrals arkiv.

Inbjudan till enhet

2014 Inbjudan till enhet – biskoparnas teser 27.8.2014. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/0994CD7B0895E2F1C2257D3B0044C0ED/\\$FILE/Inbjudan%20till%20ENHET.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/0994CD7B0895E2F1C2257D3B0044C0ED/$FILE/Inbjudan%20till%20ENHET.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Informationsförvaltningsstrategi 2013–2017

2013 Informationsförvaltningsstrategi för Evangelisk-lutherska
kyrkan i Finland 2013–2017. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/851A2DE59A3B601AC2257AFB0038812E/\\$FILE/Informationsf%C3%B6rvaltningsstrategi%20Ev%20luth%20kyrkan%202013-2017.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/851A2DE59A3B601AC2257AFB0038812E/$FILE/Informationsf%C3%B6rvaltningsstrategi%20Ev%20luth%20kyrkan%202013-2017.pdf) (hämtad 27.2.2017).

Inför det Heliga - möte med andra religioner vid kyrkliga förrättningar

2013 Inför det Heliga - möte med andra religioner vid kyrkliga förrättningar.
Godkänd av biskopsmötet den 10 september 2013. Publikationer från
Ev.-luth. kyrkan i Finland 4. Kyrkan och verksamheten. Helsingfors:
Kyrkostyrelsen.

Kirkon työelämä 2020 samråd på webben

2014 Kirkon työelämä 2020 -verkkoaiivorihi. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content33910A> (hämtad 31.3.2016).

Kyrkans arbetslivsprogram 2020

- 2015 Kyrkans työelämä 2020 -ohjelma. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2C7FE0> (hämtad 31.3.2016).

Kyrkans arbetsmarknadsverks aktualitetsenkät

- 2014 Kyrkans työmarkkinalaitoksen ajankohtaiskysely 2014. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7525D8EEE799FE57C2257E370036F035/\\$FILE/Ajankohtaiskysely%202014.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7525D8EEE799FE57C2257E370036F035/$FILE/Ajankohtaiskysely%202014.pdf) (hämtad 31.3.2016).
- 2015 Kyrkans työmarkkinalaitoksen ajankohtaiskysely 2015. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7525D8EEE799FE57C2257E370036F035/\\$FILE/Ajankohtaiskysely_2015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7525D8EEE799FE57C2257E370036F035/$FILE/Ajankohtaiskysely_2015.pdf) (hämtad 31.3.2016).

Kyrkans arbetsmarknadsverks kompetens- och arbetskraftsenkät 2015

- 2015 Kyrkans työmarkkinalaitoksen osaamis- ja työvoimatarvekysely 2015. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content294133> (hämtad 31.3.2016).

Kyrkans centralfonds verksamhetsberättelse

- 2015 Kyrkans keskusrahaston toimintakertomus [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/5779F0577ABB7B57C2257700004ACC88/\\$FILE/Kirkkohallituksen%20ja%20hiippakuntien%20vuosikertomus%202015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/5779F0577ABB7B57C2257700004ACC88/$FILE/Kirkkohallituksen%20ja%20hiippakuntien%20vuosikertomus%202015.pdf) (hämtad 31.3.2016).

Kyrkans utrikesråds verksamhetsberättelse

- 2013 Kyrkans ulkoasiain neuvoston toimintakertomus 2012. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/215063C78EB23787C2257AC50027AA81/\\$FILE/KUNToimintakertomus2012NettiinKirjanmerkit.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/215063C78EB23787C2257AC50027AA81/$FILE/KUNToimintakertomus2012NettiinKirjanmerkit.pdf) (hämtad 31.3.2016).
- 2014 Kyrkans ulkoasiain neuvoston toimintakertomus 2013. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/215063C78EB23787C2257AC50027AA81/\\$FILE/KUN%20Toimintakertomus%202013.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/215063C78EB23787C2257AC50027AA81/$FILE/KUN%20Toimintakertomus%202013.pdf) (hämtad 31.3.2016).
- 2015 Kyrkans ulkoasiain neuvoston toimintakertomus 2014. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/215063C78EB23787C2257AC50027AA81/\\$FILE/KUN%20Toimintakertomus%202014%20Nettiin.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/215063C78EB23787C2257AC50027AA81/$FILE/KUN%20Toimintakertomus%202014%20Nettiin.pdf) (hämtad 31.3.2016).

Kyrkomötets protokoll

- 2005– Kyrkomötets protokoll.
- 2015 <http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/sp?open&cid=Content2C183B> (hämtad 27.2.2017).

Kyrkoordningskommitténs betänkande

- 1979 Kyrkoordningskommitténs betänkande Kyrkomötet för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Protokoll. Vårsessionen 1980. Bilaga V. Kommittébetänkanden. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Kyrkostyrelsens protokoll

2005– Kyrkostyrelsens protokoll 2012–2015.

2015 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=ContentB0A32> (hämtad 27.2.2017).

Lagutskottets betänkande

2015 Lagutskottets betänkande 1/2015 om Kyrkostyrelsens framställning 3/2014 som gäller ändring av lagstiftningen om kyrkans lokala strukturer.

<http://kappeli.evl.fi/kkoweb.nsf/a6efc55a22998a99c2256f5b00305a-1e/424c7eabb9c41d1bc2257e12002b7ff8?OpenDocument> (hämtad 27.2.2017).

Pekka, Toni & Perhoniemi, Riku

2014 Julkisen alan työhyvinvointi vuonna 2014. Kevan tutkimuksia 1/2014.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F8F1E4BB0878B4BEC2257700004D6870/\\$FILE/Julkisen_alan_tyohyvinvointi_2014-seminaariesitys.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F8F1E4BB0878B4BEC2257700004D6870/$FILE/Julkisen_alan_tyohyvinvointi_2014-seminaariesitys.pdf) (hämtad 31.3.2016).

Pekkarinen, Laura

2015 Työhyvinvoinnin ja työkyvyn strateginen johtaminen ja työterveysyhteistyö seurakunnissa vuonna 2015 -tutkimus. Diaserie. Keva. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content3BE04A> (hämtad 31.3.2016).

Statistisk årsbok för kyrkan

2012 Kirkon tilastollinen vuosikirja – Statistisk årsbok

för kyrkan 2012. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/883594ED0C865F38C22579110033CC6A/\\$FILE/Koko_vuosikirja_2012_12092013.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/883594ED0C865F38C22579110033CC6A/$FILE/Koko_vuosikirja_2012_12092013.pdf)

2013 Kirkon tilastollinen vuosikirja – Statistisk årsbok

för kyrkan 2013. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/883594ED0C865F38C22579110033CC6A/\\$FILE/Kirkon_tilastollinen_vuosikirja_2013_Lopullinen_v2.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/883594ED0C865F38C22579110033CC6A/$FILE/Kirkon_tilastollinen_vuosikirja_2013_Lopullinen_v2.pdf)

2014 Kirkon tilastollinen vuosikirja – Statistisk årsbok

för kyrkan 2014. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/883594ED0C865F38C22579110033CC6A/\\$FILE/Kirkon_tilastollinen_vuosikirja_2014.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/883594ED0C865F38C22579110033CC6A/$FILE/Kirkon_tilastollinen_vuosikirja_2014.pdf)

2015 Kirkon tilastollinen vuosikirja – Statistisk årsbok

för kyrkan 2015. [http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/E29AB406778D4164C22577B20026E46F/\\$FILE/TILASTOLLINEN%20VUOSIKIRJA%202015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/E29AB406778D4164C22577B20026E46F/$FILE/TILASTOLLINEN%20VUOSIKIRJA%202015.pdf)

Styrgruppen för församlingarnas strukturförändringar 2008–2011 Slutrapport
2011 Styrgruppen för församlingarnas strukturförändringar 2008–2011
Slutrapport. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Serie C 2011:5.
Helsingfors: Kyrkostyrelsen. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/
DD1FC5FC291694B7C2257E2E0012D507/\\$FILE/Slutrapport.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/DD1FC5FC291694B7C2257E2E0012D507/$FILE/Slutrapport.pdf)
(hämtad 27.2.2017).

I den här publikationen ges en översikt över Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2012–2015. Publikationen är den första delen av kyrkans fyraårsberättelse och syftet är att beskriva kyrkans verksamhet ur rikskyrkans perspektiv och via de olika verksamhetsområdena. I denna del behandlas kyrkans strategier under 2000-talet, den ökande mångfalden i samhället och kyrkan, den förändrade mediemiljön, möten mellan kyrkor och religioner i en global kontext och hantering av förändringar i kyrkans ekonomi, förvaltning och personal.

I artiklarna i boken studeras kyrkans arbete i förhållande till olika aktuella fenomen. Detta decennium har karakteriserats av en ökad mångfald i såväl samhället som kyrkan. Bland annat finns det stor variation i hur väl kyrkans olika verksamhetsformer når människor på olika håll i landet. Även det material som samlats in från församlingarna lyfter fram många trender som pekar på ökade olikheter. Samtidigt kan man också se en annan utvecklingstrend, som går mot ökad enhet och gemenskap.

I fyraårsberättelsens andra del, Luthersk delaktighet, ges en beskrivning av Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland som baseras på empiriska enkätunderlag och beaktar ett omvärldsperspektiv. Syftet med fyraårsberättelsen är att stödja planeringen och utvecklingen av kyrkans och församlingarnas verksamhet och den utarbetas på uppdrag av kyrkomötet.

KYRKANS FORSKNINGSCENTRAL⁺

ISBN 978-951-693-360-6 (häft)

ISBN 978-951-693-361-3 (pdf)

9 789516 933606

EV. LUTH.⁺
KYRKAN
I FINLAND